

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ
ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και αυταρχικά καθεστώτα: οι περιπτώσεις της Γαλλίας & της Τουρκίας

States of Emergency and Authoritarian Regimes: The case
studies of France and Turkey

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Ειρήνη Αρχοντάκη (Α.Μ. 2123Μ001)
Ακαδημαϊκό έτος: 2024- 2025

Επιτροπή:

Μαρούδα Μαρία- Ντανιέλλα, Επιβλέπουσα Καθηγήτρια, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Γαλάνη Σοφία, Επίκουρη Καθηγήτρια Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών
Επιστημών

Σαράντη Βασιλική, Δρ. Διεθνούς Δικαίου, Εμπειρογνώμονας- Σύμβουλος Υπουργείου
Εξωτερικών της Ελληνικής Δημοκρατίας

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Εισαγωγή.....	5
Ερευνητικό ερώτημα.....	6
Θεωρητικό Πλαίσιο.....	8
Καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και δημοκρατικά καθεστώτα	8
Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Άρθρο 4) - Υποθέσεις εφαρμογής.....	12
Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Άρθρο 15) - Υποθέσεις εφαρμογής.....	14
Γαλλία	20
Τρομοκρατικές επιθέσεις στην Γαλλία τον Νοέμβριο του 2015.....	20
Η εφαρμογή του état d'urgence στην Γαλλία.....	21
Επιπτώσεις στις ανθρώπινες ελευθερίες και την δημοκρατική λειτουργία.....	27
Υποθέσεις παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάβρωση των δημοκρατικών αρχών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	31
Τουρκία	33
Απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία τον Ιούλιο του 2016.....	33
Η Εφαρμογή του state of emergency στην Τουρκία.....	34
Επιπτώσεις στις ανθρώπινες ελευθερίες και την δημοκρατική λειτουργία.....	39
Υποθέσεις παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάβρωση των δημοκρατικών αρχών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	44
Συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων της Γαλλίας και της Τουρκίας.....	46
Συμπεράσματα.....	53
Κείμενα Τεκμηρίωσης.....	56
Συμβατικά- Θεσμικά Κείμενα.....	56
Βιβλιογραφία.....	57
Ακαδημαϊκή Αρθρογραφία.....	58
Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής	61
Αποφάσεις.....	63
Νομολογία	64
Εκθέσεις και Αναφορές Μη Κυβερνητικών Οργανισμών και Οργανώσεων	64
Αρθρογραφία.....	66
Λοιπές Πηγές.....	69
Οπτικοακουστικό Υλικό	70

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία προσδοκά να απαντήσει στο ερευνητικό ερώτημα που τίθεται αναφορικά με τον τρόπο που προστατεύεται η Δημοκρατία σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Η μελέτη βασίζεται στην συγκριτική ανάλυση ανάμεσα σε δυο χώρες, την Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου του 2015 και την Τουρκία έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου του 2016, εξετάζοντας τον τρόπο εφαρμογής των εξαιρετικών μέτρων σύμφωνα με τους κανόνες και τις διαδικασίες που ορίζει το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφορικά με το έκτακτο καθεστώς. Μέσω της παρατήρησης των ενεργειών των εκάστοτε Κυβερνήσεων και της εξέτασης των συνταγματικών κειμένων των δυο χωρών, τους έκτακτους νόμους και τα νομοθετήματα που θεσπίστηκαν για την εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος στο εσωτερικό, καθώς και σχετικά ακαδημαϊκά κείμενα και εκθέσεις διεθνών οργάνων, επιτροπών και οργανισμών η έρευνα αξιολογεί τον τρόπο που η Γαλλία και η Τουρκία εφάρμοσαν τα εξαιρετικά μέτρα, την έκταση των παραβιάσεων που πραγματοποιήθηκαν και τις επιπτώσεις για τις δημοκρατικές αξίες και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Σημαντικό, τα κριτήρια της αναγκαιότητας, αναλογικότητας και περιορισμένης χρονικής διάρκειας που υπογραμμίζονται τόσο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν τηρήθηκαν και παραβιάστηκαν εκτεταμένα στις δυο περιπτώσεις.

Σκοπό της διπλωματικής εργασίας αποτελεί η εξέταση των παραβιάσεων για τις δημοκρατικές αρχές και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα που σημειώθηκαν κατά τις περιόδους εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος στις δυο χώρες και η ανάδειξη της προβληματικής όσον αφορά την εφαρμογή του, καθώς οι παρούσες πρακτικές κρίνονται αναποτελεσματικές προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Οι δυο μελέτες περίπτωσης υπογραμμίζουν την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στην διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης, την ίδια στιγμή που επιτακτική θεωρείται η προστασία της Δημοκρατίας, των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του Κράτους Δικαίου στο εσωτερικό, ακόμη και σε περιόδους κρίσης για τα κράτη. Η εργασία προσδοκά να τονίσει τις σημαντικές επιπτώσεις στους δημοκρατικούς θεσμούς και τις θεμελιώδεις ελευθερίες όταν εκτεταμένες εξουσίες δίδονται στις κυβερνητικές αρχές και στα όργανα επιβολής του νόμου, στην βάση της επίφασης προστασίας στον δημόσιο χώρο, παρεκκλίνοντας από τις συνταγματικές νόρμες και τα διεθνή πρότυπα, ελλείψει μηχανισμών ελέγχου και λογοδοσίας για τα κράτη.

Η ανάλυση οδηγείται στο συμπέρασμα ότι αναδύεται μια νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων που τα κράτη καλούνται να αντιμετωπίσουν, καθώς οι απειλές και οι κίνδυνοι για την εθνική τους ασφάλεια που ανακύπτουν διαφέρουν σημαντικά από το παρελθόν. Στις δύο χώρες διαφαίνεται η σημαντική απειλή που επιφέρει η εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και αφορά τις θεμελιώδεις ελευθερίες και ακολούθως την ίδια την έννοια της Δημοκρατίας με σημαντικές επιπτώσεις για τους θεσμούς και τα άτομα, διότι ενθαρρύνει έναν αυταρχικό τρόπο διακυβέρνησης που επιβάλλεται συχνά στην βάση της αντιμετώπισης της αναδυόμενης απειλής. Ο τρόπος εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος εγείρει ανησυχία ως προς την παραβίαση των πανανθρώπινων θεμελιωδών αξιών, καθώς οι εκτεταμένες εξουσίες στις κυβερνήσεις

και στις αρχές επιβολής του νόμου αυξάνει τον κίνδυνο αυταρχισμού και θεσμοποίησης των έκτακτων μέτρων. Το φαινόμενο παρατηρήθηκε στις περιπτώσεις της Γαλλίας και της Τουρκίας, όπου τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν ως εξαίρεση για περιορισμένο χρονικό διάστημα μετατράπηκαν σε κανόνα στην εσωτερική νομοθεσία.

Η μελέτη προσδοκά να εκκινήσει μια συζήτηση αναφορικά με τους τρόπους που τα κράτη μπορούν να ανταποκριθούν σε αναδυόμενες απειλές ή κρίσεις για την εθνική τους ασφάλεια, χωρίς να διαβρωθούν οι αρχές της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Ένα νέο σύστημα κανόνων προάγεται, το οποίο θα εκκινεί από την πραγματική προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών των πολιτών και του χώρου που κατοικούν ανεξαιρέτως και αδιακρίτως και θα αποδεικνύεται περισσότερο αποτελεσματικό ως προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου.

Abstract

This master thesis seeks to address the research question about the way Democracy can be protected during states of emergency. The study focuses on the comparative analysis between two countries, France following the terrorist attacks of November 13 2015 and Turkey following the attempted coup of July 15 2016. It examines the implementation of exceptional measures as regulated by Article 4 of the International Covenant on Civil and Political Rights and Article 15 of the European Convention on Human Rights. Through the analysis of government initiatives in these countries, constitutional provisions, emergency laws and domestic legislation enacted during the states of emergency, as well as academic literature and reports by international organizations the research evaluates how France and Turkey applied emergency measures, the extent of the violations committed and the implications for democratic values and fundamental human rights. Notably, the principles of necessity, proportionality and limited duration, emphasized both in the ICCPR and the ECHR, were not adequately observed in either case.

The purpose of this study is to examine the violations on democratic principles and fundamental human rights during the states of emergency in these two countries and to highlight the challenges arising from their implementation. These practices are proven ineffective in achieving their stated goals, while posing significant threats to democratic institutions and fundamental freedoms. The two case studies underscore the critical need for balancing national security and public order with the protection of Democracy, fundamental rights and the Rule of Law, even in times of crisis for the states. This thesis emphasizes the consequences of granting extensive powers to governments and law enforcement authorities, often under the pretext of protecting public space, when such measures deviate from constitutional norms and international standards without sufficient mechanisms for oversight and accountability.

The analysis concludes that a new global order is emerging, as states confront security threats and challenges that differ significantly from the past. Both in France and Turkey the implementation of emergency measures revealed a profound threat to fundamental freedoms and by extension the very idea of Democracy. The study highlights how such measures can encourage authoritarian governance, often justified

by addressing emerging threats. The way these emergency regimes were implemented raises concerns about violations of universal fundamental values, as the extensive powers granted to government and law enforcement increase the risk of authoritarianism and the institutionalization of emergency measures. This phenomenon is evident in the cases of France and Turkey, where temporary exceptional measures became the norm of the domestic legislation.

The master thesis aims to initiate a discussion on the ways states can respond to emerging threats or crises without eroding the principles of freedom and democracy. It advocates for a new framework of rules that genuinely protects the fundamental freedoms of all citizens and their living environment without discrimination and emerges more effective in achieving security and stability while upholding democratic values.

Εισαγωγή

Η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης και η υιοθέτηση εξαιρετικών μέτρων είναι αναγκαία όταν απειλές και κρίσεις ανακύπτουν στο εσωτερικό των κρατών και απειλούν την εθνική ασφάλεια και την δημόσια τάξη. Ωστόσο ελλοχεύουν κίνδυνοι, ιδιαίτερα όταν το έκτακτο καθεστώς εφαρμόζεται με τρόπο που υπονομεύει τις δημοκρατικές αρχές και παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι κυβερνήσεις οδηγούνται σε αυταρχικές νόρμες και πρακτικές, ενώ η δημοκρατική κοινωνία παραγκωνίζεται με πρόσχημα την προστασία της εθνικής ασφάλειας.

Η διπλωματική εργασία εξετάζει την κατάσταση έκτακτης ανάγκης που κηρύχθηκε στην Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις 13 Νοεμβρίου του 2015 και στην Τουρκία έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου του 2016. Μέσα από εκείνες τις μελέτες περίπτωσης η εργασία έχει στόχο να μελετήσει τον τρόπο εφαρμογής των εξουσιών έκτακτης ανάγκης στο πλαίσιο που εκείνες προβλέπονται τόσο στο άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, όσο και στο άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα άρθρα προβλέπουν παρεκκλίσεις από συγκεκριμένα δικαιώματα σε περίοδο δημόσιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης, αναγνωρίζοντας ευρύ περιθώριο εκτίμησης για τις εκάστοτε κυβερνήσεις, ενώ ταυτόχρονα υπαγορεύουν αυστηρούς κανόνες και διασφαλίσεις για την αποφυγή κατάχρησης από τις αρχές.

Η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις περιλάμβαναν την εφαρμογή μιας σειράς εξαιρετικών μέτρων που παραβίαζαν εκτεταμένα θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων, ενώ διεύρυναν σημαντικά τις εξουσίες των αρχών επιβολής του νόμου, με επιχείρημα την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Στο ίδιο πλαίσιο η Τουρκική Κυβέρνηση έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου του 2016 υιοθέτησε μια σειρά αυστηρών μέτρων με σημαντικές επιπτώσεις για τις θεμελιώδεις ελευθερίες και τους θεσμούς του κράτους. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επιτρέπουν την παρέκκλιση των κρατών από τις συνήθεις νόρμες και συνταγματικές πρακτικές όταν ανακύπτουν απειλές ή κρίσεις στο εσωτερικό τους, ωστόσο τα μέτρα απαραίτητα θα πρέπει να πληρούν τις αρχές της αναλογικότητας, αναγκαιότητας και προσωρινής διάρκειας.

Τα κράτη έχουν θεμελιακή υποχρέωση να προστατεύσουν τους πολίτες από απειλές στον δημόσιο χώρο. Οι δυο περιπτώσεις ανέδειξαν την ανάγκη εύρεσης ισορροπίας ανάμεσα στην εθνική ασφάλεια και την προάσπιση των δημοκρατικών

αρχών και θεμελιωδών ελευθεριών. Τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν στην Γαλλία και την Τουρκία καταδεικνύουν τον κίνδυνο που επιφέρουν οι εκτεταμένες εξουσίες όταν δίδονται στις κυβερνητικές αρχές και στα όργανα επιβολής του νόμου ελλείψει ύπαρξης ισχυρών διασφαλίσεων και μηχανισμών λογοδοσίας, ώστε τα κράτη να είναι υπόλογα για τις πράξεις τους. Τέτοια φαινόμενα αυξάνουν σημαντικά τον κίνδυνο αυταρχισμού. Μάλιστα ανησυχητική αναδεικνύεται η πρόθεση που καταγράφηκε και στις δυο περιπτώσεις για τροποποίηση του συνταγματικού κειμένου, πρακτική που απαγορεύεται αυστηρά.

Η εργασία προσδοκά να καταγράψει τις παραβιάσεις που πραγματοποιήθηκαν στις δυο χώρες την περίοδο του έκτακτου καθεστώτος και να αναδείξει την προβληματική αναφορικά με την εφαρμογή του, καθώς παρατηρούνται σημαντικές επιπτώσεις και παραβιάσεις στους δημοκρατικούς θεσμούς και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η μελέτη προσδοκά να εκκινήσει μια συζήτηση αναφορικά με τους τρόπους που τα κράτη μπορούν να ανταποκριθούν σε αναδυόμενες απειλές ή κρίσεις για την εθνική τους ασφάλεια, χωρίς να διαβρωθούν οι αρχές της ελευθερίας και της δημοκρατίας που επιδιώκουν να προστατεύσουν.

Ερευνητικό ερώτημα

«Πως προστατεύεται η δημοκρατία σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης; Οι περιπτώσεις της Γαλλίας και της Τουρκίας»

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να απαντήσει στο ερευνητικό ερώτημα που τίθεται αναφορικά με τον τρόπο που προστατεύονται οι δημοκρατικοί θεσμοί σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Η μελέτη βασίζεται στην συγκριτική ανάλυση ανάμεσα σε δυο χώρες, την Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου του 2015 και την Τουρκία έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου του 2016.

Αρχικά, στο πρώτο μέρος θα αναφερθώ στο θεωρητικό πλαίσιο ορίζοντας την κατάσταση έκτακτης ανάγκης και την ιστορική καταβολή της. Στην συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι αρχές της Δημοκρατίας, σύμφωνα με το Universal Declaration on Democracy και τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, τα οποία υπογραμμίζουν ως βασικό άξονα της έννοιας την προάσπιση και προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, θα εξεταστεί το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τονίζοντας τις βασικές αρχές που πρέπει να πληρούνται στην εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος, δηλαδή τα κριτήρια της αναλογικότητας, αναγκαιότητας και περιορισμένης χρονικής διάρκειας. Η ανάλυση τους θα γίνει μέσω της παρουσίασης υποθέσεων του Δικαστηρίου που συνέβαλαν στην αποκρυστάλλωση τους. Συγκεκριμένα των υποθέσεων *Lawless v Ireland* και της Ελληνικής Υπόθεσης.

Στο κεντρικό μέρος της ανάλυσης θα παρουσιαστεί η εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης στην Γαλλία. Η εργασία θα παρουσιάσει τις ενέργειες της Γαλλικής Κυβέρνησης έπειτα από τα γεγονότα εκείνης της νύχτας, την θέσπιση του Νόμου 55-385 του 1955 και τι ορίζεται στο συνταγματικό κείμενο της χώρας αναφορικά με τις παρεκκλίσεις και τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόζονται σε δημόσια κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Ακόμη θα εξετάσω την εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος, τα άρθρα που υιοθετήθηκαν, ενώ θα καταγράψω τις σημαντικές παραβιάσεις και τους περιορισμούς που επέβαλαν οι κυβερνητικές αρχές και τα όργανα επιβολής του νόμου στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες με σοβαρές επιπτώσεις για την

Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου. Τέλος, θα παρουσιάσω υποθέσεις που εξέτασε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, των *Cédric και Joël Domenjoud v. France* και του *Rouillan v. France*, καταδεικνύοντας την έλλειψη νομιμότητας των ενεργειών των γαλλικών αρχών όσον αφορά τόσο την βιαιότητα όσο και την έκταση τους, καθώς και την έλλειψη των αρχών που τίθενται επιτακτικές στα έκτακτα καθεστώτα.

Στην συνέχεια θα παρουσιαστεί η εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην Τουρκία έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016. Η εργασία θα αναφερθεί στα εξαιρετικά μέτρα που έλαβε η Τουρκική Κυβέρνηση βασισμένη στο συνταγματικό κείμενο της χώρας και το *State of Emergency Act of the Republic of Turkey* που ορίζουν λεπτομερώς την εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος. Ακόμη θα εξετάσω την εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων, τα άρθρα από τα οποία υπήρξε παρέκκλιση, ενώ θα καταγραφούν οι εκτεταμένες παραβιάσεις και οι περιορισμοί που επέβαλαν οι κυβερνητικές αρχές και τα όργανα επιβολής του νόμου στις θεμελιώδεις δημοκρατικές αρχές και ελευθερίες, με σημαντικές επιπτώσεις στην Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου. Τέλος, και σε αυτή την περίπτωση θα εξετάσω υποθέσεις που μελέτησε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, των *Şahin Alpay v. Turkey*, *Mehmet Hasan Altan v. Turkey* και *Pişkin v. Turkey*, αναδεικνύοντας την αυθαιρεσία της τουρκικής κυβέρνησης και τον κίνδυνο που ελλοχεύει για τα δημοκρατικά καθεστώτα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες κατά την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Τέλος, σημαντικό μέρος αποτελεί η συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στις δυο περιπτώσεις, της Γαλλίας και της Τουρκίας. Στο μέρος αυτό γίνεται προσπάθεια εύρεσης των σημαντικών ομοιοτήτων και διαφορών που παρουσιάζει η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και η εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων στις δυο χώρες. Η παρούσα πρακτική για την προστασία της εθνικής ασφάλειας αναδεικνύεται αναποτελεσματική προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Έτσι, προκρίνεται ένα διαφορετικό σύστημα κανόνων, το οποίο θα εκκινεί από την πραγματική προστασία των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων, προάγοντας τις δημοκρατικές αρχές ως θεμέλιο στοιχείο. Σε αυτή την κατεύθυνση όργανα όπως το Διεθνές Δικαστήριο, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσαν να συμβάλλουν καταλυτικά.

Συμπερασματικά, η ανάλυση επιδιώκει να αναδείξει τον κίνδυνο αυταρχισμού που ελλοχεύει από την εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων. Ο τρόπος εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος εγείρει ανησυχία όσον αφορά την παραβίαση των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς οι κυβερνήσεις συχνά εφορμούν από αυταρχικές νόρμες με πρόσχημα την προστασία της εθνικής ασφάλειας.

Η ανάλυση για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην εξέταση του άρθρου 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και του άρθρου 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο εσωτερικό των χωρών μελετήθηκαν τα συνταγματικά τους κείμενα, οι έκτακτοι νόμοι και νομοθετήματα που αναφέρονται στην εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος και τα εξαιρετικά μέτρα. Η αναζήτηση μου συνεχίστηκε με ακαδημαϊκά κείμενα και εκθέσεις διεθνών οργάνων, επιτροπών και οργανισμών, που εξετάζουν την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης έπειτα από τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στην Γαλλία και την Τουρκία. Ακόμη, η εργασία αναπτύσσεται με ακαδημαϊκά κείμενα που αναφέρονται στις επιπτώσεις στις δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα έπειτα από την υιοθέτηση έκτακτων μέτρων. Σημαντικό άξονα της εργασίας αποτελούν εκθέσεις διεθνών οργανισμών υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Human Rights Watch, η Amnesty International και η İnsan Hakları Derneği. Τέλος, αναζήτησα

κείμενα και άρθρα στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, τα οποία δημοσιεύθηκαν εκείνη την περίοδο.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και δημοκρατικά καθεστώτα

Τα κράτη στην διάρκεια των ετών έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν μια σειρά από προκλήσεις και απειλές για την ύπαρξη τους, όπως πόλεμοι, τρομοκρατικές ενέργειες, κρίσεις, εσωτερικές αναταράξεις και φυσικές καταστροφές. Απέναντι στις αναδυόμενες απειλές τα κράτη καλούνται να δράσουν στα πλαίσια νέων κανόνων υιοθετώντας εξαιρετικά μέτρα και εφαρμόζοντας *states of emergencies*, όταν αναδύεται κρίση στον δημόσιο χώρο για τα άτομα με σημαντικές επιπτώσεις στην δημοκρατική λειτουργία. Ουσιαστικά εφαρμόζεται το λεγόμενο *raison d'état*, κυβερνητικές πράξεις, οι οποίες υιοθετούνται κατά την διάρκεια μιας εξαιρετικής δημόσιας απειλής.¹

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, όπως ονομάζεται, αναφέρεται στο νομικό καθεστώς σύμφωνα με το οποίο οι δημόσιοι θεσμοί αποκτούν εξαιρετικές εξουσίες προκειμένου να αντιμετωπίσουν υπαρκτά απειλές για την δημόσια τάξη.² Οι ιστορικές καταβολές του όρου εντοπίζονται στον Ρωμαίο δικτάτορα, αξιωματικό επιφορτισμένο να παρέχει *ad hoc* καθοδήγηση σε μια εθνική έκτακτη ανάγκη αποκρούοντας επιθέσεις από το εξωτερικό ή καταπνίγοντας τυχόν εσωτερικές εξεγέρσεις.³ Ο ορισμός που δίδεται από το European Commission for Democracy through Law και συγκεκριμένα το Venice Commission αναφορικά με το κράτος έκτακτης ανάγκης είναι ότι αποτελεί μια προσωρινή κατάσταση όπου εξαιρετικές αρμοδιότητες δίδονται στην εκτελεστική εξουσία και εξαιρετικοί κανόνες εφαρμόζονται ως απάντηση σε πραγματικές και αντιληπτές κρίσεις με άξονα την αντιμετώπιση μιας επείγουσας κατάστασης που αποτελεί θεμελιώδη απειλή για μια χώρα. Παραδείγματα αποτελούν οι φυσικές καταστροφές, οι εμφύλιες ταραχές, οι επιδημίες, οι μαζικές τρομοκρατικές επιθέσεις, οι οικονομικές κρίσεις, οι πόλεμοι και οι στρατιωτικές απειλές.⁴ Κάθε χώρα διαθέτει τον δικό της ορισμό αναφορικά με τις συνθήκες που συντελούν στην κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, το διεθνές δίκαιο θέτει συγκεκριμένους περιορισμούς στα κράτη, αναφορικά με τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται σε έκτακτες συνθήκες. Οι περιορισμοί που τίθενται πηγάζουν από διεθνείς συνθήκες, ιδίως συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το διεθνές εθνικό δίκαιο και γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Απαραίτητη προϋπόθεση για την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης είναι ότι τα μέτρα που προβλέπονται από την συνήθη νομοθεσία δεν επαρκούν για να αντιμετωπιστεί η έκτακτη συνθήκη. Την ίδια στιγμή απόλυτη προτεραιότητα προβάλλεται η ανάγκη αντιμετώπισης της κρίσης με την υιοθέτηση μέτρων στα πλαίσια της προάσπισης των δημοκρατικών αρχών, την προαγωγή του Κράτους Δικαίου και της ευημερίας και

¹ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα. Σελ. 814.

² Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 45. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

³ Vik Kanwar, "Giorgio Agamben, State of Exception (Stato di eccezione)", *International Journal of Constitutional Law*, 4(3), July 2006. pp. 580- 582. Available at:

https://www.researchgate.net/publication/249251855_Giorgio_Agamben_State_of_Exception_Stato_di_eccezione_Translated_by_Kevin_Attell

⁴ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 5-6. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

ειρήνης των πολιτών ενθαρρύνοντας το κράτος να επιστρέψει σε μια κατάσταση ομαλότητας σύντομα.⁵

Η πιο σημαντική απειλή που επιφέρει το έκτακτο καθεστώς αφορά τις θεμελιώδεις ελευθερίες και ακολούθως την ίδια την έννοια της Δημοκρατίας, πάνω στην οποία δομείται η πλειοψηφία των σύγχρονων κρατών, με σημαντικές επιπτώσεις για τους θεσμούς και τα άτομα, διότι ενθαρρύνει έναν αυταρχικό τρόπο διακυβέρνησης που επιβάλλουν οι κυβερνήσεις συχνά στην βάση της επίφασης αντιμετώπισης της αναδυόμενης κρίσης.⁶ Το Inter-Parliamentary Union στο Universal Declaration on Democracy που υιοθέτησε στις 16 Σεπτεμβρίου του 1997 στην Αίγυπτο στην 161η Συνεδρίαση αναφέρεται στις αρχές που καθορίζουν τα κοινοβούλια των χωρών αναφορικά με την έννοια της Δημοκρατίας. Αποτελείται από τα κοινοβούλια 180 χωρών ανάμεσα τους η Γαλλία και η Τουρκία.⁷ Σύμφωνα με την Διακήρυξη στο Πρώτο Μέρος με τίτλο «The principles of Democracy» ορίζεται ότι:

«1. Democracy is a universally recognised ideal as well as a goal, which is based on common values shared by peoples throughout the world community irrespective of cultural, political, social and economic differences. It is thus a basic right of citizenship to be exercised under conditions of freedom, equality, transparency and responsibility, with due respect for the plurality of views, and in the interest of the polity.

2. Democracy is both an ideal to be pursued and a mode of government to be applied according to modalities which reflect the diversity of experiences and cultural particularities without derogating from internationally recognised principles, norms and standards. It is thus a constantly perfected and always perfectible state or condition whose progress will depend upon a variety of political, social, economic, and cultural factors.

3. As an ideal, democracy aims essentially to preserve and promote the dignity and fundamental rights of the individual, to achieve social justice, foster the economic and social development of the community, strengthen the cohesion of society and enhance national tranquillity, as well as to create a climate that is favourable for international peace. As a form of government, democracy is the best way of achieving these objectives; it is also the only political system that has the capacity for self-correction».⁸

Στο ίδιο πλαίσιο ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών τονίζει ότι βασικός άξονας της Δημοκρατίας είναι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι θεμελιώδεις ελευθερίες. Ουσιαστικά η Δημοκρατία σέβεται και προστατεύει όλα τα άτομα ανεξαιρέτως και αδιακρίτως, τα οποία απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα. Οι βασικές αυτές αρχές διαμορφώνουν το Universal Declaration of Human Rights. Η Διακήρυξη προβάλλει την έννοια της δημοκρατίας δηλώνοντας ότι «the will of the people shall be the basis of the authority of government».⁹ Την ίδια στιγμή το International Covenant on Civil and Political Rights αναπτύσσει την έννοια της Δημοκρατίας στην βάση του Διεθνούς Δικαίου, εμπερικλείοντας την ελευθερία έκφρασης, το δικαίωμα σε ειρηνική συνάθροιση και το δικαίωμα της ελευθερίας συνεταιρισμού με άλλους. Οι αξίες της ελευθερίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων

⁵ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 3. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

⁶ Tobias Schottdorf, "Law, democracy, and the state of emergency: A theory-centred analysis of the democratic legal state in times of exception", Zeitschrift für Politikwissenschaft, no 4, 23 October 2018. pp. 429. Available at: https://journals.scholarsportal.info/details/14306387/v28i0004/423_idatsoe.xml

⁷ Members. Inter- Parliamentary Union. Available at: <https://www.ipu.org/about-ipu/members>

⁸ Universal Declaration on Democracy, Inter- Parliamentary Union. Cairo, 16 September 1997. Available at: <https://www.ipu.org/impact/democracy-and-strong-parliaments/ipu-standards/universal-declaration-democracy>

⁹ Universal Declaration of Human Rights, United Nations. Paris, 10 December 1948. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

δικαιωμάτων αποτελούν καίρια στοιχεία της Δημοκρατίας.¹⁰ Το 2000 το Commission on Human Rights τόνισε για ακόμη μια φορά ως καθοριστικά στοιχεία της Δημοκρατίας τον σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ελευθερία έκφρασης και γνώμης, την ελεύθερη πρόσβαση στην εξουσία και την άσκηση της σύμφωνα με τις αρχές του Κράτους Δικαίου. Επίσης, υποστήριξε την ύπαρξη ενός πλουραλιστικού συστήματος από πολιτικά κόμματα και οργανισμούς, την διάκριση των εξουσιών, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την διαφάνεια και λογοδοσία στην δημόσια διοίκηση και τέλος τα ελεύθερα, ανεξάρτητα και πλουραλιστικά μέσα ενημέρωσης.¹¹ Οι θεμελιώδεις ελευθερίες και αρχές, οι οποίες καθορίζονται σε πλήθος διεθνών συμβάσεων και συνθηκών, διακυβεύονται κατά την διάρκεια της κήρυξης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην προσπάθεια των κρατών να προστατεύσουν την εθνική ασφάλεια και τα άτομα.

Όπως προκύπτει ουσιαστικό στοιχείο της δημοκρατικής διακυβέρνησης αποτελεί ο σεβασμός και η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών, ιδιαίτερα κατά την εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος. Η περίοδος εφαρμογής της κατάστασης έκτακτης ανάγκης είναι εξαιρετικά σημαντική από την άποψη της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διότι η αναστολή της έννομης τάξης επιφέρει συστηματικές παραβιάσεις στις πανανθρώπινες αξίες.¹² Τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα επηρεάζονται πρωτίστως από τα έκτακτα μέτρα και οι ατομικές ελευθερίες περιορίζονται.¹³ Οι κυβερνήσεις στην προσπάθεια τους να αντιμετωπίσουν και να ελέγξουν την αναδυόμενη απειλή στον δημόσιο χώρο συχνά παραβιάζουν συνταγματικούς κανόνες και νόμους. Τα κράτη έχουν θεμελιακό καθήκον να διασφαλίσουν την ασφάλεια και την ισότιμη ελευθερία των πολιτών, καθήκον που απορρέει από την θεσμική ανάληψη των κυριαρχικών εξουσιών τους.¹⁴

Η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στην έννομη τάξη, καθώς η εκτελεστική εξουσία αποκτά εκτεταμένες αρμοδιότητες ενώ η νομοθετική εξουσία περιορίζεται σημαντικά. Αυτή η πραγματικότητα επιτρέπει στην εκτελεστική εξουσία να παρακάμπτει τους συνήθεις νομικούς περιορισμούς.¹⁵ Ωστόσο, σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον οι έκτακτοι κανόνες που θεσπίζονται και επιφέρουν σημαντικούς περιορισμούς στις ανθρώπινες ελευθερίες, επηρεάζοντας μεγάλες ομάδες ή ολόκληρο τον πληθυσμό, απαιτούν την ύπαρξη σαφών πλαισίων διαχωρισμού των εξουσιών με σημαντική παρουσία της νομοθετικής εξουσίας, η οποία είναι επιβεβλημένο να εποπτεύσει την νομιμότητα των πράξεων της Κυβέρνησης, ώστε να διασφαλίσει ότι οι κανόνες εφαρμόζονται ορθά σύμφωνα με τις διεθνείς νόμους, ιδιαίτερα σε έκτακτες συνθήκες.¹⁶

¹⁰ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

¹¹ Democracy, United Nations. Available at: <https://www.un.org/en/global-issues/democracy>

¹² Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 45. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

¹³ Doug Cassel, "International Human Rights Law and Security Detention", *Case Western Reserve Journal of International Law*, Volume 40, Issue 3, 2009. Available at:

<https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1291&context=jil>

¹⁴ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 40- 41. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

¹⁵ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 46. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

¹⁶ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 14. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

Στην περίπτωση περιορισμού της νομοθετικής εξουσίας και της λειτουργίας των δικαστικών οργάνων ελλοχεύει ο κίνδυνος μόνιμης εδραίωσης των έκτακτων νομοθετημάτων και μέτρων και θεσμοποίησης των καταστάσεων ανάγκης, επιτρέποντας την περαιτέρω κατάχρηση των δημόσιων εξουσιών έπειτα από το πέρας της κρίσης.^{17 18} Παράδειγμα αποτελεί η δυνατότητα της εκτελεστικής εξουσίας σε εξαιρετικά επείγουσες συνθήκες να εκδίδει νομοθετικές πράξεις και να επιβάλλει την άμεση εφαρμογή εξαιρετικών κανόνων, δυνατότητες οι οποίες θα πρέπει να είναι περιορισμένες, τόσο ως προς το περιεχόμενο, όσο και ως προς το χρονικό πλαίσιο εφαρμογής τους.¹⁹ Η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης συνεπάγεται οριζόντια και κάθετη μεταφορά αρμοδιοτήτων και εξουσιών για την διαχείριση της εσωτερικής πολιτικής αβεβαιότητας.²⁰

Τα εξαιρετικά μέτρα που υιοθετεί η εκάστοτε κυβέρνηση σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης απαιτείται να είναι προσωρινά, απαραίτητα και αναλογικά ως προς την απειλή που προκύπτει, ενώ δεν θα πρέπει να είναι ασυμβίβαστα προς τις άλλες υποχρεώσεις τους από το διεθνές δίκαιο.²¹ Στόχο αποτελεί η αποκατάσταση της σταθερότητας και της ασφάλειας ενόψει απειλής ή κρίσης στην χώρα. Η εκάστοτε κυβέρνηση είναι απαραίτητο να δεσμευθεί σε πλήρη συμμόρφωση με τις αρχές και τις δεσμεύσεις της για σεβασμό των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων έπειτα από το πέρας της έκτακτης κατάστασης.²² Η εφαρμογή των έκτακτων μέτρων εγείρει ανησυχίες και ερωτήματα όσον αφορά την κατάχρηση εξουσίας, την αναλογικότητα και την παραβίαση των πολιτικών ελευθεριών. Η εφαρμογή τους απαιτεί σημαντικό έλεγχο και εποπτεία της εξουσίας, καθώς και τήρηση των συνταγματικών αρχών.

Το διεθνές πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει ως κύριο στόχο την προαγωγή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ακόμη και σε περιόδους κρίσης των κρατών. Αναγνωρίζοντας τους κινδύνους που προβάλλει το κράτος έκτακτης ανάγκης, το Διεθνές Δίκαιο θέτει αυστηρούς νομικούς περιορισμούς και συγκεκριμένα πλαίσια ως προς τις συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες τα κράτη μπορούν νόμιμα να παρεκκλίνουν από τις διεθνείς υποχρεώσεις τους ως προς τον σεβασμό και τις ελευθερίες των πολιτών.²³ Οι διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις προστατεύουν τα άτομα από παραβιάσεις των θεμελιωδών τους ελευθεριών απέναντι σε κρατικές ή άλλες παρεμβάσεις. Οι συμβάσεις ρυθμίζουν την άσκηση των έκτακτων εξουσιών επιβάλλοντας ουσιαστικούς περιορισμούς στην δράση του κράτους σε έκτακτη συνθήκη. Ακόμη, το διεθνές δίκαιο θέτει όρια στην εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, απαγορεύοντας στα κράτη να εφαρμόζουν τις έκτακτες εξουσίες πέρα από το

¹⁷ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 46. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

¹⁸ Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, April 1985. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>

¹⁹ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 9 & 14. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

²⁰ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 13. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

²¹ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt», In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα. Σελ. 817.

²² Laurence R. Helfer et al, "Emergency and Escape: Explaining Derogations from Human Rights Treaties", *International Organization, Cambridge Core*. Volume 65, Issue 4, October 2011. pp. 681. Available at: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2947&context=faculty_scholarship

²³ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 46. Available at: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

χρονικό και γεωγραφικό πεδίο που καθορίζεται στην ανακοίνωση παρέκκλισης.²⁴

Σημαντικό, οι περισσότερες από τις πιο σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων πραγματοποιούνται κατά την διάρκεια εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης.²⁵ Ομάδες ατόμων ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτες κατά την διάρκεια επιβολής των έκτακτων μέτρων. Σε αυτές περιλαμβάνονται δημοσιογράφοι, μειονότητες, υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μέλη της αντιπολίτευσης των χωρών. Αυτό συνέβη τόσο στην περίπτωση της Γαλλίας όσο και της Τουρκίας που θα εξετάσουμε παρακάτω. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι τα μέλη αυτών των ομάδων δεν αποτελούν αντικείμενο στόχου είτε de jure είτε de facto από τα έκτακτα μέτρα.²⁶

Οι ατομικές ελευθερίες και τα δικαιώματα περιορίζονται σημαντικά στην βάση της προσπάθειας προστασίας του δημόσιου χώρου. Οι κυβερνήσεις συχνά κάνουν κατάχρηση των παρεκκλίσεων που προκύπτουν από τις συμβάσεις και συνθήκες. Σε αυτό το πλαίσιο τα ανθρώπινα δικαιώματα παραγκωνίζονται και δεν θεωρούνται αδιαμφισβήτητα και διαχρονικά που τα άτομα απολαμβάνουν επειδή είναι άνθρωποι, αλλά για τις κυβερνήσεις σηματοδοτεί τις κανονιστικές συνέπειες και πως εκείνες γίνονται αντιληπτές αναφορικά με τις κυριαρχικές εξουσίες τους πάνω στους πολίτες.²⁷

28

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Άρθρο 4) - Υποθέσεις εφαρμογής

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου του 1966 από το resolution 2200A (XXI) της Γενικής Συνέλευσης. Το άρθρο 4 εξετάζει τις εξαιρετικές περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης με στόχο να διασφαλιστεί η τήρηση και ο σεβασμός των δημοκρατικών αρχών και των θεμελιωδών ανθρωπίνων αξιών. Πιο συγκεκριμένα, στο Μέρος II, άρθρο 4 (παρ. 1,2,3) υπογραμμίζεται στην παράγραφο 1 ότι «In time of public emergency which threatens the life of the nation and the existence of which is officially proclaimed, the States Parties to the present Covenant may take measures derogating from their obligations under the present Covenant to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with their other obligations under international law and do not involve discrimination solely on the ground of race, colour, sex, language, religion or social origin».²⁹ Η παράγραφος θέτει σαφείς περιορισμούς για την εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος. Η φράση «to the extent strictly required by the exigencies of the situation» αναφέρεται στην αρχή της

²⁴ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 49. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

²⁵ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 40. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

²⁶ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 11. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

²⁷ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 49. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

²⁸ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα. Σελ. 814.

²⁹ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

αναγκαιότητας, την ένταση των μέτρων που έχουν υιοθετηθεί και την γεωγραφική τους εγγύτητα.³⁰

Στην συνέχεια στην παράγραφο 2 τίθεται ένας σημαντικός περιορισμός για τα κράτη. Συγκεκριμένα, «No derogation from articles 6, 7, 8 (paragraphs I and 2), 11, 15, 16 and 18 may be made under this provision».³¹ Σημαντικό στοιχείο προστίθεται, ακόμη και σε εξαιρετικές συνθήκες τα κράτη δεν έχουν την δυνατότητα νόμιμα να καταστείλουν ή να περιορίσουν τα non derogable δικαιώματα. Κανόνες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως οι απαγορεύσεις των κανόνων jus cogens κατά των βασανιστηρίων, της δουλείας, των διακρίσεων και της αυθαίρετης στέρησης της ζωής ή της ελευθερίας είναι αυστηρά non derogable. Τα άρθρα που ορίζει η παράγραφος αναφέρονται στο δικαίωμα στην ζωή, στην προστασία από τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη και εξευτελιστική συμπεριφορά, στο δικαίωμα κατά της δουλείας, κατά της αυθαίρετης και παράνομης φυλάκισης και καταδίκης και στο δικαίωμα αναγνώρισης της νομικής προσωπικότητας οποιουδήποτε ατόμου ανεξαιρέτως και αδιακρίτως. Τέλος, αναφέρεται στο δικαίωμα ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.³² Ωστόσο, το δικαίωμα στην ελευθερία κίνησης, έκφρασης και συνάθροισης υπόκεινται παρέκκλισης, αλλά όπως ορίζεται και στην παράγραφο 1 «to the extent strictly required by the exigencies of the situation».³³ Ο προσανατολισμός στην ανθρώπινη αξία και την προστασία της αποτελεί θεμελιώδη αρχή του σκοπού του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Ενώ η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου αναφέρει ότι «Any State Party to the present Covenant availing itself of the right of derogation shall immediately inform the other States Parties to the present Covenant, through the intermediary of the Secretary-General of the United Nations, of the provisions from which it has derogated and of the reasons by which it was actuated. A further communication shall be made, through the same intermediary, on the date on which it terminates such derogation».³⁴ Ο Γενικός Γραμματέας των ΗΕ δημοσιοποιεί την παρέκκλιση στα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη, τα οποία έχουν την δυνατότητα να προβάλλουν σκέψεις και ενστάσεις ενώπιον του διεθνούς φορέα παρακολούθησης, της Επιτροπής United Nations Human Rights Committee. Η Επιτροπή διερευνά τα εξαιρετικά μέτρα κατά την εξέταση καταγγελιών που υποβάλλονται από άτομα, αναλύοντας περιοδικές εκθέσεις από κράτη μέλη και εκδίδοντας γενικά σχόλια ερμηνείας του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.³⁵ Τα κράτη καλούνται να ενημερώσουν τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέλη αναφορικά με τον χρόνο τερματισμού του έκτακτου καθεστώτος.³⁶

³⁰ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 10. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

³¹ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

³² International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

³³ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. Available at: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

³⁴ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

³⁵ Laurence R. Helfer et al, "Emergency and Escape: Explaining Derogations from Human Rights Treaties", *International Organization, Cambridge Core*. Volume 65, Issue 4, October 2011. pp. 677 . Available at: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2947&context=faculty_scholarship

³⁶ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» *Η Δικαιώματα του Ανθρώπου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα. Σελ. 817.

Μάλιστα στο κείμενο με τις γενικές παρατηρήσεις που υιοθετήθηκε από την 1950η Συνάντηση των Ηνωμένων Εθνών στις 24 Ιουλίου του 2001 υπογραμμίζεται ο εξαιρετικός χαρακτήρας των μέτρων που υιοθετούνται από το καθεστώς έκτακτης ανάγκης, καθώς και οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την εφαρμογή τους. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι «Measures derogating from the provisions of the Covenant must be of an exceptional and temporary nature. Before a State moves to invoke article 4, two fundamental conditions must be met: the situation must amount to a public emergency which threatens the life of the nation, and the State party must have officially proclaimed a state of emergency. The latter requirement is essential for the maintenance of the principles of legality and rule of law at times when they are most needed».³⁷

Εν κατακλείδι, οι απειλές και κρίσεις στον δημόσιο χώρο υπαγορεύουν στα κράτη να υιοθετήσουν εξαιρετικά μέτρα για την διαχείριση τους, συμπεριλαμβανομένων μιας σειράς περιορισμών και παρεκκλίσεων από καθιερωμένες νόρμες και αρχές, ωστόσο την ίδια στιγμή η προάσπιση και η μη παραβίαση των κανόνων *jus cogens* απαιτείται σε κάθε περίπτωση. Τα μέτρα που λαμβάνονται πρέπει να είναι αυστηρά και συνεπή με στόχο την εξάλειψη της απειλής και την επαναφορά στην ομαλότητα. Τα μέτρα πρέπει να έχουν προσωρινό χαρακτήρα, να είναι αναλογικά και απολύτως απαραίτητα για την προστασία της Δημοκρατίας, του Κράτους Δικαίου και του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων.³⁸

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Άρθρο 15) - Υποθέσεις εφαρμογής

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1950 και αποτελεί σημαντική στιγμή της ιστορίας με καίρια συμβολή καθώς σκοπό έχει την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών των ατόμων. Υπογράφηκε στην Ρώμη και τέθηκε σε ισχύ το 1953. Πλέον, 46 κράτη είναι συμβαλλόμενα στην Σύμβαση, όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.³⁹

Η Σύμβαση προβλέπει ειδικό άρθρο για την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, όταν απειλές και κρίσεις ανακύπτουν στον δημόσιο χώρο. Το άρθρο 15 επιτρέπει στα κράτη την παρέκκλιση από την άσκηση δικαιωμάτων που προβλέπονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση, αλλά μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις και πάντα σύμφωνα με αυστηρά καθορισμένους κανόνες.⁴⁰

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 15 με τίτλο “Derogation in time of emergency” στην παράγραφο 1 ορίζεται ότι «In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any High Contracting Party may take measures derogating from its obligations under this Convention to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law». Στην συνέχεια στην παράγραφο 2 αναφέρεται ότι «No derogation from Article 2, except in respect of deaths resulting from lawful acts of war, or from Articles 3, 4 (paragraph 1) and 7 shall be made under this provision». Τέλος,

³⁷ General comment no. 29, States of emergency (article 4) : International Covenant on Civil and Political Rights. UN Human Rights Committee, 2001. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/451555?v=pdf>

³⁸ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, “Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law”, *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 73. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

³⁹ The European Convention on Human Rights, Council of Europe. Available at: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention>

⁴⁰ Mohamed M. El Zeidy, “The ECHR and States of Emergency: Article 15-A Domestic Power of Derogation from Human Rights Obligations”, *San Diego International Law Journal*, 2003. pp. 282. Available at: <https://digital.sandiego.edu/ilj/vol4/iss1/10/>

Βασικό άξονα του άρθρου αποτελεί η ισορροπία ανάμεσα στην ευθύνη του κράτους ως προς τον σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών του, την ίδια στιγμή που καλείται να προστατεύσει την ύπαρξη του και να εξασφαλίσει την επιβίωση του σε εξαιρετικά επείγουσες συνθήκες. Επομένως, το άρθρο 15 επιτρέπει στα κράτη υπό συγκεκριμένες συνθήκες να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις της Σύμβασης όταν ανακύπτουν λόγοι ασφάλειας για το ίδιο, ισορροπώντας ανάμεσα σε αυτά τα δύο.

Στην συνέχεια, το Δικαστήριο στην υπόθεση Lawless v Ireland υποστήριξε ότι η δημόσια κατάσταση έκτακτης ανάγκης θα πρέπει να είναι σημαντικής έκτασης και έντασης που να επιφέρει επιπτώσεις στο σύνολο του πληθυσμού του εν λόγω κράτους καθώς και στην οργανωμένη ζωή της κοινότητας, ειδικότερα στην ύπαρξη και βασική λειτουργία των θεσμών που κρίνονται απαραίτητοι για την διασφάλιση και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την πολιτική ανεξαρτησία και την εδαφική

⁴⁷ Michael O'Boyle (2017) "Torture and emergency powers under the European Convention on Human Rights: Ireland v. the United Kingdom", *Cambridge University Press: American Journal of International law*. Volume 71, Issue 4, 27 February 2017. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/torture-and-emergency-powers-under-the-european-convention-on-human-rights-ireland-v-the-united%20kinadom/448D55670DECE4A9E9341A4F0017DB57>

ακεραιότητα του κράτους.^{48 49}

Στο ίδιο πλαίσιο εξίσου σημαντική είναι και η Ελληνική Υπόθεση, στην οποία το Δικαστήριο εμπλούτισε με νέα δεδομένα τον ορισμό της έκτακτης κατάστασης που απειλεί την ζωή ενός έθνους, προσθέτοντας επιπλέον κριτήρια. Αρχικά, τόνισε ότι η απειλή θα πρέπει να είναι πραγματική, παρούσα ή επικείμενη βάσει στοιχείων ή δεδομένων και ακόμη ότι θα πρέπει να επηρεάζει το σύνολο του πληθυσμού, ορίζοντας ότι θα πρέπει να απειλείται η ζωή της οργανωμένης κοινότητας του κράτους.⁵⁰ Μάλιστα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο η απειλή πρέπει να είναι πραγματική ή επικείμενη, καθώς η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης ως προληπτικό μέτρο δεν νομιμοποιείται. Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Ελληνική Υπόθεση επιβεβαίωσε χαρακτηριστικά ότι η απειλή, στην συγκεκριμένη περίπτωση για τον ελληνικό πληθυσμό, θα πρέπει να έχει πραγματικό ή επικείμενο χαρακτήρα για να νομιμοποιηθεί η κήρυξη του κράτους έκτακτης ανάγκης.⁵¹ Το πιο σημαντικό, ανέφερε ότι η απειλή θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τέτοια ένταση και βαθμό που να καθίσταται αδύνατος ο έλεγχος και η αντιμετώπιση της με τα συνήθη μέτρα, τα οποία θα πρέπει να έχουν εξαντληθεί. Με αυτή την υπόθεση εισήχθη η αρχή της αναγκαιότητας των μέτρων.^{52 53}

Συνεπώς βάσει των δυο αυτών υποθέσεων που μελέτησε και γνωμοδότησε το Δικαστήριο δεν είναι αποδεκτή η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης με την επίφαση της προληπτικής δράσης, καθώς η απειλή θα πρέπει να υπάρχει ή να αποδεικνύεται ότι είναι επικείμενη. Επίσης, τα μέτρα που θα υιοθετήσει η εκάστοτε κυβέρνηση πρέπει να αποτελούν την έσχατη λύση, όταν εναλλακτικά μέσα και δράσεις έχουν χρησιμοποιηθεί χωρίς αποτέλεσμα. Σε αυτή την λογική, τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος για την αντιμετώπιση της έκτακτης κατάστασης πρέπει να είναι αναγκαία, αναλογικά και να τερματίζονται μόλις εκλείψουν οι λόγοι που οδήγησαν αρχικά στην υιοθέτησή τους.

Η αρχή της αναγκαιότητας που εισήχθη αναφέρεται στα μέτρα που υιοθετούνται όντας απαραίτητα ώστε να βοηθήσουν το κράτος να αντιμετωπίσει την εξαιρετική κατάσταση και να επανέλθει στην ομαλότητα μόλις η απειλή εκλείψει. Ακόμη, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας που ορίζεται τα κράτη δεν θα πρέπει να καταφεύγουν σε μέτρα που είναι δυσανάλογα προς τον επιδιωκόμενο στόχο, υπό το πρίσμα της αυστηρότητας και της γεωγραφικής έκτασης που καλύπτουν.⁵⁴ Τα μέτρα που υιοθετεί το εκάστοτε κράτος επιβάλλεται να είναι εναρμονισμένα με τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, συμπεριλαμβανομένων του Διεθνούς Εθιμικού Δικαίου και των μη παρεκκλίνοντων δικαιωμάτων που ορίζονται στις Συμβάσεις και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να παραβιαστεί η τήρηση τους.

Η τελευταία απαραίτητη αρχή που είναι αναγκαίο να τηρείται είναι εκείνη του

⁴⁸ CASE OF LAWLESS v. IRELAND (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]}).

⁴⁹ Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, April 1985. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>

⁵⁰ The Greek Case, November 1969, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-49209%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-49209%22]})

⁵¹ The Greek Case, Council of Europe, European Commission of Human Rights. Strasbourg. Available at: [file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20(2).pdf)

⁵² The Greek Case, November 1969, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-49209%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-49209%22]})

⁵³ Mohamed M. El Zeidy, "The ECHR and States of Emergency: Article 15-A Domestic Power of Derogation from Human Rights Obligations", *San Diego International Law Journal*, 2003. pp. 283. at: <https://digital.sandiego.edu/ilj/vol4/iss1/10/>

⁵⁴ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 4-5. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

χρονικού περιορισμού εφαρμογής των μέτρων. Σύμφωνα με εκείνη τα έκτακτα μέτρα πρέπει να εφαρμόζονται αυστηρά μονάχα κατά το χρονικό διάστημα που το κράτος βιώνει την έκτακτη συνθήκη. Απαραίτητο είναι τα μέτρα να τερματιστούν μόλις η έκτακτη συνθήκη εκλείψει και σε καμία περίπτωση να μην έχουν μόνιμη ισχύ. Στην αντίθετη περίπτωση έχουμε κατάχρηση της εξουσίας. Τα επείγοντα μέτρα δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πρόφαση από τις κυβερνήσεις για την εισαγωγή μόνιμων αλλαγών στην νομοθεσία ή στην λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών. Σημαντικό, τροποποιήσεις του συντάγματος απαγορεύονται κατά την διάρκεια ισχύος του κράτους έκτακτης ανάγκης.⁵⁵ Τα κράτη καλούνται να ενημερώσουν αναφορικά με τον χρόνο τερματισμού των έκτακτων μέτρων τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη, όταν εκλείψει η απειλή.⁵⁶

Ωστόσο, κάθε περίπτωση και απειλή διαφέρει σημαντικά και δεν υπάρχει πρόβλεψη για την αντιμετώπιση κάθε δεδομένης συνθήκης. Δεν υπάρχει κατάλογος με προϋποθέσεις περιστάσεων κήρυξης έκτακτης ανάγκης για τα κράτη. Προσπάθεια υπήρξε να διευκρινιστεί αυτή η ασάφεια από το Δικαστήριο στην υπόθεση *Lawless*. Στο πλαίσιο αυτό το Δικαστήριο εισήγαγε την έννοια εκείνου που ονόμασε αρχή του ευρέως περιθωρίου εκτίμησης για την εκάστοτε κυβέρνηση, το οποίο και εφαρμόζει, αλλά η δυνατότητα αυτή έχει ορισμένους περιορισμούς. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι οι εθνικές αρχές είναι τα καταλληλότερα όργανα, βάσει της απειλής και όλων των συναφών παραγόντων να εκτιμήσει αν και τότε μια έκτακτη κατάσταση μπορεί να απειλήσει την ζωή του έθνους, ώστε να αξιολογηθούν και να επιλεγθούν τα μέτρα που θεωρούνται ανάλογα και αναγκαία για την αντιμετώπιση της προκείμενης κατάστασης που ανακύπτει.⁵⁷ Οι αρμόδιες αρχές απαιτείται να αξιολογούν την εφαρμογή του κάθε μέτρου ξεχωριστά.⁵⁸ Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποδέχεται ότι η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης συνιστά κυριαρχική πράξη του κράτους.⁵⁹ Την ίδια στιγμή, το Δικαστήριο ασκεί κάποια εποπτεία στην εφαρμογή των έκτακτων μέτρων, ενώ έπειτα από το πέρας της απειλής καλείται να εξετάσει προσεκτικά τις πράξεις και ενέργειες που έλαβε η εκάστοτε κυβέρνηση και οι εθνικές αρχές προκειμένου να συμπεράνει αν τηρήθηκαν οι κανόνες που προβλέπονται, δηλαδή οι αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της χρονικής διάρκειας.⁶⁰

Στην συνέχεια, η δεύτερη παράγραφος ορίζει τα δικαιώματα από τα οποία δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση αυστηρά ακόμη και σε καιρό πολέμου ή δημόσιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης, τα λεγόμενα *non derogable rights*, τα οποία υπάγονται στην απαγόρευση των κανόνων *jus cogens*. Σε αυτά περιλαμβάνονται το δικαίωμα στην ζωή, στην απαγόρευση των βασανιστηρίων, στην απαγόρευση της δουλείας και των καταναγκαστικών έργων και τέλος στην μη επιβολή ποινής άνευ νόμου.⁶¹

⁵⁵ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 4-5. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

⁵⁶ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του *Carl Schmitt*», In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 817.

⁵⁷ *CASE OF LAWLESS v. IRELAND* (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57518%22%7D>

⁵⁸ *Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights*, April 1985. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>

⁵⁹ Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1996). *Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου* (7^η έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 100.

⁶⁰ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 6, 10-11. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

⁶¹ European Convention on Human Rights. Rome, 1950. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 15 αναφέρεται στην έγκαιρη ενημέρωση του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί και τους ακριβείς λόγους εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης. Ακόμη, το κράτος υποχρεούται να προβλέπει στην δήλωση του το ακριβές χρονοδιάγραμμα τερματισμού ισχύος των έκτακτων μέτρων καθώς και την ημερομηνία επαναφοράς των διατάξεων της Σύμβασης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ακόμη μια ασάφεια αναφορικά με το ποιο χρονικό πλαίσιο θεωρείται έγκαιρο σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το Δικαστήριο απάντησε στο συγκεκριμένο ερώτημα μέσα από τις γνωμοδοτήσεις στις υποθέσεις *Lawless v. Ireland* και στην Ελληνική υπόθεση. Στις αποφάσεις αυτές διέτεινε ότι η κήρυξη του κράτους έκτακτης ανάγκης και τα ληφθέντα μέτρα θα πρέπει να αποστέλλονται σε εύλογο χρονικό διάστημα στον Γενικό Γραμματέα και όχι μετά από μεγάλη χρονική περίοδο.⁶² ⁶³ Επομένως τα κριτήρια της ορθότητας, εγκυρότητας και έγκαιρης ενημέρωσης της κήρυξης τίθενται επιτακτικά στο άρθρο 15 της ΕΣΔΑ. Η φύση, η σοβαρότητα και η διάρκεια της απειλής ή κρίσης καθορίζει τον τύπο, την έκταση και την διάρκεια των μέτρων που το κράτος μπορεί νόμιμα να καταφύγει.⁶⁴

Σε αυτό το πλαίσιο, η εξέταση των υποθέσεων από το Δικαστήριο πραγματοποιείται στην βάση αυστηρών κριτηρίων αναφορικά με την ύπαρξη ή μη μιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης που να απειλεί την ζωή του έθνους και την ορθότητα των μέτρων που εφαρμόστηκαν από τα κράτη, τα οποία πρέπει να τηρούν την αρχή της αναγκαιότητας, αναλογικότητας καθώς και να έχουν προσωρινό χαρακτήρα.

Η υπόθεση *Lawless v. Ireland* και η Ελληνική Υπόθεση ήταν εκείνες που συνέβαλαν καθοριστικά στην αποκρυστάλλωση του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ. Στην πρώτη υπόθεση κατά την οποία μέλος του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού, ο *Lawless*, κατέθεσε εναντίον της Ιρλανδικής Κυβέρνησης, υποστήριξε ότι η κράτηση του παραβίαζε συγκεκριμένα δικαιώματα που προβλέπονται στην ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, το άρθρο 5 αναφορικά με το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια και το άρθρο 6 που αφορά την χρηστή απονομή της δικαιοσύνης. Η απόφαση του Δικαστηρίου τον Ιούλιο του 1961 στην συγκεκριμένη υπόθεση παρουσιάζει μεγάλη σημασία καθώς διασαφήνισε κενά που εμφανίζονταν στο άρθρο 15. Μέσω της εξέτασης της εν λόγω υπόθεσης διαμορφώθηκε η πρακτική που θα ακολουθούσε το Δικαστήριο σε παρόμοιες τέτοιες υποθέσεις, εξετάζοντας αρχικά αν υφίστανται οι συνθήκες εκείνες που απειλούν την ζωή του έθνους και εν συνεχεία την νομιμότητα των μέτρων που υιοθετήθηκαν από την εκάστοτε κυβέρνηση την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Σημαντικό επίσης, το Δικαστήριο για πρώτη φορά αναφέρθηκε στον ορισμό της κατάστασης έκτακτης ανάγκης τονίζοντας ότι αποτελεί μια συνθήκη εξαιρετικής κρίσης και έκτακτης ανάγκης, η οποία επηρεάζει το σύνολο του πληθυσμού και την οργανωμένη ζωή της κοινότητας του κράτους. Εν τέλει, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 15, δηλαδή η ύπαρξη δημόσιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης που να απειλεί την ζωή του έθνους και τα κριτήρια της αναγκαιότητας και αναλογικότητας των μέτρων που υιοθετήθηκαν νομιμοποιούσαν την παρέκκλιση της Ιρλανδικής Κυβέρνησης από τις διατάξεις της ΕΣΔΑ.⁶⁵

⁶² CASE OF LAWLESS v. IRELAND (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]})

⁶³ The Greek Case, November 1969, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-49209%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-49209%22]})

⁶⁴ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 3. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

⁶⁵ CASE OF LAWLESS v. IRELAND (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]})

Αντίστοιχα στην περίπτωση της Ελληνικής Υπόθεσης, η κυβέρνηση της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών δεν ενημέρωσε έγκαιρα τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με την κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και τις παρεκκλίσεις από τους διεθνείς κανόνες, καθώς και από διατάξεις του Ελληνικού Συντάγματος. Σε απάντηση η Σουηδία, η Νορβηγία και η Δανία προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ κατά της Ελλάδας για παραβιάσεις των άρθρων της ΕΣΔΑ, υποστηρίζοντας ότι η επιβολή δικτατορίας και η κοινοποίηση από μια δικτατορική κυβέρνηση για την εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης αντιβαίνουν την φύση και τον σκοπό του ίδιου του άρθρου 15. Το Δικαστήριο αρνήθηκε το επιχείρημα της ελληνικής κυβέρνησης περί ύπαρξης «κομμουνιστικού κινδύνου», όπως το χαρακτήρισε.

Το Δικαστήριο τον Νοέμβριο του 1969 υποστήριξε ότι δεν υφίσταται κατάσταση έκτακτης ανάγκης που να απειλεί την ζωή του έθνους, καθώς η ίδια η επιβολή δικτατορικού καθεστώτος επιφέρει σοβαρούς και πολλαπλούς κινδύνους για τα άτομα. Επομένως, η εξέταση των αρχών της αναγκαιότητας και αναλογικότητας των μέτρων θεωρήθηκε περιττή. Ωστόσο, εξέτασε την υπόθεση σε ένα υποθετικό σενάριο, όπου το αίτημα προέρχεται από μια νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση. Σε αυτή την περίπτωση απεφάνθη ότι τα μέτρα, τα οποία είχαν υιοθετηθεί δεν ήταν ούτε αναγκαία, ούτε αναλογικά. Αυτό κρίθηκε υπό το πρίσμα της λογικής και φύσης του άρθρου 15 που προάγει την προστασία των δημοκρατικών θεσμών και των δικαιωμάτων των πολιτών της χώρας, καθώς και την νομιμοποίηση των παρεκκλίσεων για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα όταν ανακύπτουν λόγοι ασφάλειας στον δημόσιο χώρο. Ακόμη, το γεγονός ότι η Ελλάδα κοινοποίησε την παρέκκλιση έπειτα από τέσσερις μήνες αφότου είχε προβεί στην λήψη μέτρων, αποτέλεσε έναν ακόμη ανασταλτικό παράγοντα για την απόρριψη της αίτησης από το Δικαστήριο, χαρακτηρίζοντας το ως μη έγκαιρο χρονικό διάστημα.^{66 67} Αντίθετα, στην υπόθεση *Lawless v Ireland* η ανακοίνωση παρέκκλισης κοινοποιήθηκε δύο εβδομάδες έπειτα από την λήψη των μέτρων από την Ιρλανδική Κυβέρνηση και έγινε δεκτή.⁶⁸ Ως αντίδραση στην γνωμοδότηση του Δικαστηρίου η Ελλάδα αποχώρησε από το Συμβούλιο της Ευρώπης και κατήγγειλε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.^{69 70}

Οι υποθέσεις που μελέτησε το Δικαστήριο παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες και διαφορές. Οι δυο χώρες αντιμετώπισαν μια εξαιρετική απειλή για την εθνική ασφάλεια, όσον αφορά την ένταση και την βιαιότητα, ωστόσο οι αποφάσεις του Δικαστηρίου διαφέρουν. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η υπόθεση *Lawless v. Ireland* αφορά μια δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση στην προσπάθεια της να προστατεύσει τους πολίτες και την θεσμική δομή από την τρομοκρατική απειλή. Αντίθετα, όσον αφορά την ελληνική υπόθεση η δικτατορική κυβέρνηση προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την ρήτρα παρέκκλισης προκειμένου να ανατρέψει την δημοκρατική τάξη και να

⁶⁶ The Greek Case, November 1969, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-49209%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-49209%22]})

⁶⁷ The Greek Case, Council of Europe, European Commission of Human Rights. Strasbourg. Available at: [file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20(2).pdf)

⁶⁸ CASE OF LAWLESS v. IRELAND (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]})

⁶⁹ Resolution DH (70) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe (15 April 1970). Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_dh_70_1_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_15_april_1970-en-56b2427e-7703-48b7-8aa3-acfa868af60a.html

⁷⁰ Resolution (74) 32 of the Committee of Ministers of the Council of Europe (22 October 1974). Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_74_32_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_22_october_1974-en-62c18b64-e080-4b77-a994-ee70a804e214.html

νομιμοποιήσει το στρατιωτικό καθεστώς.⁷¹

Εν κατακλείδι, η εξέταση του άρθρου 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου υπογραμμίζει την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στην προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της εφαρμογής εξαιρετικών μέτρων που παρεκκλίνουν από τις συνήθεις νόρμες και τους συνταγματικούς κανόνες σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Την στιγμή που το κράτος αντιμετωπίζει απειλή ή κρίση για την ασφάλεια του, οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου πρέπει να διασφαλίζονται και να προάγονται. Οι Υποθέσεις *Lawless v Ireland* και η Ελληνική Υπόθεση συνέβαλλαν καθοριστικά στην αποκρυστάλλωση του άρθρου 15, θέτοντας σαφή νομικά όρια και εισάγοντας αρχές για την αντιμετώπιση των έκτακτων απειλών που ανακύπτουν. Τα κράτη ακόμη και σε έκτακτη συνθήκη υποχρεούνται να σέβονται και να εφαρμόζουν το Διεθνές Δίκαιο, τις Συμβάσεις και τις Συνθήκες, τις οποίες έχουν δεσμευθεί να τηρούν.

Γαλλία

Τρομοκρατικές επιθέσεις στην Γαλλία τον Νοέμβριο του 2015

Την 13η Νοεμβρίου του 2015 μια σειρά από συντονισμένες τρομοκρατικές επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν στην γαλλική πρωτεύουσα και στο βόρειο προάστιο Saint-Denis. Συγκεκριμένα επιθέσεις εκτυλίχθηκαν σε όλη την πόλη, συμπεριλαμβανομένων βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας και μαζικών πυροβολισμών σε καφετέριες και εστιατόρια στις οδούς rue Alibert και Bichat, rue de la Fontaine-au-Roi, rue de Charonne και στην λεωφόρο de la Republique. Την ίδια στιγμή εκρήξεις σημειώθηκαν έξω από το Stade de France, όπου πλήθος κόσμου είχε συγκεντρωθεί για τον ποδοσφαιρικό αγώνα των εθνικών ομάδων της Γαλλίας και της Γερμανίας, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου της Γαλλίας, François Hollande. Η περισσότερη πολύνεκρη επίθεση πραγματοποιήθηκε στην Boulevard Voltaire, στο θέατρο Bataclan, όπου ήταν σε εξέλιξη συναυλία με περίπου 1.500 θεατές. Οι επιτιθέμενοι προχώρησαν σε πυροβολισμούς και χρήση χειροβομβίδων μέσα στο θέατρο, ενώ κράτησαν ομήρους από το κοινό που είχε συγκεντρωθεί. Ο απολογισμός από τις πρωτοφανείς επιθέσεις ήταν 130 νεκροί και περισσότεροι από 300 τραυματίες. Οι τρομοκράτες χρησιμοποίησαν γιλέκα αυτοκτονίας, κάποιοι σκοτώθηκαν από πυροβολισμούς της γαλλικής αστυνομίας, ενώ κάποιοι άλλοι διέφυγαν έως την σύλληψη τους.^{72 73}

Το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε ανέλαβε την ευθύνη για τις επιθέσεις, ισχυριζόμενοι στον προσωπικό τους λογαριασμό στο Telegram ότι πραγματοποιήθηκαν ως απάντηση στις γαλλικές αεροπορικές επιδρομές στη Συρία και το Ιράκ, χαρακτηρίζοντας τις ως «την πρώτη μιας καταιγίδας» επιθέσεων που θα ακολουθήσουν.⁷⁴ Ο φερόμενος ως αρχηγός, Abdelhamid Abaaoud, Βέλγος υπήκοος με

⁷¹ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 824.

⁷² Deena Mohammad El-Rashed, "Degrogation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

⁷³ Paris attacks: Bataclan and other assaults leave many dead", *BBC News*, 14 November 2015. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34814203>

⁷⁴ Rukmini Callimachi, "ISIS Claims Responsibility, Calling Paris Attacks 'First of the Storm' ", *The New York Times*, 14 November 2015. Available at: <https://www.nytimes.com/2015/11/15/world/europe/isis-claims-responsibility-for-paris-attacks-calling-them-miracles.html>

μαροκινή καταγωγή ήταν ανάμεσα στους Ευρωπαίους υπηκόους, οι οποίοι είχαν ταξιδέψει στη Συρία και είχαν ενταχθεί σε ριζοσπαστικές ομάδες, αποτελώντας σημαντικό κίνδυνο κατά την επιστροφή τους στην Ευρώπη.^{75 76}

Ως απάντηση στις πολύνεκρες επιθέσεις ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, François Hollande την 14η Νοεμβρίου του 2015 κήρυξε το κράτος σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και ανακοίνωσε τριήμερο εθνικό πένθος.^{77 78} Μάλιστα σε ομιλία του στην κοινή συνεδρίαση της Βουλής και της Γερουσίας στις 16 Νοεμβρίου του 2015 υποστήριξε ότι «La France est en guerre», ενώ χαρακτήρισε τις επιθέσεις ως «actes de guerre».^{79 80} Η Γαλλία υιοθέτησε αυστηρά μέτρα, με το κλείσιμο των συνόρων, την ανάπτυξη στρατιωτικής δύναμης στον δρόμο και την απαγόρευση κυκλοφορίας σε κάποιες περιοχές να αποτελούν ενδεικτικά αυτών. Η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης αφορούσε αρχικά το χρονικό διάστημα των 12 ημερών, ενώ στην συνέχεια επεκτάθηκε για 3 μήνες. Τα έκτακτα μέτρα διήρκησαν έως το 2017.^{81 82 83}

Η εφαρμογή του état d'urgence στην Γαλλία

Ο Γάλλος Πρόεδρος, François Hollande, ανακήρυξε την εφαρμογή του état d'urgence αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, το οποίο θα είχε εφαρμογή σε ολόκληρη την χώρα με ημερομηνία ισχύος το ίδιο κιόλας βράδυ και διάρκεια για δώδεκα ημέρες. Ο Hollande στην ομιλία του στην κοινή συνεδρίαση της Βουλής και της Γερουσίας στις 16 Νοεμβρίου του 2015 αναφέρθηκε στις τρομοκρατικές επιθέσεις που εκτυλίχθηκαν, κάνοντας λόγο για «actes de guerre», ενώ υποστήριξε ότι «La France est en guerre».^{84 85} Το λεξιλόγιο και η γλώσσα που επέλεξε είναι σημαντικά. Ο ίδιος δεσμεύθηκε να συγκεντρώσει όλες τις δυνάμεις του κράτους προκειμένου να πολεμήσει το καθεστώς που ευθύνεται για τις επιθέσεις.⁸⁶ Ειδικότερα κήρυξε τον πόλεμο στο Ισλαμικό Κράτος και ανακοίνωσε την αύξηση των γαλλικών αεροπορικών

⁷⁵ Paris attacks: Who was Abdelhamid Abaaoud?, *BBC News*, 19 November 2015. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34835046>

⁷⁶ Josh Halliday & Jonathan Bucks, "Abdelhamid Abaaoud: what we know about the Paris attacks 'mastermind' ", *The Guardian*, 18 November 2015. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/16/abdelhamid-abaaoud-suspected-mastermind-of-paris-terror-attacks>

⁷⁷ 16 November 2015 - François Hollande's Speech Before a Joint Session of Parliament. Available at: <https://onu.delegfrance.org/Francois-Hollande-s-Speech-Before-a-Joint-Session-of-Parliament>

⁷⁸ C.C., "Attentats : Hollande décrète "trois jours de deuil national" ", *Europe 1*, 14 November 2015. Available at: <https://www.europe1.fr/politique/attentats-hollande-decrete-le-deuil-national-pendant-trois-jours-2620373>

⁷⁹ Discours de François Hollande devant le Congrès à Versailles après les attentats de Paris. FRANCE 24, 16 November 2015. Available at: https://youtu.be/hgFd6yrMkDc?si=C_VKDqoicfw13Nbl

⁸⁰ 16 November 2015 - François Hollande's Speech Before a Joint Session of Parliament. Available at: <https://onu.delegfrance.org/Francois-Hollande-s-Speech-Before-a-Joint-Session-of-Parliament>

⁸¹ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at: https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

⁸² Jennifer Fredette, "The French State of Emergency", *JSTOR: University of California Press*, Vol. 116, No. 788, March 2017. pp. 101- 106. Available at: <https://www.jstor.org/stable/48614240>

⁸³ "France's Hollande Orders Borders Closed, Paris Under First Mandatory Curfew Since 1944", *HUFFPOST*, 13 November 2015. Available at: https://www.huffpost.com/entry/hollande-attacks-borders-curfew_n_56467d29e4b045bf3def3699?section=india&adsSiteOverride=in

⁸⁴ 16 November 2015 - François Hollande's Speech Before a Joint Session of Parliament. Available at: <https://onu.delegfrance.org/Francois-Hollande-s-Speech-Before-a-Joint-Session-of-Parliament>

⁸⁵ Discours de François Hollande devant le Congrès à Versailles après les attentats de Paris. FRANCE 24, 16 November 2015. Available at: https://youtu.be/hgFd6yrMkDc?si=C_VKDqoicfw13Nbl

⁸⁶ Paris Attacks: Aircraft carrier Charles de Gaulle sets sail to triple airstrikes capacities on Syria. FRANCE 24, 18 November 2015. Available at: https://youtu.be/A2X1nJWj2Bw?si=C_6ulibHRw4lPVzR

επιδρομών σε στρατηγικούς στόχους στην Συρία και το Ιράκ.⁸⁷ Την ίδια στιγμή παρουσίασε ένα εκτενές πακέτο πολιτικών με στόχο την προστασία της εθνικής ασφάλειας της χώρας που θα ενίσχυε την ικανότητα του κράτους να παρακολουθεί και να προβλέπει μελλοντικές απειλές.⁸⁸

Η εφαρμογή του état d'urgence στηριζόταν στην νομοθεσία 55- 385 του 1955 (3 Απριλίου του 1955), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο αριθμό 2015-1501 της 20^{ης} Νοεμβρίου του 2015.⁸⁹ Ο Νόμος του 1955 υιοθετήθηκε για πρώτη φορά κατά την διάρκεια των επιθέσεων που πραγματοποιήθηκαν τον Νοέμβριο του 1954 στην Αλγερία. Το άρθρο 1 του Νόμου ορίζει το έκτακτο καθεστώς και την κήρυξη του, ενώ αναφέρεται στις απειλές που ανακύπτουν στον δημόσιο χώρο, συγκεκριμένα «L'état d'urgence peut être déclaré sur tout ou partie du territoire métropolitain, de l'Algérie, ou des départements d'outre-mer, soit en cas de péril imminent résultant d'atteintes graves à l'ordre public, soit en cas d'événements présentant, par leur nature et leur gravité, le caractère de calamité publique».⁹⁰ Ενώ το άρθρο 2 αναφέρεται στις πράξεις και τις ενέργειες που απαιτούνται από τις εκάστοτε αρχές «L'état d'urgence ne peut être déclaré que par la loi. La loi détermine la ou les circonscriptions territoriales à l'intérieur desquelles il entre en vigueur. Dans la limite de ces circonscriptions, les zones où l'état d'urgence recevra application seront fixées par décret pris en conseil des ministres sur le rapport du ministre de l'intérieur».⁹¹

Ο Νόμος n° 55-385 της 3ης Απριλίου του 1955 αναγνωρίζει την δυνατότητα στο Συμβούλιο των Υπουργών να ενεργοποιήσει το καθεστώς έκτακτης ανάγκης αρχικά για μια περίοδο 12 ημερών, ενώ η επέκταση του απαιτεί ψήφιση νέου νόμου. Με αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο έχει την δυνατότητα να ασκεί ανεξάρτητα εκτελεστικές εξουσίες.

Σημαντικό ακόμη, το Σύνταγμα της Γαλλίας (1958) είναι αρκετά λεπτομερές στο άρθρο 16 αναφορικά με τις έκτακτες εξουσίες που δίδονται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας όταν οι θεσμοί, η ανεξαρτησία του έθνους, η ακεραιότητα της επικράτειας και η εκτέλεση των διεθνών του δεσμεύσεων απειλείται σοβαρά και άμεσα και η συνήθης λειτουργία των συνταγματικών αρχών διαταράσσεται. Στην συνέχεια το άρθρο 36 ορίζει το state of siege. Ειδικότερα το άρθρο 16 αναφέρει «Lorsque les institutions de la République, l'indépendance de la nation, l'intégrité de son territoire ou l'exécution de ses engagements internationaux sont menacées d'une manière grave et immédiate et que le fonctionnement régulier des pouvoirs publics constitutionnels est interrompu, le Président de la République prend les mesures exigées par ces circonstances, après consultation officielle du Premier ministre, des présidents des assemblées ainsi que du Conseil constitutionnel. Il en informe la nation par un message. Ces mesures doivent être inspirées par la volonté d'assurer aux pouvoirs publics

⁸⁷ Phil Stewart, Warren Strobel & Matt Spetalnick, "After Paris attacks, pressure builds for big military response to Islamic State", *REUTERS*, 15 November 2015. Available at: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0T31HY/>

⁸⁸ 16 November 2015 - François Hollande's Speech Before a Joint Session of Parliament. Available at: <https://onu.delegfrance.org/Francois-Hollande-s-Speech-Before-a-Joint-Session-of-Parliament>

⁸⁹ Loi n° 2015-1501 du 20 novembre 2015 prorogeant l'application de la loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence et renforçant l'efficacité de ses dispositions. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031500831>

⁹⁰ Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

⁹¹ Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

constitutionnels, dans les moindres délais, les moyens d'accomplir leur mission. Le Conseil constitutionnel est consulté à leur sujet. Le Parlement se réunit de plein droit. L'Assemblée nationale ne peut être dissoute pendant l'exercice des pouvoirs exceptionnels. Après trente jours d'exercice des pouvoirs exceptionnels, le Conseil constitutionnel peut être saisi par le Président de l'Assemblée nationale, le Président du Sénat, soixante députés ou soixante sénateurs, aux fins d'examiner si les conditions énoncées au premier alinéa demeurent réunies. Il se prononce dans les délais les plus brefs par un avis public. Il procède de plein droit à cet examen et se prononce dans les mêmes conditions au terme de soixante jours d'exercice des pouvoirs exceptionnels et à tout moment au-delà de cette durée». ⁹² Ακόμη, η επέκταση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης έπειτα από τις δώδεκα ημέρες απαιτεί την έγκριση του Κοινοβουλίου και ορίζεται στο άρθρο 36 του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, «L'état de siège est décrété en Conseil des ministres. Sa prorogation au-delà de douze jours ne peut être autorisée que par le Parlement». ⁹³ Το Σύνταγμα αναγνωρίζει εκτεταμένες εξουσίες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας όταν απειλείται η δημοκρατική κοινωνία και το έθνος. ⁹⁴ Ακόμη ένα σημείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι στο Σύνταγμα γίνεται αναφορά για «l'état de siège» και όχι για «état d'urgence». Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το Σύνταγμα διαμορφώθηκε κατά την περίοδο μιας εντελώς διαφορετικής συνθήκης για την Γαλλία και τον κόσμο.

Έπειτα από την κήρυξη η Γαλλία ενημέρωσε τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Η κυβέρνηση προχώρησε σε έγκαιρη ενημέρωση αναφορικά με τα μέτρα που έχουν ληφθεί και τους ακριβείς λόγους εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης. Η Γαλλία έσπευσε να γνωστοποιήσει τις παρεκκλίσεις που εκείνο συνεπάγεται, τονίζοντας ότι τα έκτακτα μέτρα ενδέχεται να επιφέρουν σειρά επιπτώσεων στους θεσμούς, στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. ⁹⁵ Ως αποτέλεσμα οι γαλλικές αρχές, ειδικότερα το Υπουργείο Εσωτερικών και η αστυνομία απέκτησαν ένα ευρύ φάσμα εξουσιών, οι οποίες τους χάριζαν μεγάλη ελευθερία δράσης και σε κάθε άλλη περίπτωση θα απαιτούσαν την έγκριση της νομοθετικής εξουσίας για την υλοποίησή τους. ⁹⁶ Επομένως τα κριτήρια της ορθότητας, αναγκαιότητας και νομιμοποίησης των μέτρων τίθενται επιτακτικά. Η φύση, η σοβαρότητα και η διάρκεια της απειλής καθορίζει τον τύπο, την έκταση και την διάρκεια των έκτακτων μέτρων που το κράτος μπορεί νόμιμα να καταφύγει. ⁹⁷

⁹² Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. Available at: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

⁹³ Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. Available at: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

⁹⁴ Deena Mohammad El-Rashed, "Degrogation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

⁹⁵ Deena Mohammad El-Rashed, "Degrogation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

⁹⁶ Daniel Severson, "State of Emergency: How the Paris Attacks Expanded France's Police Powers", *LAWFARE*, 15 November 2015. Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/state-emergency-how-paris-attacks-expanded-frances-police-powers>

⁹⁷ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp.

Αργότερα ο Πρόεδρος Hollande απευθύνθηκε στο Γαλλικό Κοινοβούλιο στις Βερσαλλίες καταθέτοντας πρόταση για την επέκταση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης για τρεις μήνες. Η πρόταση επικυρώθηκε από την πλειοψηφία των μελών (Law no. 2015-1501). Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι κατά την διάρκεια εκείνης της συνεδρίασης ανακοίνωσε την πρόθεση του να τροποποιήσει το Σύνταγμα, ώστε να προβλέπεται ειδικό άρθρο αναφορικά με την ανάκληση της γαλλικής ιθαγένειας σε άτομα που διαπράττουν τρομοκρατικές ενέργειες. Έπειτα από διαβούλευση ο Πρόεδρος δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει την απαιτούμενη πλειοψηφία. Ωστόσο, στις εβδομάδες που ακολούθησαν η Κυβέρνηση παρουσίασε προσχέδια νομοθεσίας προσδοκώντας να τροποποιήσει τον Γαλλικό Ποινικό Κώδικα, καταθέτοντας νομοσχέδιο κατά της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Το νομοσχέδιο διέκρινε τις εξουσίες αστυνομικών και νομαρχών, δίδοντας δυνατότητα έρευνας σε οχήματα, αποσκευές και επιβολή κατ'οίκον περιορισμού για άτομα βάσει μονάχα υποψίας πρόκλησης απειλής για την δημόσια τάξη και ασφάλεια, χωρίς επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την απόδειξη αυτού.^{98 99} Η εισαγωγή διοικητικών μέτρων αναφορικά με ζητήματα που αντιμετωπίζονται πρωτίστως στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας έχει σημαντικές επιπτώσεις στο άτομο, καθώς στερεί βασικές δικονομικές εγγυήσεις, όπως το τεκμήριο της αθωότητας, ενώ αυξάνεται ο κίνδυνος κατάχρησης από τις αρχές.¹⁰⁰

Η εισαγωγή μόνιμων αλλαγών στο Γαλλικό Ποινικό Δίκαιο χωρίς επαρκή χρόνο κοινοβουλευτικού ελέγχου και διαβούλευσης είναι εξαιρετικά προβληματική. Το Κοινοβούλιο οφείλει να εξετάσει προσεκτικά τον πιθανό αντίκτυπο των νέων τροπολογιών στον ποινικό κώδικα και τους κώδικες ασφαλείας.¹⁰¹ Σε κάθε περίπτωση, οι επείγουσες συνθήκες δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πρόφαση από τις κυβερνήσεις για την εισαγωγή μόνιμων αλλαγών στην νομοθεσία ή στην λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών. Σημαντικό, τροποποιήσεις στο Σύνταγμα απαγορεύονται κατά την διάρκεια ισχύος του κράτους έκτακτης ανάγκης.¹⁰²

Στην συνέχεια, το γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας σύμφωνα με απόφαση του στις 27 Ιανουαρίου του 2016, έπειτα από την πρόταση παράτασης του έκτακτου καθεστώτος στην χώρα, απεφάνθη ότι ο επικείμενος κίνδυνος που δικαιολογεί την επέκταση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης δεν έχει εκλείψει, δεδομένης της συνέχισης των τρομοκρατικών απειλών και τον κίνδυνο επιθέσεων. Ακόμη υποστήριξε

3-4. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

⁹⁸ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

⁹⁹ Projet de loi renforçant la lutte contre le crime organisé, le terrorisme et leur financement, et améliorant l'efficacité et les garanties de la procédure pénale, no 3473, 2 February 2016. Available at: <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3473-ei.asp>

¹⁰⁰ "Le gouvernement va proposer une prolongation de trois mois de l'état d'urgence", *Le Monde*, 22 January 2016. Available at: https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/01/22/le-gouvernement-va-proposer-la-prolongation-de-l-etat-d-urgence-de-trois-mois_4852177_3224.html

¹⁰¹ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

¹⁰² Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 4-5. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

ότι η παράταση εκείνη δεν συνεπάγεται σοβαρή και προφανή παραβίαση κάποιας θεμελιώδους ελευθερίας, όπως τόνισε.¹⁰³

Στις 10 Φεβρουαρίου του 2016 η Εθνοσυνέλευση της χώρας ενέκρινε συνταγματική τροποποίηση αναφορικά με την ενσωμάτωση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στο γαλλικό συνταγματικό κείμενο. Η τροποποίηση δεν αναθεωρεί τις ουσιαστικές προϋποθέσεις εφαρμογής των εξαιρετικών μέτρων, ωστόσο επιφέρει επιπτώσεις στην δικαστική επίβλεψη της διαδικασίας. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το νέο άρθρο 36 παράγραφο 1 μειώνονται οι αρμοδιότητες του Συνταγματικού Συμβουλίου όσον αφορά την εποπτική λειτουργία που ασκεί ενώ δεν προβλέπεται η διαβούλευση στα πλαίσια του πριν την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Ακόμη η συνολική διάρκεια των έκτακτων μέτρων και ο ανώτατος αριθμός παρατάσεων δεν ορίζεται πλέον ρητά.¹⁰⁴

Έπειτα από την απόφαση του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας στις 16 Φεβρουαρίου του 2016 η Εθνοσυνέλευση ενέκρινε περαιτέρω επέκταση της ισχύος του καθεστώτος για τρεις μήνες. Η Κυβέρνηση τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου γνωστοποίησε την πρόθεση της να επεκτείνει την ισχύ ακόμη μια φορά, με εισαγωγή τροποποιήσεων αναφορικά με τις εξουσίες της αστυνομίας. Τον Μάιο η πρόταση υπερψηφίστηκε έως το τέλος Ιουλίου.¹⁰⁵ Οι συνεχείς επεκτάσεις ισχύος του έκτακτου καθεστώτος κρίνονται αδικαιολόγητες ως προς τις απαιτήσεις που πρόβαλαν οι περιστάσεις.¹⁰⁶

Τα μέτρα, τα οποία υιοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν στην Γαλλία υπό το νέο καθεστώς εγείρουν ερωτήματα και ανησυχία αναφορικά με την νομιμοποίηση τους. Κάποια από εκείνα μάλιστα θεωρήθηκαν ως σοβαρές παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων από τις γαλλικές αρχές. Τα εκάστοτε έκτακτα μέτρα πρέπει να τηρούν την αρχή της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας καθώς και να έχουν προσωρινό χαρακτήρα.

Αρχικά, το άρθρο 6 του Νόμου 55- 385 του 1955 αναφορικά με την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ο οποίος τέθηκε σε εφαρμογή στις 20 Νοεμβρίου του 2015 καθορίζει τις συνθήκες, κατά τις οποίες τα άτομα δύναται να τεθούν υπό κράτηση κατ' οίκον με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών. Συγκεκριμένα, η διάταξη χαρίζει εκτεταμένες εξουσίες στις γαλλικές αρχές ως προς τον περιορισμό των ατόμων σε περίπτωση που κριθούν ύποπτα για πρόκληση απειλής στην εθνική ασφάλεια και την δημόσια τάξη. Το άρθρο θέτει σημαντικούς περιορισμούς στην ελευθερία κίνησης, χωρίς ένταλμα σύλληψης, σε καθορισμένη οικεία ή περιοχή που έχει οριστεί και τακτική παρουσία στις αστυνομικές αρχές.¹⁰⁷ Ωστόσο, σύμφωνα με τους διεθνείς

¹⁰³ "Top French court rejects suspending state of emergency", *FRANCE24*, 27 January 2016. Available at:

<https://www.france24.com/en/20160127-france-top-court-rejects-state-emergency-suspension>

¹⁰⁴ Avis sur le projet de loi constitutionnelle "de protection de la nation" de la France, no 838/ 2016, Commission Européenne pour la Démocratie par le Droit (Commission de Venise), 14 March 2016. Available at:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)006-f](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)006-f)

¹⁰⁵ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

¹⁰⁶ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα. Σελ. 819.

¹⁰⁷ Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

κανόνες τα άτομα δύναται να τεθούν υπό κράτηση όταν υπάρχουν σοβαρές και υπαρκτές υποψίες ότι η συμπεριφορά τους μπορεί να αποτελέσει απειλή για την δημόσια ασφάλεια και τάξη. Οι γαλλικές αρχές παραβίασαν αυτή την αρχή και προχωρούσαν στην αυθαίρετη σύλληψη ατόμων, χωρίς δικαστική απόφαση και ένταλμα σύλληψης, παρά μόνο βάσει υποψίας, σύμφωνα με μαρτυρίες και καταθέσεις.¹⁰⁸

Ακόμη, το άρθρο 8 του Νόμου δίνει την δυνατότητα στις γαλλικές αρχές να διεξάγουν έρευνες σε οικίες και ιδιωτικές περιουσίες, ελλείψει ύπαρξης δικαστικής απόφασης, τόσο κατά την διάρκεια της ημέρας, όσο και της νύχτας με απόφαση του Νομάρχη.¹⁰⁹ Το άρθρο είχε σκοπό την αντιμετώπιση και αποτροπή πιθανής τρομοκρατικής επίθεσης στο μέλλον, επιτρέποντας την αυθαίρετη έρευνα. Οι αρχές ενεργούσαν βάσει υποψίας, με στόχο την εύρεση όπλων, εγγράφων και ατόμων που σχετίζονται με τρομοκρατικές ενέργειες. Κατά την διάρκεια της έρευνας οι αρχές μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στα ηλεκτρονικά δεδομένα του ατόμου. Ο εσωτερικός κώδικας ασφαλείας της Γαλλίας επέτρεπε ήδη την συλλογή δεδομένων από κινητά τηλέφωνα ατόμων που κρίνονταν ως απειλή για την δημόσια ασφάλεια. Ο νόμος έκτακτης ανάγκης επέκτεινε αυτή την διάταξη, ώστε να επιτρέπει την συλλογή δεδομένων από τις κινητές συσκευές του ατόμου μέσω της οικογένειας και των φίλων του.¹¹⁰

Έως τα μέσα Μαρτίου του 2016 είχαν διεξαχθεί 3.440 έρευνες και είχαν πραγματοποιηθεί 400 συλλήψεις σε οικίες. Οι περισσότερες έγιναν κατά την διάρκεια της νύχτας, ενώ οι γαλλικές αρχές κατά την διάρκεια αυτών έφεραν οπλισμό. Σύμφωνα με στοιχεία της κυβέρνησης από τα 464 αδικήματα που καταγράφηκαν κατά τις έρευνες, μόνο τα 25 σχετίζονταν με την τρομοκρατία.¹¹¹ Αυτά τα αριθμητικά δεδομένα αναδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό την αυθαιρεσία του τρόπου εφαρμογής των εν λόγω μέτρων και την έλλειψη πραγματικών κριτηρίων ορθότητας.

Τέλος, το άρθρο 11 του Νόμου παρέχει την δυνατότητα απαγόρευσης δημόσιων συναθροίσεων και διαδηλώσεων, οι οποίες δυνητικά θα μπορούσαν να προκαλέσουν αναταραχές, ακόμη και να αποτελέσουν απειλή στον δημόσιο χώρο.¹¹² Η διάταξη είχε σκοπό τον περιορισμό της διάδοσης του ριζοσπατισμού και την αποτροπή συναθροίσεων που θα μπορούσαν να υποκινήσουν βίαια επεισόδια ή να προωθήσουν την τρομοκρατία. Το μέτρο μπορούσε να εφαρμοστεί στην βάση μιας γενικής υποψίας, σε αντίθεση με ό,τι γενικά απαιτείται, δηλαδή την απόδειξη συγκεκριμένης απειλής για την δημόσια τάξη. Ωστόσο, οι συνταγματικές νόρμες ορίζουν ότι όταν η απαγόρευση

¹⁰⁸ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

¹⁰⁹ Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

¹¹⁰ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

¹¹¹ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

¹¹² Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

αφορά ολόκληρη την χώρα επιβάλλεται από τον Υπουργό Εσωτερικών και απαιτεί την τήρηση αυστηρών κανόνων.¹¹³

Το σημαντικό στοιχείο ανησυχίας στην περίπτωση της Γαλλίας είναι η έλλειψη αναλογικότητας και αναγκαιότητας των έκτακτων μέτρων προς τον επιδιωκόμενο στόχο.¹¹⁴ Πρωταρχικός στόχος τέθηκε η πρόληψη τρομοκρατικών επιθέσεων στο μέλλον και η προστασία της εθνικής ασφάλειας, ωστόσο ο τρόπος εφαρμογής των μέτρων εγείρει σοβαρούς προβληματισμούς και ανησυχία όσον αφορά την αναποτελεσματικότητα τους και τον αντίκτυπο στις δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην Γαλλία τερματίστηκε τον Νοέμβριο του 2017 από τον Πρόεδρο Emmanuel Macron. Ο Πρόεδρος Macron αντικατέστησε το έκτακτο καθεστώς με την εισαγωγή του Νόμου κατά της Τρομοκρατίας, ο οποίος σε πολλά σημεία παρουσιάζει κοινά στοιχεία με την εφαρμογή του state of emergency.¹¹⁵

Επιπτώσεις στις ανθρώπινες ελευθερίες και την δημοκρατική λειτουργία

Η εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι το 2015 και τα μέτρα, τα οποία υιοθετήθηκαν, εγείρουν σοβαρές ανησυχίες ως προς τον σεβασμό και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η έννοια της δημοκρατίας και οι βασικές ελευθερίες των πολιτών, όπως η ελευθερία έκφρασης, κίνησης, η προστασία της προσωπικής ζωής, το δικαίωμα στην ελεύθερη επιλογή θρησκείας και πολλά ακόμη περιορίστηκαν στην βάση της ανάγκης προστασίας στον δημόσιο χώρο.¹¹⁶

Η κήρυξη εκκίνησε μια συζήτηση όπου τα νέα μέτρα για την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας συγκρούστηκαν με την προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Γαλλική Κυβέρνηση εκχώρησε εκτεταμένες εξουσίες στα σώματα ασφαλείας και επιβολής του νόμου, πολλές φορές πέρα από τα όρια των συνταγματικών κανόνων που επιβάλλουν τα κείμενα του νόμου και οφείλουν εκείνοι να σέβονται και να εφαρμόζουν.¹¹⁷ Κύρια επιδίωξη της Κυβέρνησης ήταν η προστασία του δημόσιου χώρου και η πρόληψη ανάλογων επιθέσεων στην χώρα, ωστόσο ο τρόπος που εφαρμόστηκαν τα μέτρα εγείρουν ερωτήματα για την πιθανότητα κατάχρησης τους και την διάβρωση των πολιτικών ελευθεριών. Η έλλειψη ουσιαστικού ελέγχου της

¹¹³ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

¹¹⁴ Daniel Severson, "State of Emergency: How the Paris Attacks Expanded France's Police Powers", *LAWFARE*, 15 November 2015. Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/state-emergency-how-paris-attacks-expanded-frances-police-powers>

¹¹⁵ Christian Hartmann, "Two years after the Paris attacks, France ends state of emergency", *REUTERS*, 1 November 2017. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-france-security/two-years-after-the-paris-attacks-france-ends-state-of-emergency-idUSKBN1D14KD/>

¹¹⁶ Deena Mohammad El-Rashed, "Degregation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

¹¹⁷ Daniel Severson, "State of Emergency: How the Paris Attacks Expanded France's Police Powers", *LAWFARE*, 15 November 2015. Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/state-emergency-how-paris-attacks-expanded-frances-police-powers>

εφαρμογής τους από θεσμοθετημένα όργανα καθώς και οι αυθαιρεσίες των γαλλικών αρχών προκάλεσαν ένα κλίμα φόβου και ανασφάλειας μέσα στην κοινωνία.

Οι γαλλικές αρχές πραγματοποίησαν έρευνες και αυθαιρεσίες σε κοινότητες, οι οποίες κατοικούσαν κυρίως στα προάστια της γαλλικής πρωτεύουσας, εισβάλλοντας σε οικίες, εστιατόρια, θρησκευτικούς χώρους λατρείας, προκαλώντας υλικές ζημιές και τρομοκρατώντας μικρά παιδιά. Επίσης διεξήχθησαν έρευνες σε αποσκευές και οχήματα ιδιωτών χωρίς δικαστικό ένταλμα. Ο τρόπος που δρούσαν οι αρχές δεν γνώριζε κανέναν περιορισμό. Οι έρευνες χαρακτηρίζονταν από επιθετικό χαρακτήρα και κατάχρηση της εξουσίας με αποτέλεσμα σοβαρές ζημιές σε ιδιωτικές περιουσίες, ενώ σημειώθηκαν περιστατικά φυσικής και συναισθηματικής βλάβης στους πολίτες, στους οποίους απευθύνονταν.^{118 119} Κάποιοι χαρακτήρισαν τις ενέργειες ως καταχρηστικές, μεροληπτικές και αδικαιολόγητες.¹²⁰ Σύμφωνα με τον Γαλλικό Ποινικό Κώδικα, έρευνα σε σπίτια πολιτών και άλλες εγκαταστάσεις απαιτούν ένταλμα από δικαστικές αρχές, ωστόσο υπό το νέο καθεστώς εκείνες διεξάγονταν χωρίς δικαστική εντολή και πολλές φορές χωρίς να υπάρχουν επαρκή στοιχεία ότι τα άτομα αποτελούν απειλή για την δημόσια τάξη και ασφάλεια, βασίζονταν μονάχα στην υποψία εκείνης. Ως αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις άτομα είχαν ερευνηθεί εκτεταμένα χωρίς ένταλμα με ελάχιστα ή καθόλου στοιχεία ότι εκείνοι ή οποιοσδήποτε άλλος που συνδέονταν συμμετείχαν, παρείχαν υποστήριξη, είτε είχαν πληροφορίες αναφορικά με την διάπραξη τρομοκρατικών ή εγκληματικών ενεργειών.¹²¹

Στο ίδιο πλαίσιο, οι γαλλικές αρχές διέθεταν την εξουσία να θέτουν τα άτομα σε κατ'οίκον περιορισμό για έως και 12 ώρες την ημέρα, περιορίζοντας το δικαίωμα ελεύθερης κίνησης ενώ απαιτούσαν την συχνή παρουσία τους σε αστυνομικό τμήμα, προκειμένου να υπάρχει τακτικός έλεγχος.¹²² Σε κάποιες περιπτώσεις, σύμφωνα με αφηγήσεις ατόμων, οι περιορισμοί στην ελευθερία κίνησης ήταν τόσο αυστηροί, με αποτέλεσμα τα άτομα να χάσουν το εισόδημα τους είτε να υποφέρουν σωματικά. Σύμφωνα με τον Γαλλικό Ποινικό Κώδικα οι αρχές έχουν το δικαίωμα να περιορίσουν τα άτομα κατ'οίκον όταν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για εμπλοκή τους σε αδικήματα και εγκληματικές ενέργειες, ωστόσο το νέο καθεστώς απαιτούσε λιγότερο αυστηρά κριτήρια για την επιβολή του, όταν υπήρχε η υποψία ότι ανακλύπτουν λόγοι δημόσιας ασφάλειας. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι γαλλικές αρχές ισχυρίζονταν ότι το μέτρο στόχευε στην αποτροπή απειλών από ριζοσπαστικοποιημένες θρησκευτικές κοινότητες που κατοικούσαν στη Γαλλία και της διασύνδεσης τους με άτομα και ομάδες έξω από την χώρα. Σύμφωνα με την τροποποίηση των κανόνων ασφαλείας που εισήχθη η μέγιστη διάρκεια του κατ'οίκον περιορισμού αυξήθηκε από έναν στους τρεις μήνες για άτομα που χαρακτηρίζονταν ως ύποπτα κατά την επιστροφή τους από χώρα όπου δρουν τρομοκρατικές οργανώσεις και μπορούν να αποτελέσουν απειλή για την Γαλλία, χωρίς

¹¹⁸ Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

¹¹⁹ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

¹²⁰ Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

¹²¹ Deena Mohammad El-Rashed, "Degregation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

¹²² Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

να απαιτούνται επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για τον ισχυρισμό.¹²³ Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις ύπαρξης επαρκών αποδεικτικών στοιχείων.

Ιδιαίτερα για τους Γάλλους Μουσουλμάνους, οι οποίοι είτε είχαν γεννηθεί στην Γαλλία, είτε ζούσαν στην χώρα από νεαρή ηλικία η εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης επέφερε επιπτώσεις στην αίσθηση του ανήκειν που αισθάνονταν για την γαλλική κοινωνία, σύμφωνα με μαρτυρίες στο International Fact Finding Mission Report για την Γαλλία.¹²⁴ Η πραγματικότητα που διαμορφώθηκε στην Γαλλία επέτρεψε στις αρχές να κατηγορήσουν τους Μουσουλμάνους που κατοικούν στην χώρα για ριζοσπαστικοποίηση, με βάση το δεδομένο ότι πιστεύουν φανερά στην θρησκεία τους και συνδέονται με ένα τέμενος.¹²⁵ Με αυτό τον τρόπο παραβιάζεται η αρχή της μη διάκρισης του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς και το άρθρο 18 αναφορικά με την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Συγκεκριμένα στο άρθρο ορίζεται ότι «1. Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching». «2. No one shall be subject to coercion which would impair his freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice». «3. Freedom to manifest one's religion or beliefs may be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary to protect public safety, order, health, or morals or the fundamental rights and freedoms of others».¹²⁶ Ακόμη, ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δικηγόροι που δραστηριοποιούνταν στις περιοχές που επηρεάστηκαν στοχοποιήθηκαν από τις αρχές.¹²⁷

Οι Γαλλικές Υπηρεσίες Ασφαλείας πραγματοποίησαν περισσότερες από 3.000 εισβολές σε σπίτια και έθεσαν σε κατ'οίκον περιορισμό από 350 έως 400 άτομα. Ωστόσο, το γεγονός ότι ελάχιστες από εκείνες ερευνήθηκαν περαιτέρω καταδεικνύει την αναποτελεσματικότητα των μέτρων προς τον επιδιωκόμενο στόχο που υπηρετούσαν. Τα μέτρα τα οποία υιοθετούνται σε έκτακτες συνθήκες απαιτείται να είναι αυστηρά αναλογικά ως προς τις ανάγκες και τις απαιτήσεις που προκύπτουν και σε κάθε περίπτωση προσωρινά σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.^{128 129} Στη περίπτωση της Γαλλίας τα μέτρα που εφαρμόστηκαν έχουν χαρακτηριστεί από την έλλειψη νομιμότητας και την υπέρβαση των ως άνω κριτηρίων.¹³⁰

¹²³ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

¹²⁴ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at: https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

¹²⁵ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

¹²⁶ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

¹²⁷ Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

¹²⁸ Ariane Bogain, "Security in the name of human rights: the discursive legitimization strategies of the war on terror in France", on «Critical Studies on Terrorism», Volume 10, Issue 3, April 2017. pp. 476- 500. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17539153.2017.1311093?scroll=top&needAccess=true>

¹²⁹ Deena Mohammad El-Rashed, "Degregation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

¹³⁰ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

Έρευνες σε άτομα και στις οικίες τους απαιτούν πρότερη δικαστική εξουσιοδότηση, η οποία μονάχα όταν ενυπάρχει κατεπείγουσα κατάσταση θα μπορούσε δυνητικά να δοθεί με ταχείες διαδικασίες.¹³¹ Ο περιορισμός της εξουσίας των δικαστικών αρχών της χώρας υπονομεύει την ίδια την ουσία του Κράτους Δικαίου. Η αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας των πολιτών, στην βάση μονάχα υποψίας, αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των συνθηκών και των κανόνων που διέπουν το Διεθνές Δίκαιο. Η εκάστοτε κυβέρνηση θα πρέπει να διασφαλίσει ότι οι άνθρωποι έχουν άμεση πρόσβαση σε ένδικα μέσα για οποιαδήποτε παραβίαση διενεργηθεί εις βάρος τους από τις αστυνομικές αρχές, ακόμη και στο έκτακτο καθεστώς, ενώ καλείται να ενημερώνει για τις δυνατότητες εκείνες στοχευμένες κοινότητες.¹³²

Στο πλαίσιο των δημοκρατικών κοινωνιών για την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων ελευθεριών απαιτείται η εκτελεστική εξουσία να υπόκειται σε checks and balances of power, δηλαδή η Κυβέρνηση και οι μηχανισμοί επιβολής του νόμου και της τάξης. Οι αρχές της αναλογικότητας και της προσωρινής χρονικής διάρκειας που θέτει τόσο το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα όσο και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων των ατόμων δεν τηρήθηκαν από την γαλλική κυβέρνηση. Ο περιορισμός των βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών, ακόμη και στην βάση της εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης πρέπει να διέπεται από τις θεμελιώδεις αρχές της ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας, την οποία το διεθνές πλαίσιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιδιώκει να προστατεύσει. Η αποτυχία να συμμορφωθεί με τις αρχές της αναλογικότητας, της συνέπειας και της μη διάκρισης συνιστά σαφή παραβίαση των υποχρεώσεων της για τα ανθρώπινα δικαιώματα που πηγάζουν από τις συνθήκες και τις συμβάσεις που η χώρα έχει υπογράψει, όσο και του διεθνούς εθνικού δικαίου.¹³³ ¹³⁴ Υπό το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹³⁵ και του άρθρου 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹³⁶ το κράτος μπορεί να εφαρμόσει περιορισμούς σε συγκεκριμένα δικαιώματα, αλλά μονάχα όπως τονίζεται «to the extent strictly required by the exigencies of the situation». Η κυβέρνηση καλείται να διασφαλίσει ότι τα μέτρα που λαμβάνονται είναι αυστηρά αναλογικά με τον σκοπό που έχουν τεθεί και δεν εφαρμόζονται με διακρίσεις, ενώ δεν στιγματίζουν άτομα συγκεκριμένης εθνότητας, θρησκείας ή κοινωνικής ομάδας.

Εν κατακλείδι, είναι εξίσου αναγκαία η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης όταν ανακύπτουν λόγοι ασφάλειας στον δημόσιο χώρο, την ίδια στιγμή που προτεραιότητα πρέπει να αποτελεί η προστασία των ατόμων και ο σεβασμός των θεμελιωδών ανθρωπίνων αξιών.

¹³¹ Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

¹³² Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

¹³³ Amnesty International, 2016. *France: Renewal of State of Emergency risks normalizing exceptional measures*.

Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/12/france-renewal-of-state-of-emergency-risks-normalizing-exceptional-measures/>

¹³⁴ Ariane Bogain, "Security in the name of human rights: the discursive legitimization strategies of the war on terror in France", on «Critical Studies on Terrorism», Volume 10, Issue 3, April 2017. pp. 476- 500. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17539153.2017.1311093?scroll=top&needAccess=true>

¹³⁵ European Convention on Human Rights. Rome, 1950. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

¹³⁶ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

Υποθέσεις παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάβρωση των δημοκρατικών αρχών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στο πλαίσιο παραβίασης των βασικών αρχών της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την γαλλική κυβέρνηση το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέτασε μια σειρά υποθέσεων, από τις οποίες θα αναφερθούν ενδεικτικά κάποιες προκειμένου να καταδειχθεί η έλλειψη νομιμότητας των πράξεων των γαλλικών αρχών κατά την διάρκεια εφαρμογής των έκτακτων εξουσιών.

Οι πρώτες υποθέσεις αφορούν την απαγόρευση κυκλοφορίας και τον περιορισμό κατ'οίκον για δύο Γάλλους υπηκόους, τον Cédric και Joël Domenjoud στο πλαίσιο των μέτρων του κράτους έκτακτης ανάγκης κατά την διάρκεια της 21ης Διάσκεψης για την Κλιματική Αλλαγή (COP21) των Ηνωμένων Εθνών. Η Διάσκεψη διεξήχθη από τις 30 Νοεμβρίου έως τις 12 Δεκεμβρίου του 2015, λίγες μέρες έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις που εκτυλίχθηκαν στο γαλλικό έδαφος. Ο Υπουργός Εσωτερικών εφάρμοσε πληθώρα προληπτικών μέτρων προκειμένου να διασφαλιστεί η τάξη και η ασφάλεια, ανάμεσα τους και τον περιορισμό κατ'οίκον των Cédric και Joël Domenjoud. Το μέτρο διήρκεσε 16 ημέρες, από τις 26 Νοεμβρίου έως τις 12 Δεκεμβρίου του 2015 και περιλάμβανε την υποχρέωση να παρουσιάζονται τρεις φορές την ημέρα στο τοπικό αστυνομικό τμήμα και να μην απομακρυνθούν από την οικία τους από τις 8 π.μ. έως τις 6 μ.μ.

Ο περιορισμός εφαρμόστηκε στην βάση του τμήματος 6 του State of Emergency Act, καθώς βάσει πληροφοριών βίαιες διαδηλώσεις θα διεξάγονταν από ακτιβιστές στον περιβάλλοντα χώρο της Συνόδου Κορυφής, στις οποίες τα δύο άτομα ενδεχομένως να είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο ως μέλη του ακροαριστερού ριζοσπαστικού κινήματος διαμαρτυρίας. Σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες συμμετείχαν προηγουμένως σε βίαιες διαδηλώσεις διαμαρτυρίας.

Οι προσφεύγοντες κατηγόρησαν τις γαλλικές αρχές για παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας κίνησης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εξέτασε τις υποθέσεις. Στην περίπτωση Domenjoud v. France 16.05.2024 (app. no. 34749/16 and 79607/17) απεφάνθη ότι αρχικά όσον αφορά τον Cédric Domenjoud το μέτρο, αν και περιοριστικό, είχε στηριχθεί σε επαρκείς λόγους και σε συγκεκριμένες πτυχές της συμπεριφοράς και του ποινικού του μητρώου, στοιχεία τα οποία τόνιζαν τον σοβαρό κίνδυνο ενδεχόμενης εμπλοκής του σε άκρως βίαιες ταραχές. Επομένως, ο περιορισμός που εφαρμόστηκε δεν κρίθηκε δυσανάλογος προς τον επιδιωκόμενο στόχο, δηλαδή την προστασία της εθνικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι είχαν παρασχεθεί επαρκείς εγγυήσεις για τον δικαστικό έλεγχο.

Αντίθετα, όσον αφορά τον Joël Domenjoud το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία που να υποδηλώνουν την πρόθεση συμμετοχής του σε βίαιες διαδηλώσεις ή την συμβολή του στην οργάνωση εκείνων. Ακόμη, δεν αποδεικνύεται ότι είχε ενθαρρύνει ή υποστηρίζει τέτοιες πράξεις με κανέναν τρόπο. Δεν υπήρχαν αδιάσειστα στοιχεία από την υπηρεσία πληροφοριών που να καταδεικνύουν ότι το

άτομο αποτελούσε βίαιο ακτιβιστή. Επομένως, τονίστηκε ότι το προληπτικό μέτρο περιορισμού που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος δεν αξιολογήθηκε ορθά βάσει της συμπεριφοράς του ή των ενεργειών του, ώστε να επιτρέψουν να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι αποτελεί δημόσιο κίνδυνο. Τέλος, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι ο δικαστικός έλεγχος του μέτρου που ελήφθη κατά του Joël Domenjoud δεν συνοδεύτηκε από επαρκείς εγγυήσεις. Επομένως, υπήρξε παραβίαση της θεμελιώδους ελευθερίας του ατόμου.^{137 138}

Η δεύτερη υπόθεση αφορά τον Jean-Marc Rouillan, πρώην μέλος της τρομοκρατικής ομάδας Action Directe και την καταδίκη του σε ποινή φυλάκισης 18 μηνών, με δυνατότητα αναστολής 10 μηνών. Η ποινή φυλάκισης αφορούσε το αδίκημα της δημόσιας υπεράσπισης τρομοκρατικών ενεργειών. Συγκεκριμένα, ο Rouillan στις 23 Φεβρουαρίου του 2016 παραχώρησε συνέντευξη σε δυο δημοσιογράφους που προβλήθηκε σε πολιτικό πρόγραμμα περιφερειακού μηνιαίου περιοδικού σε συνεργασία με τοπικό ραδιοφωνικό σταθμό. Η συνέντευξη αναρτήθηκε και στην ιστοσελίδα του περιοδικού. Σε εκείνη αναφέρθηκε στους τρομοκράτες χαρακτηρίζοντας τους ως «πολύ γενναίους» και ότι «πολέμησαν γενναία».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην απόφαση Rouillan v. France – 28000/19 (Judgment 23.6.2022) ανέφερε ότι η ποινή φυλάκισης με την κατηγορία ως βοηθός στο αδίκημα της δημόσιας υπεράσπισης τρομοκρατικής ενέργειας παραβίαζε το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης του ατόμου. Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η παρέμβαση από τις γαλλικές αρχές είχε διενεργηθεί με σκοπό την αποτροπή και πρόληψη από ενδεχόμενες τρομοκρατικές ενέργειες στο μέλλον, όμως έθεσε το ερώτημα της αναγκαιότητας του μέτρου σε μια δημοκρατική κοινωνία. Πράγματι, οι δηλώσεις από τον Rouillan θα μπορούσαν να εκληφθούν ως έμμεση υποκίνηση βίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι αρχές θα πρέπει να αξιολογούν ορθά αυτές τις υποθέσεις που αφορούν ζητήματα ελευθερίας της έκφρασης και την χρήση ποινικών διαδικασιών, ιδιαίτερα όσον αφορά την ένταση των ποινών φυλάκισης που επιβάλλονται.

Στην προκειμένη περίπτωση το Δικαστήριο υποστήριξε ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια δεν ήταν επαρκείς για να νομιμοποιηθεί η ποινή φυλάκισης 18 μηνών που επιβλήθηκε, παρά την δυνατότητα αναστολής 10 μηνών. Ο περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης του Rouillan και η επιβολή της ποινής φυλάκισης τέτοιας έντασης δεν αποτελούσε αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης λόγω της σοβαρότητας της ποινής που επιβλήθηκε.¹³⁹

Οι υποθέσεις αποτελούν μονάχα ένα ενδεικτικό παράδειγμα του κινδύνου που ελλοχεύει από την εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης και των έκτακτων μέτρων

¹³⁷ Affaire Domenjoud c. France (Requêtes nos 34749/16 et 79607/17). European Court of Human Rights. Available at:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2234749/16%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-233902%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2234749/16%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-233902%22]})

¹³⁸ UN Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism in the cases of Cedric Domenjoud and Joel Domenjoud v. France (Applications no. 34749/ 16 and 79607/ 17) before the European Court of Human Rights, United Nations Human Rights Special Procedures. Available at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/SRCT_intervention_ECHR_Domenjoud-v-France.pdf

¹³⁹ Rouillan v. France – 28000/19/ Judgment 23.6.2022. European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-13708%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-13708%22]})

στις καθιερωμένες δημοκρατικές νόρμες. Με πρόσχημα την προστασία της εθνικής ασφάλειας από τις αρχές επιβολής του νόμου τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα παραγκωνίζονται.

Τουρκία

Απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία τον Ιούλιο του 2016

Το βράδυ της 15ης Ιουλίου του 2016 μέλη των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων προσπάθησαν να ανατρέψουν την δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση του Προέδρου Recep Tayyip Erdoğan. Μια σειρά από αιφνίδια γεγονότα σημειώθηκαν στην Άγκυρα. Οι πραξικοπηματίες αξιωματικοί χρησιμοποίησαν τανκς, αεροσκάφη και τεθωρακισμένα οχήματα προκειμένου να εισβάλουν σε καίρια δημόσια κτίρια. Ακόμη, διέκοψαν την διέλευση στις γέφυρες του Βοσπόρου, ενώ την ίδια στιγμή εκρήξεις πραγματοποιήθηκαν στο Türkiye Büyük Millet Meclisi, την Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας. Επιπλέον, εισέβαλλαν σε σημαντικά μέσα ενημέρωσης και κατέλαβαν τον έλεγχο. Το πιο σημαντικό, αποπειράθηκαν να σκοτώσουν τον Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας, Recep Tayyip Erdoğan, ο οποίος παρέμεινε σε μυστική τοποθεσία καθ' όλη την διάρκεια των γεγονότων.¹⁴⁰ Στην απόπειρα πραξικοπήματος συμμετείχαν 8.651 μέλη των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.¹⁴¹

Η απόπειρα πραξικοπήματος χαρακτηρίστηκε ανεπιτυχής, καθώς οι επιθέσεις και οι ενέργειες των μελών του τουρκικού στρατού τερματίστηκαν έως το πρωί της επόμενης ημέρας, στις 16 Ιουλίου. Το ίδιο βράδυ ο Πρόεδρος Recep Tayyip Erdoğan μέσω της εφαρμογής Skype και του τηλεοπτικού δικτύου CNN Turk απευθύνθηκε στους πολίτες, καλώντας τους να ξεσηκωθούν και να βγουν στου δρόμους.¹⁴² Η κινητοποίηση των πολιτών και της αστυνομίας ήταν άμεση, με τα άτομα να συγκρούονται με τους πραξικοπηματίες και να διακόπτουν την προοδευτική τους πορεία. Ο απολογισμός ήταν 246 νεκροί και περισσότερα από 2.500 άτομα τραυματίες.

Οι τουρκικές αρχές υπέδειξαν το Gülen Movement ως υπεύθυνο για την απόπειρα πραξικοπήματος και τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν. Το Gülen Movement αποτελεί μια θρησκευτική οργάνωση με αρχηγό τον κληρικό Fethullah Gülen, ο οποίος κατοικούσε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και αποκαλούν τους εαυτούς τους «Peace at Home Council». Η οργάνωση χαρακτηρίζεται ως τρομοκρατική από τις τουρκικές αρχές, τον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης, το Συμβούλιο της Συνεργασίας του Κόλπου και την Ασιατική Κοινοβουλευτική Συνέλευση υπό την ονομασία Fetullahist Terrorist Organisation (FETÖ/PDY).¹⁴³

Ως απάντηση στα γεγονότα το Συμβούλιο των Υπουργών υπό την Προεδρία του Erdoğan κήρυξε την 21η Ιουλίου του 2016 το κράτος σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης σύμφωνα με το άρθρο 120 του Τουρκικού Συντάγματος. Η απόφαση επικυρώθηκε από το Türkiye Büyük Millet Meclisi. Η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου και η κοινοβουλευτική έγκριση δημοσιοποιήθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η Τουρκία εφάρμοσε αυστηρά έκτακτα μέτρα με στόχο την προστασία της εθνικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης. Το Υπουργικό Συμβούλιο προχώρησε

¹⁴⁰ Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 3, 13. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

¹⁴¹ "Military says 8,651 soldiers participated in Turkey's coup attempt", *Hürriyet Daily News*, 27 July 2016. Available at: <https://www.hurriyetdailynews.com/military-says-8651-soldiers-participated-in-turkeys-coup-attempt-102137>

¹⁴² Erdogan on Skype ,Announcement (Turkey military coup) 16.07.2016. Malainine News Channel ANC, 16 July 2016. Available at: https://www.youtube.com/watch?v=Kd6py8a_yhw

¹⁴³ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 2. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

στην έκδοση 32 νομοθετικών διαταγμάτων, τα οποία αφορούν την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Τα εν λόγω τροποποιούν τις αρχές και τις διαδικασίες που ορίζονται τόσο στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στον Νόμο περί Διεθνούς Προστασίας όσο και στους Νόμους αναφορικά με τα μέσα ενημέρωσης. Τα Διατάγματα επικυρώθηκαν από την Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Τουρκίας.¹⁴⁴

Η Εφαρμογή του state of emergency στην Τουρκία

Ο Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, Recep Tayyip Erdoğan ανακοίνωσε στις 20 Ιουλίου του 2016 την εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης σε όλη την χώρα με αρχική διάρκεια ενενήντα ημερών.¹⁴⁵ Η απόφαση θα είχε εφαρμογή από τις 21 Ιουλίου του 2016 σύμφωνα με το άρθρο 120 του Τουρκικού Συντάγματος και του άρθρου 3 του State of Emergency Act of the Republic of Turkey (No: 2935). Το Σύνταγμα της Τουρκίας είναι αρκετά λεπτομερές όσον αφορά την αντιμετώπιση εξαιρετικών περιστάσεων και την εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης στα άρθρα του. Ειδικότερα, το άρθρο 120 του Τουρκικού Συντάγματος με τίτλο «Declaration of a State of Emergency Because of Widespread Acts of Violence and a Serious Deterioration of Public Order» όριζε ότι «In the event of serious indications of widespread acts of violence aimed at the destruction of the free democratic order established by the Constitution, or of fundamental rights and freedoms, or serious deterioration of public order because of acts of violence, the Council of Ministers, meeting under the chairpersonship of the President of the Republic, after consultation with the National Security Council, may declare a state of emergency in one or more regions, or throughout the country, for a period not exceeding six months».¹⁴⁶ Το άρθρο προβλέπει τις προϋποθέσεις που απαιτείται να πληρούνται για την νομιμοποίηση της κήρυξης του κράτους έκτακτης ανάγκης από την εκάστοτε κυβέρνηση. Αρχικά πρέπει να υπάρχουν «widespread acts of violence aimed at the destruction of the free democratic order established by the Constitution, or of fundamental rights and freedoms» και «serious deterioration of public order because of acts of violence». Στις δύο εκείνες περιπτώσεις το Συμβούλιο των Υπουργών καλείται υπό την εποπτεία του εκάστοτε Προέδρου, έπειτα από διαβούλευση με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας να προχωρήσει στην κήρυξη του έκτακτου καθεστώτος. Σύμφωνα με το άρθρο 120 εναπόκειται στην αρμοδιότητα του Υπουργικού Συμβουλίου να θεσπίσει τα έκτακτα μέτρα σε μια ή περισσότερες περιφέρειες, είτε σε ολόκληρη την χώρα. Ωστόσο, η εφαρμογή των έκτακτων μέτρων δεν μπορεί να ξεπερνάει το διάστημα των έξι μηνών.¹⁴⁷ Το εν λόγω άρθρο καταργήθηκε το 2017 κατά την αναθεώρηση του Τουρκικού Συντάγματος σύμφωνα με το Act No. 6771.¹⁴⁸

Οι περιορισμοί στις εκτεταμένες εξουσίες της εκάστοτε κυβέρνησης και η παρέκκλιση από θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και η προστασία τους κατά την διάρκεια εφαρμογής των έκτακτων μέτρων ορίζονται στο άρθρο 15 του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, «(As amended on April 16, 2017; Act No. 6771) In times of war, mobilization, a state of emergency, the exercise of fundamental rights and

¹⁴⁴ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 2, 7-8. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

¹⁴⁵ Key findings of the 2016 Report on Turkey, European Commission, 9 November 2016. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_16_3639

¹⁴⁶ Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye. Available at: <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ea266075-d26a-4bad-8007-efa2b7b773a8.pdf>

¹⁴⁷ Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 4-5. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

¹⁴⁸ Act No. 6771 (11 February 2017). Available at: https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/r/natlex/fe/details?p3_isn=105785

freedoms may be partially or entirely suspended, or measures derogating the guarantees embodied in the Constitution may be taken to the extent required by the exigencies of the situation, as long as obligations under international law are not violated. (As amended on May 7, 2004; Act No. 5170) Even under the circumstances indicated in the first paragraph, the individual's right to life, the integrity of his/her corporeal and spiritual existence shall be inviolable except where death occurs through acts in conformity with law of war; no one shall be compelled to reveal his/her religion, conscience, thought or opinion, nor be accused on account of them; offences and penalties shall not be made retroactive; nor shall anyone be held guilty until so proven by a court ruling».¹⁴⁹ Το άρθρο επιτρέπει «partial or entirely» αναστολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών κατά την διάρκεια εφαρμογής των έκτακτων μέτρων, αλλά μονάχα «to the extent required by the exigencies of the situation, as long as obligations under international law are not violated». Ουσιαστικά, η παρέκκλιση απαιτείται να είναι αναλογική με τις ανάγκες που προκύπτουν από την απειλή στην εθνική ασφάλεια και τον δημόσιο χώρο. Σημαντικό, ακόμη και κατά την διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος, θεμελιώδη δικαιώματα όπως το δικαίωμα στην ζωή, η ακεραιότητα της σωματικής και πνευματικής ύπαρξης, η ελευθερία της θρησκείας και της συνείδησης, η ελευθερία σκέψης και γνώμης, η απαγόρευση της αναδρομικής ποινής και το τεκμήριο της αθωότητας αποτελούν non derogable rights στο πλαίσιο του τουρκικού νομικού συστήματος.¹⁵⁰ Ωστόσο, οι τουρκικές αρχές παραβίασαν εκτεταμένα το εν λόγω άρθρο.

To State of Emergency Act of the Republic of Turkey (No: 2935) υιοθετήθηκε στις 25 Οκτωβρίου του 1983 και αναφέρεται στην ειδική εφαρμογή του έκτακτου καθεστώτος στην χώρα σε περίπτωση απειλής ή κρίσης στον δημόσιο χώρο. Πιο ειδικά, στο άρθρο 3 με τίτλο «Declaration of States of Emergency» στις παραγράφους 1,2,3,4 ορίζεται ότι «1. The Council of Ministers assembled under the chairmanship of the President shall declare a state of emergency: (a) whenever there is in existence one or more natural disasters, dangerous epidemic diseases or serious economic crisis; (b) whenever there appear serious indications resulting from widespread acts of violence which are aimed at destroying the free democratic order or fundamental rights and freedoms, or violent acts causing serious deterioration to public order, after consultation with the National Security Council, in one or more regions or throughout the country for a period not exceeding six months». «2. The state of emergency decision shall be published in the Official Gazette and immediately submitted for approval of the Turkish Grand National Assembly. If the Turkish Grand National Assembly is in recess, it shall be summoned to meet immediately. The Assembly may amend the duration of the state of emergency. On a request from the Council of Ministers, the Assembly may prolong the duration each time for a period not exceeding four months, or it may terminate the state of emergency». «3. The Council of Ministers, after declaring a state of emergency in accordance with provision (b) above, shall also consult the National Security Council before making a decision on questions related to the prolongation of the duration, alteration of the scope, or termination of the state of emergency». «4. The reasons for the decision to declare a state of emergency, its duration and scope shall be broadcast on Turkish radio and television and, if the Council of Ministers deem it necessary, also

¹⁴⁹ Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye. Available at: <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ea266075-d26a-4bad-8007-efa2b7b773a8.pdf>

¹⁵⁰ Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 5-6. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

disseminated through other media». ¹⁵¹ Ο Νόμος αναφέρεται στο πεδίο εφαρμογής για τα εξαιρετικά μέτρα του έκτακτου καθεστώτος, ορίζει τις διαδικαστικές νόρμες για την κήρυξη και παράταση του και καθορίζει τις υποχρεώσεις τις εκάστοτε κυβέρνησης. Η φύση, η σοβαρότητα και η διάρκεια της απειλής ή κρίσης καθορίζει τον τύπο, την έκταση και την διάρκεια των μέτρων που το κράτος μπορεί νόμιμα να καταφύγει. ¹⁵²

Σημαντικό ακόμη, στο κεφάλαιο 3 και άρθρο 11 του Emergency Act of the Republic of Turkey (No: 2935) με τίτλο «Measures to be Taken in the Case of Violence Measures» ορίζονται με σαφήνεια τα μέτρα που εφαρμόζονται σε περίπτωση απειλής για την εθνική ασφάλεια και την δημόσια τάξη. Πιο ειδικά, το άρθρο αναφέρει «Whenever a state of emergency is declared in accordance with Article 3 (1)(b) to protect general security, safety and public order and to prevent the spread of acts of violence, in addition to the measures taken in accordance with Article 9, the following measures may be taken: (a) imposition of a limited or full curfew; (b) prohibition of any kind of assembly or procession or movement of vehicles in certain places or within certain hours; (c) authorization of officials to search persons, their vehicles or property and to seize goods deemed to have evidentiary value; (d) imposition of obligation to carry identity cards by those living in or entering regions which are declared to be under a state of emergency; (e) Prohibition of, or imposition of obligation to require permission for, the publication (including issuance of reprints and editions) and distribution of newspapers, magazines, brochures, books, etc.; prohibition of importation and distribution of publications published or reprinted outside regions declared to be under a state of emergency; and confiscation of books, magazines, newspapers, brochures, posters and other publications of which publication or dissemination has been banned; (f) control and, if deemed necessary, restriction or prohibition of every kind of broadcasting and dissemination of words, writings, pictures, films, records, sound and image bands (tapes); (g) taking or increase of special security measures for internal security of banks and sensitive public and private establishments; (h) control and, if deemed necessary, suspension or prohibition of the exhibition of all kinds of plays and films; (i) prohibition of the carrying or conveying of all types of weapons and projectiles, including those licensed by the state; (j) prohibition, or the imposition of a requirement to obtain prior permission, for the possession, preparation, manufacture or conveying of all types of ammunition, bombs, destructive materials, explosives, radioactive materials and corrosive, caustic or ulcerating chemicals and all kinds of poisons, suffocating gases and other similar material; and confiscation of, or demand to submit [to the state], goods, instruments and tools used in the preparation or manufacture of the aforesaid items; (k) prohibition of persons or groups of persons believed to be disrupting public order or public security from entering the concerned region, expulsion of such persons or groups from the region, or imposition of a requirement on them to reside in or enter specified places in the region; (l) prohibition, restriction or regulation of the entry [of people] into and exit from establishments or institutions deemed essential for the security of the region; (m) prohibition of, postponement of, or imposition of a requirement to obtain permission for, assemblies and demonstrations in both enclosed and open spaces; regulation of the time and place of permitted assemblies and demonstrations; and supervision, and if deemed necessary dispersal, of all kinds of permitted assemblies; (n) [As amended by

¹⁵¹ State of Emergency Act of the Republic of Turkey (1983), Act No. 2935. Available at: <https://legislationline.org/taxonomy/term/14262>

¹⁵² Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 3-4. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

Decree 3076 dated 14 November 1984] Postponement of, or imposition of a requirement to obtain permission for, the retrenchment of labour for periods exceeding three months, except in cases of termination or cancellation of labour contracts at the request of workers, dismissal on grounds of immoral behaviour or breach of good faith, retrenchment on health grounds, or normal retirement. (o) [As amended by Decree 3076 dated 14 November 1984] Suspension of the activities or associations for periods not exceeding three months, after considering each individual case; [oo] [As amended by Decree 3076 dated 14 November 1984] Postponement of decisions to enforce strikes and lock-outs for up to a maximum of one month». ¹⁵³

Το Σύνταγμα της Τουρκικής Δημοκρατίας και το State of Emergency Act of the Republic of Turkey (No: 2935) ορίζουν το πλαίσιο, τις έκτακτες εξουσίες και τους περιορισμούς για την αντιμετώπιση «widespread acts of violence or serious deterioration to public order». Η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί να εφαρμόσει έκτακτες εξουσίες αυστηρά μονάχα όταν γεγονότα «of widespread acts of violence aimed at the destruction of the free democratic order established by the Constitution or of fundamental rights and freedoms, or serious deterioration of public order because of acts of violence». Η κυβέρνηση καλείται να ακολουθήσει τις θεσμοθετημένες νόρμες και κανόνες που ορίζονται στον Νόμο 2935 για την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, την προστασία των ατόμων και την επιστροφή στην ομαλότητα. Τέλος, θεμελιώδη δικαιώματα για τα άτομα απαιτείται να μην περιορίζονται κατά την διάρκεια του έκτακτου καθεστώτος, όπως ορίζεται και στο άρθρο 15 του Τουρκικού Συντάγματος. Τα non derogable rights υπάγονται στην απαγόρευση των κανόνων jus cogens και δεν επιδέχονται παρέκκλισης σε καμία περίπτωση, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Μέτρα που περιορίζουν ή αναστέλλουν δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες απαιτείται να είναι απαραίτητα, αναλογικά και να έχουν προσωρινό χαρακτήρα. Αυτό εμπίπτει στις υποχρεώσεις του κράτους που προκύπτουν από τις διεθνείς δεσμεύσεις και αποτελούν σημαντικές αρχές καθώς ορίζονται στο άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και στο άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. ¹⁵⁴

Έπειτα από την κήρυξη του έκτακτου καθεστώτος η Τουρκική Κυβέρνηση στις 21 Ιουλίου του 2016 μέσω των μόνιμων αντιπροσώπων της γνωστοποίησε στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης ¹⁵⁵ και στον Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών στις 2 Αυγούστου του 2016 ¹⁵⁶ τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν και τις παρεκκλίσεις σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του άρθρου 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων αντίστοιχα. ^{157 158}

Η απόφαση παρέκκλισης που κατατέθηκε στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σύμφωνα με το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης

¹⁵³ State of Emergency Act of the Republic of Turkey (1983), Act No. 2935. Available at: <https://legislationline.org/taxonomy/term/14262>

¹⁵⁴ Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 8. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

¹⁵⁵ Permanent Representation of Turkey to the Council of Europe, 2016. Letter to the Council of Europe, 22 July. Available at: <https://rm.coe.int/090000168069496b>

¹⁵⁶ Notification Under Article 4 of Turkey to the Secretary- General of United Nations, 2017. Letter to the Secretary-General of the United Nations, 24 July. Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2017/CN.424.2017-Eng.pdf>

¹⁵⁷ Turkey: Opinion on Emergency Decree Laws No. 667- 676 Adopted Following the Failed Coup of 15 July 2016 (Opinion No. 865/ 2016), 12 December 2016. Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad\(2016\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad(2016)037-e)

¹⁵⁸ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 8. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν ανέφερε τα άρθρα της Σύμβασης που θα υπόκεινται σε παρέκκλιση. Αντίθετα, η γνωστοποίηση παρέκκλισης που κατατέθηκε στα Ηνωμένα Έθνη προέβλεπε τα άρθρα, από τα οποία η κυβέρνηση θα παρεκκλίνει προκειμένου να αντιμετωπίσει τα έκτακτα γεγονότα από την εσωτερική απειλή στην χώρα. Συγκεκριμένα, εμπερίκλειε το άρθρο 2 παράγραφος 3 αναφορικά με το «right to an effective remedy», το άρθρο 9 για το «right to liberty and security», το άρθρο 10 «right to humane treatment in detention», το άρθρο 12 «freedom of movement», το άρθρο 13 «procedural guarantees in expulsion proceedings», το άρθρο 14 «right to a fair trial», το άρθρο 17 «right to privacy», το άρθρο 19 «right to freedom of expression», το άρθρο 21 «right of peaceful assembly», το άρθρο 22 «freedom of association», το άρθρο 25 «political rights», το άρθρο 26 «equality before the law» και το άρθρο 27 αναφορικά με το «protection of minorities».¹⁵⁹

Το κράτος έκτακτης ανάγκης που εφαρμόστηκε στην Τουρκία τον Ιούλιο του 2016 επεκτάθηκε επτά φορές με τελευταία στις 18 Απριλίου του 2018, για περιόδους τριών μηνών κάθε φορά, έπειτα από διαβούλευση στην Τουρκική Βουλή και την σύμφωνη γνώμη των μελών της. Το έκτακτο καθεστώς τερματίστηκε στις 19 Ιουλίου του 2018 με την λήξη της προθεσμίας που όριζε η έβδομη παράταση. Η κάθε παράταση κοινοποιούταν στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και το Συμβούλιο της Ευρώπης, ενώ δημοσιοποιούταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.^{160 161}

Η Τουρκική Κυβέρνηση επιχειρηματολόγησε υπέρ της συνεχής επέκτασης της έκτακτης κατάστασης στην βάση της αποτροπής απόπειρας πραξικοπήματος ή άλλης απειλής μελλοντικά. Ακόμη, οι τουρκικές αρχές υποστήριζαν ότι η παράταση του έκτακτου καθεστώτος νομιμοποιείται βάση της έντασης των γεγονότων που εκτυλίχθηκαν, αλλά και της επιδίωξης των τρομοκρατικών ομάδων που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό να εκμεταλλευτούν την εσωτερική αστάθεια στην χώρα, επιφέροντας παρατεταμένη κρίση.¹⁶²

Εν κατακλείδι, το Τουρκικό Σύνταγμα και οι νόμοι στο εσωτερικό είναι σαφείς αναφορικά με την αντιμετώπιση απειλών στον δημόσιο χώρο και την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Ωστόσο, εγείρονται σοβαρές ανησυχίες ως προς τους εκτεταμένους περιορισμούς που επιβλήθηκαν και την προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ακόμη και σε περιόδους κρίσης για τα κράτη. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει στις κυβερνήσεις την αρχή του ευρέως περιθωρίου εκτίμησης, επιτρέποντας στο κράτος να εφαρμόσει τα απαραίτητα μέτρα για την άμεση επιστροφή στην ομαλότητα, αλλά τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν δεν συνάδουν με τις αρχές της αναγκαιότητας και αναλογικότητας, αρχές που τίθενται επιτακτικές από το Διεθνές Δίκαιο και τις συμβάσεις και συνθήκες. Χιλιάδες άνθρωποι φυλακίστηκαν, έχασαν την δουλειά τους, περιορίστηκαν οι ελευθερίες τους και κρατήθηκαν παράνομα στην βάση μιας γενικής υποψίας και χωρίς αποδεικτικά στοιχεία. Οι αρχές της αναγκαιότητας, αναλογικότητας και της προσωρινής διάρκειας πρέπει να γίνονται σεβαστές.

Έπειτα από την επιβολή του κράτους έκτακτης ανάγκης στην χώρα διεθνείς οργανισμοί και μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως ο Οργανισμός των Ηνωμένων

¹⁵⁹ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 8. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

¹⁶⁰ Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 18. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

¹⁶¹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 4. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁶² Ali Yildiz, "Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights", *Institute of European Studies*, 8 April 2020. pp. 18. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095

Εθνών, η Διεθνής Αμνηστία και το Human Rights Watch με εκθέσεις τους εξέφρασαν την αμφισβήτηση και την ανησυχία τους ως προς την νομιμότητα των μέτρων που υιοθετήθηκαν και τις συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σημειώθηκαν. Στο εσωτερικό, η Τουρκική Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (İnsan Hakları Derneği -İHD) και το Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας, τα οποία αποτελούν τους κυριότερους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην χώρα, διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην ανάδειξη της έλλειψης νομιμότητας των έκτακτων μέτρων. Ακόμη, ακτιβιστές και πολίτες με διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις κατήγγειλαν τις παραβιάσεις των μέτρων της Κυβέρνησης Erdoğan.

Επιπτώσεις στις ανθρώπινες ελευθερίες και την δημοκρατική λειτουργία

Η κήρυξη του κράτους έκτακτης ανάγκης και η εφαρμογή των έκτακτων μέτρων έπειτα από την απόπειρα του πραξικοπήματος στην Τουρκία το 2016 εγείρουν σοβαρές ανησυχίες ως προς τις συνεχείς παραβιάσεις των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών. Οι βασικές αρχές της δημοκρατίας και τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών περιορίστηκαν στην βάση της ανάγκης προστασίας της εθνικής ασφάλειας.

Ενδεικτικά, σύμφωνα με το Human Rights Joint Platform υπολογίζεται ότι πάνω από 160.000 άτομα κρατήθηκαν στην φυλακή από την ημερομηνία έναρξης του κράτους έκτακτης ανάγκης, ενώ από τις 17 Οκτωβρίου του 2016 έως τις 20 Μαρτίου του 2018 79.301 άτομα βρέθηκαν υπό κράτηση για αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία. Οι διώξεις ατόμων που θεωρήθηκαν ότι σχετίζονται με την τρομοκρατική οργάνωση FETÖ, σύμφωνα με την Τουρκική Κυβέρνηση, πραγματοποιούνταν χωρίς επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, μονάχα στην βάση υποψίας.¹⁶³ Μεταξύ 16 Ιουλίου του 2016 και 20 Μαρτίου του 2018 τουλάχιστον 228.137 άτομα κρατήθηκαν προφυλακιστέοι.¹⁶⁴ Τα άτομα, τα οποία κρατήθηκαν προέρχονταν από τον στρατό ή ήταν δικαστές, εισαγγελείς και δικηγόροι, δημόσιοι υπάλληλοι, βουλευτές, δημοσιογράφοι, υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φοιτητές.^{165 166}

Ακόμη, έως τις 20 Μαρτίου του 2018 112.679 δημόσιοι υπάλληλοι απομακρύνθηκαν επ' αόριστον από τις θέσεις τους.¹⁶⁷ Μάλιστα σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφο 1 του Decree Law 667 τα διαβατήρια των δημοσίων υπαλλήλων που απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους ανεστάλησαν με επιχείρημα την συνέχιση της έρευνας και την πρόληψη της διαφυγής ατόμων από την χώρα που μπορούν να απειλήσουν την εσωτερική ασφάλεια.¹⁶⁸ Κατά την διάρκεια του κράτους έκτακτης ανάγκης οι αρχές διέταξαν με έκτακτα διατάγματα το κλείσιμο 1.064 ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την αναστολή 360 ιδιωτικών μαθημάτων και κέντρων σπουδών, ενώ προχώρησαν στο κλείσιμο 847 φοιτητικών εστιών, 15 ιδιωτικών

¹⁶³ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 10. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁶⁴ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 11. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁶⁵ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 13. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁶⁶ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 2-3. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

¹⁶⁷ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 24. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁶⁸ Turkey: Opinion on Emergency Decree Laws No. 667- 676 Adopted Following the Failed Coup of 15 July 2016 (Opinion No. 865/ 2016), 12 December 2016. pp. 31. Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad\(2016\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad(2016)037-e)

πανεπιστημίων, 47 ιδιωτικών κέντρων υγείας, 19 συνδικαλιστικών οργανώσεων που συνδέονται με δύο Συνομοσπονδίες, 1.419 ενώσεων, 145 ιδρυμάτων και 174 Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών.^{169 170}

Η Τουρκική Κυβέρνηση και οι αρχές επέτρεψαν την εφαρμογή έκτακτων μέτρων που παραβίαζαν κατάφωρα τις αρχές της Δημοκρατίας και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Η απόπειρα πραξικοπήματος επέφερε πολιτική αστάθεια στην χώρα, καθώς οδήγησε στην συγκέντρωση περισσότερων εξουσιών για τον Πρόεδρο Erdoğan εγκαθιδρύοντας ένα αυταρχικό καθεστώς και νομιμοποιώντας την πολιτική καταστολή. Ο Erdoğan κατά την διάρκεια εφαρμογής της κατάστασης έκτακτης ανάγκης προέδρευσε σε συνεδριάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου εκδίδοντας διατάγματα χωρίς κοινοβουλευτικό έλεγχο ή δυνατότητα εξέτασης από το Συνταγματικό Δικαστήριο.¹⁷¹

Το πιο σημαντικό, θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες, όπως το δικαίωμα στην ζωή και η ελευθερία έκφρασης παραβιάστηκαν συστηματικά από τις τουρκικές αρχές. Πολίτες της Τουρκίας δολοφονήθηκαν κατά την διάρκεια των αυστηρών περιορισμών απαγόρευσης της κυκλοφορίας, ενώ χιλιάδες άλλοι σκοτώθηκαν σε επιθέσεις από ένοπλες ομάδες σε αστικές περιοχές. Την ίδια στιγμή άτομα, τα οποία συμμετείχαν στις διαδηλώσεις διαμαρτυρόμενοι για τους αυστηρούς περιορισμούς που επιβάλλουν οι αρχές και ο Πρόεδρος Erdoğan στοχοποιήθηκαν, κρατήθηκαν και δολοφονήθηκαν. Το δικαίωμα στην ζωή απαιτείται να είναι το πρωταρχικό και απόλυτο δικαίωμα, το οποίο προστατεύεται αυστηρά από κάθε κυβέρνηση διαχρονικά υπό οποιαδήποτε συνθήκη ανεξαιρέτως.¹⁷²

Το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης παραβιάστηκε συστηματικά στην χώρα, καθώς μέσα ενημέρωσης, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης, όπως εκείνα μη κυβερνητικών οργανισμών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, έκλεισαν, ενώ δημοσιογράφοι, συγγραφείς, συντάκτες, αρθρογράφοι και υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων φυλακίστηκαν. Περιοδικά και βιβλία απαγορεύτηκαν, ενώ δημοσιογράφοι εφημερίδων της αντιπολίτευσης και ανεξάρτητων πηγών ενημέρωσης δέχθηκαν αστυνομική βία στην εργασία και την οικία τους. Ενδεικτικά, 199 μέσα ενημέρωσης, 29 εκδοτικοί οίκοι και εταιρείες διανομής, 7 πρακτορεία ενημέρωσης, 67 εφημερίδες, 43 ραδιοφωνικοί σταθμοί και 17 τηλεοπτικοί σταθμοί έκλεισαν κατά την διάρκεια των 20 μηνών εφαρμογής των έκτακτων μέτρων. Το μέτρο αυτό βασίστηκε στο Decree Law No. 668, καθώς σύμφωνα με τις αρχές τα συγκεκριμένα μέσα συνδέονταν με δίκτυα και υποστήριζαν απόψεις, οι οποίες θα μπορούσαν να απειλήσουν την εσωτερική ασφάλεια και τάξη.^{173 174}

Στο ίδιο πλαίσιο παραβίασης του θεμελιώδους δικαιώματος ελευθερίας έκφρασης και σκέψης πληθώρα εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και πανεπιστημίων έκλεισαν, ενώ χιλιάδες εκπαιδευτικοί και καθηγητές απομακρύνθηκαν, φυλακίστηκαν ή βασανίστηκαν από τις τουρκικές αρχές. Ενδεικτικά κατά την διάρκεια εφαρμογής του

¹⁶⁹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 43. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁷⁰ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 3. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

¹⁷¹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

¹⁷² İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 45-51. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁷³ Decree Law No. 668- Media. Available at: <https://www.yenisafak.com/en/15-july-coup-attempt-in-turkey/decree-law-no-668--media-ohal-khk-en-detail>

¹⁷⁴ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 45-51. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

κράτους έκτακτης ανάγκης 5.882 ακαδημαϊκοί απολύθηκαν από 119 δημόσια πανεπιστήμια. Σημαντικό στοιχείο, 1.434 εξ αυτών ήταν γυναίκες. Τα δυο πανεπιστημιακά ιδρύματα που πραγματοποιήθηκαν οι περισσότερες απολύσεις ήταν το Süleyman Demirel University με 253 ακαδημαϊκούς να απομακρύνονται και το Gazi University με 227 ακαδημαϊκούς.¹⁷⁵

Ακόμη, οι τουρκικές αρχές διεξήγαγαν έρευνες σε οικίες με αποτέλεσμα χιλιάδες πολίτες να συλληφθούν. Ωστόσο, σοβαρές ανησυχίες εγείρει το γεγονός ότι τα άτομα σύμφωνα με μαρτυρίες που αποτυπώνονται στο Human Rights Joint Platform της Τουρκικής Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έφεραν τραύματα και μώλωπες στο πρόσωπο και το σώμα τους, ακινητοποιούνταν με την χρήση χειροπέδων πίσω από την πλάτη τους, συχνά ήταν γυμνωμένοι κατά την διάρκεια της κράτησης τους ή ξαπλωμένοι μπρούμυτα σε συνθήκες κράτησης που δεν συμβαδίζουν με το United Nations Convention Against Torture, στο οποίο η Τουρκία είναι συμβαλλόμενο μέλος. Συγκεκριμένα το άρθρο 2 παράγραφος 2 του United Nations Convention Against Torture τονίζει ότι «No exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or a threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification of torture».¹⁷⁶ Τα άτομα υφίστανται βασανιστήρια και αδικαιολόγητες συνθήκες κράτησης, χωρίς επαρκή αποδεικτικά στοιχεία. Μονάχα το έτος 2016 1.458 άτομα υποστήριζαν ότι υπέστησαν βασανιστήρια όσο βρίσκονταν υπό κράτηση. Την ίδια στιγμή η χρονική διάρκεια κράτησης επεκτάθηκε σε 30 ημέρες και τέθηκε απαγόρευση στους κρατούμενους να συνομιλήσουν με τους δικηγόρους τους τις πρώτες πέντε ημέρες. Το σημαντικό δικαίωμα στην νομική πρόσβαση για τα άτομα παραβιάστηκε. Τα έκτακτα μέτρα επέτρεψαν στις αρχές να δρουν με καταχρηστικό τρόπο απέναντι στα άτομα, πριν αποδειχθεί οποιαδήποτε ενοχή τους. Στις 23 Ιανουαρίου του 2017 η διάρκεια κράτησης μειώθηκε στις 14 ημέρες, ενώ άρθθηκε η απαγόρευση πρόσβασης σε νομική εκπροσώπηση κατά τις πρώτες ημέρες της κράτησης.^{177 178}

Επίσης το δικαίωμα στην συγκέντρωση και διαδήλωση παραβιάστηκε και περιορίστηκε σημαντικά. Σε ορισμένες επαρχίες και περιφέρειες απαγορεύτηκαν πλήρως με την επίφαση της προστασίας και της ασφάλειας του δημόσιου χώρου. Οι αξιωματικοί ασφαλείας ασκούσαν υπερβολική, αυθαίρετη και δυσανάλογη βία εναντίον διαδηλωτών το 2016, κάνοντας χρήση αύρας νερού, πλαστικών σφαιρών, όπλων, άλλων εξαρτημάτων και μηχανισμών ελέγχου του πλήθους. Η Κυβέρνηση του Προέδρου Erdoğan κατηγορήθηκε για τον αυταρχικό χαρακτήρα των ενεργειών της, καθώς δεν δεχόταν καμία έκφραση κριτικής ή διαφωνίας νομιμοποιώντας την αστυνομική βία για την καταστολή οποιασδήποτε μορφής διαμαρτυρίας. Σύμφωνα με στοιχεία της Τουρκικής Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 2.851 άτομα εκ των οποίων 219 παιδιά τραυματίστηκαν από αστυνομικές επεμβάσεις κατά την διάρκεια δημόσιων συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων. Κατά την διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος 308 από τις διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και αντιμετωπίστηκαν με ενεργό καταστολή.¹⁷⁹

Τέλος, ο θεσμός της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης παραγκωνίστηκε,

¹⁷⁵ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 39. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁷⁶ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, United Nations (Resolution 39/46), 1984. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

¹⁷⁷ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

¹⁷⁸ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 17-19. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

¹⁷⁹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

καθώς οι κυβερνητικές αρχές με έκτακτο διάταγμα ανέστειλαν την λειτουργία του Halkların Demokratik Partisi, δηλαδή του Peoples Democratic Party. Το Halkların Demokratik Partisi αποτελεί φιλοκουρδικό κόμμα και την τρίτη μεγαλύτερη δύναμη στο Κοινοβούλιο. Ιδρυτικά μέλη του κόμματος, βουλευτές στο κοινοβούλιο, μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης της χώρας, δήμαρχοι και τοπικοί αξιωματούχοι απομακρύνθηκαν από τα αξιώματά τους ή φυλακίστηκαν. Ακόμη, χιλιάδες άτομα που υποστήριζαν τις θέσεις του κόμματος φυλακίστηκαν με την κατηγορία του πολιτικού ακτιβισμού. Οι τουρκικές αρχές διαχρονικά έχουν υιοθετήσει μια σειρά από νόμους και πολιτικές κατά της μειονότητας των Κούρδων που κατοικούν στην χώρα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στην ευρύτερη περιφέρεια δημιουργώντας ένα περιβάλλον σύγκρουσης και εχθρότητας ιδιαίτερα έπειτα από τις εκλογές του 2015.¹⁸⁰

Οι εκλογές της 7ης Ιουνίου του 2015 σηματοδοτούν το τέλος της προσπάθειας ειρηνικής επίλυσης του κουρδικού ζητήματος, του πιο καίριου ζητήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοκρατίας στην χώρα. Τα μέτρα και οι περιορισμοί εναντίον δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνητικών αξιωματούχων και υποστηρικτών του κόμματος καταδεικνύουν την έλλειψη νομικής προστασίας που αντιμετωπίζει η κουρδική κοινότητα στο σύνολο της στην χώρα καθώς και εκείνοι που αντιτίθενται στο κράτος. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τις διακρίσεις στην διαδικασία απονομής της δικαιοσύνης.¹⁸¹

Οι πιο συστηματικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια εφαρμογής των έκτακτων μέτρων εναντίον των Κούρδων που κατοικούν στην χώρα, κυρίως στην νοτιοανατολική πλευρά της Τουρκίας. Σε κάποιες κουρδικές κοινότητες έως το τέλος του έκτακτου καθεστώτος το 2017 εφαρμόστηκαν έκτακτοι περιορισμοί έως και 100 φορές όπως στην περίπτωση του Diyarbakır. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε αύξηση της έντασης και της σοβαρότητας των περιορισμών που επιβλήθηκαν όσον αφορά την επέκταση των περιοχών που απευθύνονταν, την εκτεταμένη διάρκεια της απαγόρευσης κυκλοφορίας χωρίς χρονικό όριο εφαρμογής και την ισχυρή παρουσία στρατιωτικής δύναμης με βαρύ οπλισμό στις εν λόγω κατοικημένες περιοχές. Κατά την διάρκεια του έκτακτου καθεστώτος πραγματοποιήθηκαν πληθώρα παραβιάσεων των βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου. Ενδεικτικά, σύμφωνα με στοιχεία της Τουρκικής Ένωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μόνο το 2016 πραγματοποιήθηκαν 536 δολοφονίες Κούρδων κατά την διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος. Την ίδια στιγμή υπολογίζεται ότι 500.000 άτομα εκτοπίστηκαν βίαια από τις οικείες τους ως αποτέλεσμα των απαγορεύσεων και των αυστηρών μέτρων αποκλεισμού των περιοχών που διέμεναν.¹⁸²

Η Τουρκία αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος και έχει επικυρώσει αρκετές συμβάσεις και συνθήκες που υπερασπίζονται και προάγουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανάμεσα τους την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Μάλιστα σύμφωνα με το άρθρο 90 του Τουρκικού Συντάγματος «In the case of a conflict between international agreements, duly put into effect, concerning fundamental rights and freedoms and the laws due to differences in provisions on the same matter, the provisions of international

¹⁸⁰ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

¹⁸¹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

¹⁸² İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

agreements shall prevail».¹⁸³ Επομένως, το άρθρο όπως τροποποιήθηκε στις 7 Μαΐου του 2004 (Act No. 5170) υποστηρίζει ότι διεθνείς συμφωνίες που αναφέρονται σε ανθρώπινες ελευθερίες και δικαιώματα υπερισχύουν της εσωτερικής νομοθεσίας του κράτους. Το πραξικόπημα του 2016 ανέδειξε την βαθιά κοινωνική και πολιτική κρίση στο εσωτερικό και την ανισότητα ανάμεσα στις διαφορετικές κοινότητες που συνυπάρχουν στην χώρα.

Το Δημοψήφισμα της 16ης Απριλίου του 2017 που πραγματοποιήθηκε στην Τουρκία αποτελεί ίσως την πιο ανησυχητική εξέλιξη στην διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος στην χώρα. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1982 η Τουρκία αποτελεί μια κοινοβουλευτική δημοκρατία. Η εκτελεστική εξουσία ασκείται από το Συμβούλιο των Υπουργών με επικεφαλής τον Πρωθυπουργό και η νομοθετική εξουσία από το Κοινοβούλιο, την Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση, η οποία απαρτίζεται από 550 μέλη. Ο Πρόεδρος είναι ο αρχηγός του κράτους και σύμφωνα με το Σύνταγμα έχει περιορισμένες εξουσίες. Ωστόσο, έπειτα από τις εκλογές του 2012 και του 2015 δεν επιτεύχθηκε πολυκομματική συναίνεση και εκκίνησε μια συζήτηση για συνταγματική τροποποίηση με προτροπή του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΡ. Το πακέτο συνταγματικής μεταρρύθμισης που τέθηκε σε δημοψήφισμα περιλάμβανε 18 τροπολογίες, οι οποίες εισήγαγαν αλλαγές στο κοινοβουλευτικό σύστημα, την κατάργηση του αξιώματος του Πρωθυπουργού και την μεταφορά καίριων εποπτικών λειτουργιών του Κοινοβουλίου στην εκτελεστική Προεδρία, την αύξηση του αριθμού των θέσεων του Κοινοβουλίου σε 600 και την αναγνώριση της εξουσιοδότησης στον Πρόεδρο να διορίζει άτομα σε υψηλές θέσεις στο δικαστικό σώμα.¹⁸⁴ Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν υπέρ των συνταγματικών τροποποιήσεων στηρίζοντας την Κυβέρνηση του Προέδρου Erdoğan.

Το Δημοψήφισμα που διεξήχθη κατά την διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος αποτελεί μια κατάφωρη παραβίαση καθώς τροποποιήσεις του Συντάγματος απαγορεύονται ρητά κατά την διάρκεια ισχύος του κράτους έκτακτης ανάγκης. Οι Κυβερνήσεις δεν πρέπει να χρησιμοποιούν τις έκτακτες εξουσίες για την εισαγωγή μόνιμων αλλαγών στην νομοθεσία ή στην λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών.¹⁸⁵ Πολλοί εξέφρασαν επιφυλάξεις αναφορικά με τον τρόπο διεξαγωγής του Δημοψηφίσματος. Το πιο σημαντικό, οι ψηφοφόροι δεν είχαν πρόσβαση σε αμερόληπτη και ελεύθερη ενημέρωση για τα ζητήματα που τέθηκαν στην μεταρρύθμιση καθώς τα περισσότερα μέσα είχαν κλείσει. Η κυριαρχία της μιας πλευράς στην κάλυψη και οι περιορισμοί στα μέσα μείωσαν την πρόσβαση των ψηφοφόρων στην πολυφωνία που απαιτείται να επικρατεί στα δημοκρατικά συστήματα, ενώ οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών δεν συμμετείχαν. Οι διαδικασίες διεξαγωγής τηρήθηκαν σε μεγάλο βαθμό, όμως αλλαγές στην διαδικασία καταμέτρησης που αποφασίστηκαν καθυστερημένα αμφισβήτησαν την αντικειμενικότητα του αποτελέσματος.¹⁸⁶

Στο πλαίσιο εφαρμογής της κατάστασης έκτακτης ανάγκης που επιβλήθηκε οι θεμελιώδεις ελευθερίες που θεωρούνται απαραίτητες για την γνήσια δημοκρατική

¹⁸³ Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye. Available at: <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ea266075-d26a-4bad-8007-efa2b7b773a8.pdf>

¹⁸⁴ Republic of Turkey, Constitutional Referendum, 16 April 2017: Final Report, Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 22 June 2017, pp. 4. Available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816>

¹⁸⁵ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 4-5. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

¹⁸⁶ Republic of Turkey, Constitutional Referendum, 16 April 2017: Final Report, Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 22 June 2017, pp. 1. Available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816>

λειτουργία περιορίστηκαν σημαντικά. Η διαδικασία ψήφισης των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων στην Βουλή δέχτηκε ισχυρή κριτική. Οι περιορισμοί που έθετε το έκτακτο καθεστώς και οι επιχειρήσεις ασφαλείας, όπως ονομάστηκαν, στην νοτιοανατολική Τουρκία είχαν το αποτέλεσμα χιλιάδες άτομα να εγκαταλείψουν τις οικίες τους, οδηγώντας σε ερωτήματα σχετικά με το αν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την διεξαγωγή του σημαντικού δημοψηφίσματος εκείνη την περίοδο, κατά πόσο θεωρείται νόμιμο και κατά πόσο η Κυβέρνηση φέρθηκε καταχρηστικά εκμεταλλευόμενη τις εξαιρετικές συνθήκες. Τέλος, σε αντίθεση με την συνήθη πρακτική οι 18 τροποποιήσεις που προτάθηκαν αφορούν 72 άρθρα του Συντάγματος και ψηφίστηκαν ως ενιαίο πακέτο.¹⁸⁷

Έπειτα από τον τερματισμό του κράτους έκτακτης ανάγκης η κυβέρνηση του Προέδρου Recep Tayyip Erdoğan επικύρωσε στις 31 Ιουλίου του 2018 τον Νόμο με αριθμό 7145 και τίτλο «Amendment of Some Laws and Emergency Decrees», ο οποίος νομιμοποιεί μόνιμα την εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων. Ο Νόμος περιέχει πολλά μέτρα που ομοιάζουν με τις έκτακτες εξουσίες που θεσπίστηκαν κατά την διάρκεια εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης και χαρίζει εκτεταμένες εξουσίες στις κυβερνητικές αρχές, παραβιάζοντας θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών. Τα μέτρα τίθενται χωρίς σαφή χρονικό περιορισμό για την κυβέρνηση.¹⁸⁸

Εν κατακλείδι, τα έκτακτα μέτρα και οι εξουσίες των τουρκικών αρχών εγείρουν ανησυχίες αναφορικά με την νομιμότητα τους και την προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών από την κυβερνητική κατάχρηση. Σε διεθνές επίπεδο, τα μέτρα βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση με τις συμβάσεις και συνθήκες ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το Universal Declaration of Human Rights, το UN International Covenant on Civil and Political Rights, το UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, το European Convention on Human Rights και το European Social Charter.¹⁸⁹

Υποθέσεις παραβίασης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διάβρωση των δημοκρατικών αρχών στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Οι Τουρκικές αρχές παραβίασαν εκτεταμένα θεμελιώδεις αξίες του Διεθνούς Δικαίου. Τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν δεν συνάδουν με την δημοκρατική λειτουργία που πρέπει να διέπει μια χώρα ακόμη και στην περίπτωση εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης παραβιάζοντας τόσο το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέτασε μια σειρά υποθέσεων καταδεικνύοντας την έλλειψη νομιμότητας των μέτρων κατά την διάρκεια εφαρμογής των έκτακτων εξουσιών.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εξέτασε τις υποθέσεις Şahin Alpay v. Turkey και Mehmet Hasan Altan v. Turkey (20/03/2018). Οι υποθέσεις αφορούν δύο δημοσιογράφους, οι οποίοι συνελήφθησαν και κρατήθηκαν έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016, κατηγορώντας την Τουρκική Κυβέρνηση για παραβίαση των διατάξεων της ΕΣΔΑ. Η Τουρκική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι τα

¹⁸⁷ Republic of Turkey, Constitutional Referendum, 16 April 2017: Final Report, Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 22 June 2017, pp. 1. Available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816>

¹⁸⁸ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *İHD's Views Regarding Law 7145 Regulating Permanent State of Emergency*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/regarding-law-no-7145-regulating-permanent-state-of-emergency/>

¹⁸⁹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *İHD's Views Regarding Law 7145 Regulating Permanent State of Emergency*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/regarding-law-no-7145-regulating-permanent-state-of-emergency/>

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην εξέταση των υποθέσεων διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία για τα δύο άτομα που να αποδεικνύουν ότι δυνητικά θα μπορούσαν να αποτελούν απειλή για την δημόσια τάξη και ασφάλεια. Συνεπώς οι τουρκικές αρχές είχαν διαπράξει αδίκημα, καθώς η στέρηση της ελευθερίας των δυο δημοσιογράφων θεωρήθηκε δυσανάλογο μέτρο με τις ανάγκες που πρόβαλε η κατάσταση στην χώρα. Σύμφωνα με το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η φυλάκιση δεν ήταν αναγκαίο μέτρο και η διαδικασία δεν είχε εκτελεστεί σύμφωνα με τον νόμο, ελλείπει επαρκών αποδεικτικών στοιχείων. Και στις δύο περιπτώσεις το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παράγραφος 1 αναφορικά με το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια.^{190 191 192}

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση τόσο του άρθρου 6 παράγραφος 1 αναφορικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, όσο και του άρθρου 8 αναφορικά με το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.¹⁹³ Ακόμη, το Δικαστήριο τόνισε ότι ακόμη και στο πλαίσιο της εφαρμογής κατάστασης έκτακτης ανάγκης σε μια δημοκρατική χώρα πρέπει να επικρατεί η θεμελιώδης αρχή του Κράτους Δικαίου και να τηρείται το άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με το οποίο το άτομο έχει δικαίωμα σε δίκαιη δίκη από «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο», το οποίο θα αποφασίσει «είτε ως προς αμφισβητήσεις για τα αστικής φύσης δικαιώματα και υποχρεώσεις του είτε για το βάσιμο κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσης».¹⁹⁴ Ωστόσο, στην περίπτωση της Τουρκίας είχαν αφαιρεθεί από την δικαιοδοσία των δικαστηρίων μια σειρά αστικών αξιώσεων και η χορήγηση ασυλιών σε ομάδες ατόμων, χωρίς περιορισμό ή πρότερο έλεγχο από εξωτερικές αρχές στο πλαίσιο εφαρμογής των εξαιρετικών μέτρων. Η δίκη διεξήχθη χωρίς επαρκή έρευνα και στοιχεία που να αποδεικνύουν την ενοχή του ατόμου οδηγώντας στην απόλυση του. Το Δικαστήριο τόνισε ότι πρέπει να υπάρχει επαρκής έλεγχος για να αποφεύγεται κάθε μορφή αυθαιρεσίας και καταχρηστικής συμπεριφοράς από το εν λόγω κράτος. Υπό τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν η μη

¹⁹⁴ European Convention on Human Rights. Rome, 1950. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

τήρηση των αρχών της δίκαιης δίκης δεν νομιμοποιείται ή δικαιολογείται από την τουρκική παρέκκλιση.¹⁹⁵

Οι υποθέσεις καταδεικνύουν την έλλειψη νομιμότητας των μέτρων της τουρκικής κυβέρνησης και τον κίνδυνο που ελλοχεύει για τις δημοκρατικές αρχές και θεμελιώδεις ελευθερίες κατά την εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων της Γαλλίας και της Τουρκίας

Η Γαλλία και η Τουρκία, που εξετάζονται στην παρούσα διπλωματική εργασία, αποτελούν χώρες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μια απρόσμενη σημαντική απειλή για την εθνική τους ασφάλεια. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις κήρυξαν τις χώρες σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης προκειμένου να ανταποκριθούν στην αναδυόμενη απειλή στο εσωτερικό τους, υιοθετώντας μια σειρά περιορισμών και μέτρων με στόχο την διασφάλιση της δημόσιας τάξης. Οι χώρες παρέκκλιναν από τις συνήθεις νόρμες και συνταγματικές αρχές, με την επίκληση στο άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και στο άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Ο Νόμος 55- 385 που υιοθετήθηκε στην Γαλλία και η εφαρμογή του άρθρου 120 του συνταγματικού κειμένου της Τουρκίας παρουσιάζουν ταυτόχρονα ομοιότητες και σημαντικές διαφορές.^{196 197} Ωστόσο, οι πιο σημαντικές διαφορές εμφανίζονται στον τρόπο εφαρμογής των εξαιρετικών μέτρων όσον αφορά την ένταση και την βιαιότητα και συνακόλουθα τις επιπτώσεις που επέφεραν στην δημοκρατική λειτουργία και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων. Στις δυο περιπτώσεις εκτεταμένες εξουσίες έκτακτης ανάγκης παραχωρήθηκαν στις κυβερνητικές αρχές και στα όργανα επιβολής του νόμου προκειμένου να αντιμετωπίσουν την απειλή που πρόβαλε η δράση τρομοκρατικών ομάδων, όπως χαρακτηρίζονται, στο εσωτερικό τους. Ειδικότερα στην Γαλλία το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε και στην Τουρκία το Gülen Movement.^{198 199}

Το έκτακτο καθεστώς που εφάρμοσαν οι κυβερνητικές αρχές τόσο στην Γαλλία όσο και στην Τουρκία παρουσιάζει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παρατήρηση που αφορά την κατάχρηση των εξαιρετικών μέτρων από τις εκάστοτε αρχές υπό το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας, οδηγώντας σε αυταρχικές νόρμες, υπονομεύοντας τις δημοκρατικές αρχές που προασπίζονται τα εν λόγω κράτη στα συνταγματικά τους κείμενα και παραβιάζοντας θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.

¹⁹⁵ Case of Pişkin v. Turkey (application no. 33399/18). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22sort%22%3A%22kdate%20Descending%22%2C%22itemid%22%3A%22001-206901%22%7D>

¹⁹⁶ Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350>

¹⁹⁷ Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye. Available at: <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ea266075-d26a-4bad-8007-efa2b7b773a8.pdf>

¹⁹⁸ Rukmini Callimachi, "ISIS Claims Responsibility, Calling Paris Attacks 'First of the Storm' ", *The New York Times*, 14 November 2015. Available at: <https://www.nytimes.com/2015/11/15/world/europe/isis-claims-responsibility-for-paris-attacks-calling-them-miracles.html>

¹⁹⁹ Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. pp. 2. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>

Τα δύο σημεία αναφοράς, οι τρομοκρατικές επιθέσεις και η απόπειρα πραξικοπήματος σε Γαλλία και Τουρκία αντίστοιχα που οδήγησαν στην επιβολή καθεστώτων έκτακτης ανάγκης, αφορούν δύο χώρες διαφορετικών, αλλά όμορων ηπείρων, Ευρώπης και Ασίας. Οι δύο χώρες αναντίρρητα διακρίνονται γεωπολιτικά, με διαφορετικούς γεωγραφικούς, χωρικούς και ιστορικούς παράγοντες να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κάθε μίας. Πρόκειται εξάλλου, για χώρες που ανήκουν σε διαφορετικές ηπείρους, όμορες, αλλά σίγουρα διαφορετικές, με τις συνθήκες εξέλιξης στη πορεία του χρόνου να διαφοροποιούνται. Είναι λογικό, συνεπώς, οι σύγχρονες εκδοχές των δύο χωρών να παρουσιάζουν διαφορές, όντας η κάθε μία επηρεασμένη στον ανάλογο βαθμό από χωρικές αλληλεξαρτήσεις και ιστορική αιτιότητα.

Η κήρυξη του έκτακτου καθεστώτος στην Γαλλία έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις 13 Νοεμβρίου του 2015 και η αντίδραση της Τουρκίας απέναντι στην απόπειρα πραξικοπήματος που εκτυλίχθηκε στην χώρα στις 15 Ιουλίου του 2016 καταδεικνύουν τον τρόπο που οι κυβερνήσεις αντιλαμβάνονται, ερμηνεύουν και εφαρμόζουν τις εξουσίες έκτακτης ανάγκης. Τα έκτακτα μέτρα και οι περιορισμοί σε βασικές ελευθερίες σηματοδοτούν τις κανονιστικές συνέπειες και πως εκείνες γίνονται αντιληπτές από τις κυβερνήσεις αναφορικά με τις κυριαρχικές εξουσίες τους πάνω στους πολίτες.²⁰⁰ Σε αυτό το πλαίσιο η Κυβέρνηση του Προέδρου Hollande στην Γαλλία και του Προέδρου Erdoğan στην Τουρκία επικαλέστηκαν το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα οποία επιτρέπουν την αναστολή περιορισμένης χρονικής διάρκειας ορισμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε περιπτώσεις δημόσιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, τα άρθρα τονίζουν ότι θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες αρχές και προϋποθέσεις, όπως τα κριτήρια της αναλογικότητας, αναγκαιότητας και περιορισμένης χρονικής διάρκειας για την πρόληψη φαινομένων διάβρωσης των δημοκρατικών αξιών και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων.^{201 202}

Στις δυο χώρες κατά την διάρκεια του έκτακτου καθεστώτος θεμελιώδη δικαιώματα περιορίστηκαν ενώ καταγράφηκε πληθώρα παραβιάσεων ελευθεριών των ατόμων. Τα γεγονότα αυτά εγείρουν σοβαρές ανησυχίες ως προς την κατάχρηση των μέτρων από τις αρχές και την αυθαιρεσία των ενεργειών τους. Ανησυχία προκαλεί η έλλειψη αναλογικότητας και αναγκαιότητας των έκτακτων μέτρων προς τον επιδιωκόμενο στόχο.²⁰³ Το παρατηρούμενο φαινόμενο της περιορισμένης αναλογικότητας και αναγκαιότητας είναι κάτι που διατρέχει οριζόντια το σύνολο των μέτρων που προκρίθηκαν να εφαρμοστούν κατά την διάρκεια εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος.

²⁰⁰ Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, "Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law", *College of William & Mary Law School*, 2012. pp. 49. Available at:

<https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=facpubs>

²⁰¹ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

²⁰² European Convention on Human Rights. Rome, 1950. Available at:

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

²⁰³ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

Στην Γαλλία η έννοια της δημοκρατίας και οι βασικές ελευθερίες των πολιτών, όπως η ελευθερία έκφρασης, κίνησης, η προστασία της προσωπικής ζωής, το δικαίωμα στην ελεύθερη επιλογή θρησκείας και πολλά ακόμη περιορίστηκαν στην βάση της ανάγκης προστασίας στον δημόσιο χώρο.²⁰⁴

Στο ίδιο πλαίσιο επέλεξε να δράσει η Τουρκία, όμως με μεγαλύτερη παρεμβατικότητα στον περιορισμό των δικαιωμάτων. Η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στην Τουρκία έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος και τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν χαρακτηρίστηκαν ως κατάφορη παραβίαση των δημοκρατικών αρχών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων. Η εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων στην χώρα παρουσιάζει σημαντικά περισσότερη κατάχρηση των αρχών από την περίπτωση της Γαλλίας.

Αρχικά, οι γαλλικές αρχές απολάμβαναν εκτεταμένες εξουσίες, οι οποίες επέφεραν μια σειρά παραβιάσεων των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αρχές είχαν την δυνατότητα να εισβάλουν σε οικίες χωρίς δικαστική έγκριση, ενώ καταγράφηκαν με μεγάλη συχνότητα αυθαίρετες κατ'οίκον έρευνες.²⁰⁵ Η δράση των αρχών χαρακτηριζόταν από επιθετικό, μεροληπτικό και αδικαιολόγητο χαρακτήρα.²⁰⁶

207

Σε παρόμοια ένταση προχώρησαν σε συλλήψεις ατόμων, επιβάλλοντας κατ'οίκον περιορισμό στην βάση μιας αόριστης υποψίας, γεγονός που παραβίαζε το δικαίωμα στην ελευθερία κίνησης, με σημαντικές επιπτώσεις στην ιδιωτική και επαγγελματική ζωή των ατόμων. Υποθέσεις εξετάστηκαν και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως εκείνες του Joël Domenjoud v. France, Cédric Domenjoud v. France και του Rouillan v. France. Οι δυο πρώτες υποθέσεις αφορούν δύο Γάλλους υπηκόους και τον προληπτικό περιορισμό κατ'οίκον στο πλαίσιο των μέτρων του κράτους έκτακτης ανάγκης κατά την διάρκεια της 21ης Διάσκεψης για την Κλιματική Αλλαγή (COP21) των Ηνωμένων Εθνών, λόγω πρότερης συμπεριφοράς, όπως υποστήριζαν οι αρχές. Σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου υπήρξε παραβίαση της θεμελιώδους ελευθερίας κίνησης του Joël Domenjoud, καθώς δεν υπήρχαν επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι το άτομο θα μπορούσε δυνητικά να αποτελέσει απειλή για την εθνική ασφάλεια.^{208 209}

Αντίστοιχα, στην υπόθεση Rouillan v. France, ο Jean-Marc Rouillan, πρώην μέλος της τρομοκρατικής ομάδας Action Directe καταδικάστηκε σε 18 μήνες

²⁰⁴ Deena Mohammad El-Rashed, "Degregation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights", *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil>

²⁰⁵ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

²⁰⁶ Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights>

²⁰⁷ Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at:

<https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency>

²⁰⁸ Affaire Domenjoud c. France (Requêtes nos 34749/16 et 79607/17). European Court of Human Rights. Available at:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2234749/16%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-233902%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2234749/16%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-233902%22]})

²⁰⁹ UN Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism in the cases of Cedric Domenjoud and Joel Domenjoud v. France (Applications no. 34749/ 16 and 79607/ 17) before the European Court of Human Rights, United Nations Human Rights Special Procedures. Available at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/SRCT_intervention_ECHR_Doumenjoud-v-France.pdf

φυλάκισης, με το επιχείρημα της διάπραξης αδικήματος αναφορικά με την δημόσια υπεράσπιση τρομοκρατικών ενεργειών, καθώς υποστήριξε δημόσια τις ενέργειες των τρομοκρατών στην Γαλλία. Το Δικαστήριο στην απόφαση του υποστήριξε ότι η ποινή φυλάκισης με την κατηγορία ως βοηθός στο αδίκημα της δημόσιας υπεράσπισης τρομοκρατικής ενέργειας παραβίαζε το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης του ατόμου, ενώ τόνισε ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια δεν ήταν επαρκείς για να νομιμοποιηθεί η ποινή φυλάκισης 18 μηνών που επιβλήθηκε.²¹⁰

Οι αρχές είχαν την δικαιοδοσία να απαγορεύσουν συναθροίσεις και διαμαρτυρίες, με σημαντικές συνέπειες στο δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Το μέτρο είχε σκοπό τον περιορισμό της διάδοσης του ριζοσπατισμού και την αποτροπή συναθροίσεων που μπορούν να υποκινήσουν βίαια επεισόδια ή να προωθήσουν την τρομοκρατία. Το μέτρο μπορούσε να εφαρμοστεί στην βάση μιας γενικής υποψίας, σε αντίθεση με ό,τι γενικά απαιτείται, δηλαδή την απόδειξη συγκεκριμένης απειλής για την δημόσια τάξη.²¹¹ Αντίστοιχα, στην Τουρκία παραβιάστηκε το δικαίωμα των ατόμων σε συναθροίσεις και συγκεντρώσεις. Σε ορισμένες επαρχίες και περιφέρειες διαδηλώσεις και συναθροίσεις απαγορεύτηκαν πλήρως, ενώ η βία εναντίον των διαδηλωτών και όσων αντιτίθενται στην κυβέρνηση ήταν υπερβολική, αυθαίρετη και δυσανάλογη στις περιπτώσεις που πραγματοποιούνταν.²¹²

Στο ίδιο πλαίσιο, η Τουρκική Κυβέρνηση παραχώρησε εκτεταμένες εξουσίες στις αρχές επιβολής του νόμου που οδήγησαν σε μαζικές συλλήψεις, ακινητοποιήσεις με την χρήση χειροπέδων, υπέρμετρη βία, τραυματισμούς και συχνά βασανιστήρια. Οι αρχές ισχυρίστηκαν ότι τα μέτρα θεωρούνται απαραίτητα για την εθνική ασφάλεια, ωστόσο ο τρόπος εφαρμογής τους παραβίαζε τις αρχές της αναλογικότητας και αναγκαιότητας που προβλέπουν το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.^{213 214}

Όπως αναμενόταν και σε συμφωνία με ότι παρατηρήθηκε στη Γαλλία, τα μέτρα χαρακτηρίζονταν ασύμμετρα αναλογικά με τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, τόσο σε συχνότητα όσο και στον βαθμό υλοποίησης αυτών. Η Τουρκία περιόρισε κατάφορα το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης, με ακόμα περισσότερο αυστηρό τρόπο. Επίσης κατά την περίοδο των έκτακτων συνθηκών παρουσιάστηκε το φαινόμενο μαζικών απολύσεων δημοσίων υπαλλήλων.²¹⁵ Προς επίρρωση αυτού δρα και η υπόθεση που εξέτασε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αναφορικά με την απόλυση υπαλλήλου από την υπηρεσία Ανάπτυξης (Pişkin vs. Turkey), για την οποία

²¹⁰ Rouillan v. France – 28000/19/ Judgment 23.6.2022. European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-13708%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-13708%22]})

²¹¹ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at:

https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

²¹² İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

²¹³ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

²¹⁴ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 17-19. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

²¹⁵ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 24. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

το ΕΔΑΔ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση στο δικαίωμα της δίκαιης δίκης και του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καταδικάζοντας την Τουρκία.²¹⁶

Εκείνο, όμως, το μέτρο που επιβλήθηκε με τη μεγαλύτερη συχνότητα και είχε τις σοβαρότερες επιπτώσεις στους Τούρκους πολίτες ήταν οι κρατήσεις σε σωφρονιστικά καταστήματα.²¹⁷ Σύμφωνα με επίσημες αναφορές ιδίως από την Τουρκική Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (İnsan Hakları Derneği -İHD) εκατοντάδες χιλιάδες άτομα κρατήθηκαν αυθαίρετα σε φυλακές για αδικήματα που σχετίζονταν με την τρομοκρατία, χωρίς επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, παρά μονάχα στη βάση υποψίας. Υπάρχουν, μάλιστα, αναφορές και μαρτυρίες για αδικαιολόγητες συνθήκες κράτησης και βασανιστηρίων, ενώ την ίδια στιγμή, η χρονική διάρκεια κράτησης επεκτάθηκε με ταυτόχρονη απαγόρευση κάθε επικοινωνίας με κάθε νομική συνδρομή τις πρώτες πέντε ημέρες.²¹⁸

Μία τέτοια περίπτωση εξετάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το Μάρτιο του 2018. Πρόκειται για την περίπτωση δύο δημοσιογράφων, των Alpay και Altan και αφορούσε τη σύλληψη και κράτηση τους έπειτα από την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκική Κυβέρνηση έκρινε ότι τα μέτρα εφαρμόστηκαν ορθά, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν υπήρχαν επαρκή τεκμαρτά στοιχεία για τα δύο άτομα και συνεπώς η Τουρκική Δημοκρατία είχε διαπράξει αδίκημα σε βάρος των δύο δημοσιογράφων, μέτρο δυσανάλογο με τις ανάγκες που πρόβαλε η κατάσταση της χώρας.^{219 220}

Επιπρόσθετα, στην Τουρκία εκτεταμένη ήταν η κρατική παρέμβαση σε θέματα που άπτονται του δικαιώματος στην εκπαίδευση παραβιάζοντας το, καθώς πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα και πανεπιστήμια έκλεισαν, ενώ καθηγητές και εκπαιδευτικοί απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους.²²¹ Ακόμη το κράτος διέκοψε τη λειτουργία αρκετών και διαφορετικών τύπων μέσων μαζικής ενημέρωσης με ταυτόχρονες επιπτώσεις στην ελευθερία του λόγου και το δικαίωμα στην ελεύθερη και ανεξάρτητη ενημέρωση.²²²

Τελευταία αναφέρεται η παραβίαση του σημαντικότερου ανθρώπινου δικαιώματος που καταγράφηκε κατά την περίοδο του έκτακτου καθεστώτος στη Τουρκία, που δεν είναι άλλο από το δικαίωμα στη ζωή, το οποίο ανήκει στα non derogable rights που ορίζονται τόσο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πολίτες της Τουρκίας δολοφονήθηκαν κατά τη διάρκεια των αυστηρών περιορισμών απαγόρευσης της κυκλοφορίας, ενώ χιλιάδες άλλοι σκοτώθηκαν σε επιθέσεις από

²¹⁶ Case of Pişkin v. Turkey (application no. 33399/18). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22sort%22:%5B%22kdate%20Descending%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-206901%22%5D%22itemid%22:%5B%22%22%5D%7D>

²¹⁷ Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 827.

²¹⁸ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

²¹⁹ Şahin Alpay v. Turkey (application no. 16538/17). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%222003-6037379-7754294%22%5D%22itemid%22:%5B%22%22%5D%7D>

²²⁰ Mehmet Hasan Altan v. Turkey (application no. 13237/17). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%222003-6037377-7754282%22%5D%22itemid%22:%5B%22%22%5D%7D>

²²¹ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 39. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

²²² İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*.pp. 45-51. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

ένοπλες ομάδες σε αστικές περιοχές. Ως επί το πλείστον, πολίτες που στοχοποιήθηκαν και δολοφονήθηκαν ήταν άτομα που εναντιώθηκαν με κάποιο τρόπο στις πρακτικές της κυβέρνησης Erdoğan, ενώ σημαντική φαίνεται να είναι η συσχέτιση τόσο της απώλειας της ζωής όσο και της εφαρμογής των υπολοίπων προαναφερθέντων έκτακτων μέτρων με την καταγωγή, κουρδική, των Τούρκων πολιτών.²²³

Σημαντικό, τα μέτρα στις δυο χώρες έπληξαν περισσότερο και δυσανάλογα συγκεκριμένες μειονότητες που κατοικούν στο εσωτερικό τους. Στην περίπτωση της Γαλλίας το φαινόμενο παρατηρήθηκε στις μουσουλμανικές κοινότητες που κατοικούσαν στην χώρα, καθώς τα δικαιώματα και οι ελευθερίες τους περιορίστηκαν σημαντικά στην βάση ενδεχόμενης ύπαρξης δεσμών με τους τρομοκράτες του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε που υλοποίησαν τις επιθέσεις. Οι μουσουλμάνοι ήταν πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν φαινόμενα επιτήρησης, επιδρομές και περιορισμούς, ενισχύοντας το στίγμα και συμβάλλοντας σε ένα κλίμα διάκρισης στην γαλλική κοινωνία.²²⁴ Αντίστοιχα, στην Τουρκία συστηματικές παραβιάσεις θεμελιωδών ελευθεριών παρατηρήθηκαν σε κοινότητες στις οποίες κατοικούσαν άτομα κουρδικής καταγωγής. Ειδικότερα, παρατηρήθηκε αύξηση της έντασης και της σοβαρότητας των περιορισμών που επιβλήθηκαν όσον αφορά την επέκταση των περιοχών που απευθύνονταν, την εκτεταμένη διάρκεια της απαγόρευσης κυκλοφορίας χωρίς χρονικό όριο εφαρμογής και την ισχυρή παρουσία στρατιωτικής δύναμης με βαρύ οπλισμό στις εν λόγω κατοικημένες περιοχές, με εκατοντάδες άτομα να δολοφονούνται και άλλους να εκτοπίζονται από τις οικίες τους.²²⁵ Τα γεγονότα αποτελούν κατάφορη παραβίαση του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση και επιλογή θρησκείας που ανήκει στα non derogable rights και επιβεβαιώνεται στο άρθρο 18 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.²²⁶

Προς την κατεύθυνση αυτή στην περίπτωση της Τουρκίας η κυβέρνηση του Προέδρου Erdoğan περιόρισε τον θεσμό της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης. Το Halkların Demokratik Partisi, φιλοκουρδικό κόμμα, κλήθηκε να αναστείλει την λειτουργία του με έκτακτο διάταγμα. Ιδρυτικά μέλη του κόμματος, βουλευτές στο κοινοβούλιο, μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης της χώρας, δήμαρχοι και τοπικοί αξιωματούχοι απομακρύνθηκαν από τα αξιώματά τους ή φυλακίστηκαν, ενώ υποστηρικτές φυλακίστηκαν με την κατηγορία του πολιτικού ακτιβισμού. Ιδιαίτερα έπειτα από τις εκλογές του 2015 οι τουρκικές αρχές έχουν υιοθετήσει νόμους και πολιτικές περιορισμού της κουρδικής μειονότητας της χώρας και των εκπροσώπων της.²²⁷ Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τις αυθαίρετες πολιτικές περιορισμού της κουρδικής κοινότητας που έχουν ισχύ στην χώρα.

²²³ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. pp. 45-51. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf

²²⁴ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at: https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

²²⁵ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

²²⁶ International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

²²⁷ İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/>

Η Τουρκική κυβέρνηση κατά την περίοδο του έκτακτου καθεστώτος προχώρησε σε ακόμα πιο κατάφορες παραβιάσεις, διεξάγοντας Δημοψήφισμα με το οποίο επέφερε σημαντικές αλλαγές στο Σύνταγμα.²²⁸ Πολλοί αμφισβήτησαν την νομιμότητα του. Αντίστοιχα, ο Πρόεδρος Hollande απευθυνόμενος στην κοινή Συνεδρίαση της Βουλής και της Γερουσίας τον Νοέμβριο του 2015 ανακοίνωσε την πρόθεση του να τροποποιήσει το Σύνταγμα, ώστε να προβλέπεται ειδικό άρθρο αναφορικά με την ανάκληση της γαλλικής ιθαγένειας σε άτομα που διαπράττουν τρομοκρατικές ενέργειες. Η πρόταση δεν κατάφερε να συγκεντρώσει την απαιτούμενη πλειοψηφία. Στις εβδομάδες που ακολούθησαν, η Κυβέρνηση παρουσίασε προσχέδια νομοθεσίας προσδοκώντας να τροποποιήσει τον Γαλλικό Ποινικό Κώδικα, εισάγοντας νέες νόρμες και κανόνες για την αντιμετώπιση εξαιρετικών συνθηκών.²²⁹ Το γεγονός αποτελεί σημαντική κατάχρηση των έκτακτων συνθηκών, καθώς τροποποιήσεις του συντάγματος απαγορεύονται κατά την διάρκεια ισχύος του κράτους έκτακτης ανάγκης. Το ίδιο και η εισαγωγή μόνιμων αλλαγών στην νομοθεσία ή στην λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών.²³⁰

Τέλος, τα κράτη παραβίασαν την αρχή της περιορισμένης χρονικής διάρκειας των μέτρων, που ορίζεται τόσο στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όσον αφορά τη Γαλλία, η διάρκεια επιβολής προσπέρασε κατά πολύ, όχι μόνο το νομοθετημένο 12ήμερο και την 3μηνη παράταση του που δίνεται ως επιλογή κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες, αλλά ακόμα μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Τα έκτακτα μέτρα για τη Γαλλική Δημοκρατία διήρκησαν μέχρι το 2017, περίοδος υπερβολικά μεγάλη με περιορισμένες ελευθερίες για τους πολίτες της. Σε απόλυτη αντιστοιχία βρίσκεται και η Τουρκία, η οποία παραβίασε και εκείνη με τη σειρά της την αρχή της ελάχιστης χρονικής διάρκειας, καθώς το έκτακτο καθεστώς τερματίστηκε το 2018.

Οι δυο χώρες έπειτα από τον τερματισμό της κατάστασης έκτακτης ανάγκης εισήγαγαν νόρμες και κανόνες που νομιμοποιούσαν την περαιτέρω εφαρμογή ειδικών μέτρων, επιτείνοντας ουσιαστικά το καθεστώς. Η Γαλλική κυβέρνηση εισήγαγε τον Νόμο κατά της Τρομοκρατίας, ενώ η Τουρκική κυβέρνηση επιχείρησε και κατά πολύ μεγάλο βαθμό κατάφερε να ενσωματώσει το μεγαλύτερο μέρος των έκτακτων μέτρων στη νομοθεσία του κράτους (Νόμος 7145).^{231 232}

Τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν τόσο στην περίπτωση της Γαλλίας όσο και της Τουρκίας αναδεικνύουν τις συστηματικές παραβιάσεις προς τις θεμελιώδεις ελευθερίες και τις δημοκρατικές αρχές που πραγματοποιήθηκαν στις χώρες κατά την περίοδο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Οι κυβερνήσεις νομιμοποίησαν την

²²⁸ Republic of Turkey, Constitutional Referendum, 16 April 2017: Final Report, Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 22 June 2017, pp. 4. Available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816>

²²⁹ France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at: https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf

²³⁰ Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. pp. 4-5. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf

²³¹ Christian Hartmann, "Two years after the Paris attacks, France ends state of emergency", *REUTERS*, 1 November 2017. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-france-security/two-years-after-the-paris-attacks-france-ends-state-of-emergency-idUSKBN1D14KD/>

²³² İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *İHD's Views Regarding Law 7145 Regulating Permanent State of Emergency*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/regarding-law-no-7145-regulating-permanent-state-of-emergency/>

εδραίωση της εκτελεστικής εξουσίας, παραγκωνίζοντας σημαντικά την νομοθετική και τον ουσιώδη ρόλο της να επιτηρεί την εφαρμογή των έκτακτων μέτρων σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τους δημοκρατικούς κανόνες. Η Γαλλία εφάρμοσε έκτακτα μέτρα περιορίζοντας θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και πραγματοποιώντας μια σειρά παραβιάσεων των διεθνών κανόνων. Οι γαλλικές αρχές έδρασαν παρεμβατικά με την επίφαση της προστασίας στον δημόσιο χώρο, ωστόσο τα όσα εκτυλίχθηκαν στην Τουρκία αναδεικνύουν άκρατη βιαιότητα τόσο στην ένταση όσο και στην έκταση της εφαρμογής των έκτακτων μέτρων. Οι δυο χώρες κήρυξαν κατάσταση έκτακτης ανάγκης έπειτα από απροσδόκητα φαινόμενα που εκτυλίχθηκαν στο εσωτερικό, αλλά ο τρόπος εφαρμογής τους διαφέρει αισθητά. Το γεγονός αυτό οφείλεται στους ιστορικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην διαμόρφωση της κάθε μιας έως την στιγμή εμφάνισης των γεγονότων το 2015 και το 2016 αντίστοιχα.

Η εξέταση των χωρών τονίζει ότι ενώ η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της απειλής στον δημόσιο χώρο, η εφαρμογή των μέτρων χωρίς μηχανισμούς ελέγχου επιφέρει τον κίνδυνο ενθάρρυνσης αυταρχικών πρακτικών. Ο τρόπος που ορίζεται από τις διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις και εφαρμόζεται η κατάσταση έκτακτης ανάγκης κρίνεται αόριστος και αναποτελεσματικός, καθώς παρουσιάζει πολλές ελλείψεις. Τα μέτρα επηρέασαν δυσανάλογα τα άτομα με αποτέλεσμα την αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας τους υπό τις ειδικές συνθήκες που αντιμετώπιζε η κάθε χώρα. Σε κάθε περίπτωση δεν είναι εφικτή η τεκμηρίωση της ανάγκης εφαρμογής ενός καθεστώτος ειδικών συνθηκών με την αυταρχικότητα, την επιθετικότητα και τον υψηλό βαθμό κατάχρησης εξουσίας που υλοποιήθηκε και αποτυπώθηκε στις χώρες. Η έλλειψη των κριτηρίων της αναγκαιότητας και αναλογικότητας στην δράση των αρχών υπογραμμίζει τους σοβαρούς κινδύνους εφαρμογής εξαιρετικών μέτρων ως εργαλεία συστημικών διακρίσεων και τονίζει την ανάγκη ύπαρξης μηχανισμών λογοδοσίας και ισχυρών διασφαλίσεων για την προστασία των δημοκρατικών αρχών και των θεμελιωδών ελευθεριών ακόμη και κατά την διάρκεια δημόσιας κρίσης.

Ιδεατό θεωρείται ένα διαφορετικό σύστημα κανόνων στις περιπτώσεις που τα κράτη αντιμετωπίσουν απειλή για την εθνική τους ασφάλεια. Ένα νέο σύστημα κανόνων προάγεται, το οποίο θα εκκινεί από την πραγματική προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών των πολιτών και του χώρου που κατοικούν ανεξαιρέτως και αδιακρίτως και θα αποδεικνύεται περισσότερο αποτελεσματικό ως προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Ειδικότερα, την αντιμετώπιση της απειλής με τον μικρότερο δυνατό αντίκτυπο για τα άτομα και την ουσία της δημοκρατικής λειτουργίας του εκάστοτε κράτους με έγκαιρη επιστροφή στην ομαλότητα. Ακόμη συστήνεται τόσο το Διεθνές Δικαστήριο όσο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποκτήσουν περισσότερες αρμοδιότητες και πιο στενή επιτήρηση των χωρών που εφαρμόζουν έκτακτα μέτρα. Ενώ, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσαν να συμβάλλουν καταλυτικά προς αυτή την κατεύθυνση με μηχανισμούς ελέγχου και εποπτείας.

Συμπεράσματα

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις που εκτυλίχθηκαν στην Γαλλία τον Νοέμβριο του

2015 και η απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία τον Ιούλιο του 2016 με την κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης από τις εκάστοτε κυβερνήσεις αναδεικνύουν την νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων που διαμορφώνεται. Τα κράτη αντιμετωπίζουν αναδυόμενες απειλές και κρίσεις για την εθνική τους ασφάλεια, που διαφέρουν σημαντικά από το παρελθόν. Σε αυτές τις εξαιρετικές συνθήκες οι κυβερνήσεις καλούνται να υιοθετήσουν έκτακτα μέτρα, που παρεκκλίνουν από τις συνήθεις νόρμες και τους συνταγματικούς κανόνες. Την ίδια στιγμή θεωρείται καίριο να διασφαλιστούν οι δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ορίζουν τις προϋποθέσεις κήρυξης και εφαρμογής της κατάστασης έκτακτης ανάγκης με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην προστασία της εθνικής ασφάλειας και της δημόσιας τάξης, την ίδια στιγμή που πρωταρχικός στόχος τίθεται η προστασία της ίδιας της Δημοκρατίας, των θεσμών και των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Στην περίπτωση της Γαλλίας η Κυβέρνηση του François Hollande υιοθέτησε αυστηρά μέτρα στην βάση του Νόμου 55- 385 του 1955 έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις που εκτυλίχθηκαν στο γαλλικό έδαφος από μέλη του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε με αποτέλεσμα πολλούς νεκρούς και τραυματίες. Θεμελιώδεις ελευθερίες των πολιτών περιορίστηκαν και παραβιάστηκαν με πρόσχημα την προστασία στον δημόσιο χώρο, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία κίνησης, έκφρασης και προστασίας της προσωπικής και οικογενειακής ζωής. Οι αρχές εισέβαλαν σε οικίες, προχώρησαν σε έρευνες και αυθαίρετες συλλήψεις χωρίς επαρκή στοιχεία παρά μόνο με βάση την υποψία απειλής, ενώ απαγόρευσαν διαδηλώσεις και συναθροίσεις. Ιδιαίτερα Γάλλοι μουσουλμάνοι που κατοικούσαν στην χώρα στοχοποιήθηκαν εκτεταμένα επιβάλλοντας αυστηρούς περιορισμούς στις θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων. Η δράση των γαλλικών αρχών χαρακτηρίστηκε ως καταχρηστική, μεροληπτική και αδικαιολόγητη με σοβαρές επιπτώσεις για τα άτομα.

Όσο η κατάσταση έκτακτης ανάγκης επεκτεινόταν και καταγράφονταν περιστατικά αυθαιρεσίας από τις αρχές αυξήθηκε η ανησυχία σχετικά με την κατάχρηση της εξουσίας και την διάβρωση των πολιτικών ελευθεριών, με έμφαση στη σημασία της τήρησης του Κράτους Δικαίου και του σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων αξιών ακόμη και σε περιόδους κρίσης. Η πρόθεση τροποποίησης του Συντάγματος και του Γαλλικού Ποινικού Κώδικα από την Κυβέρνηση υπογραμμίζει τους εγγενείς κινδύνους που δημιουργούνται για τα ίδια τα δημοκρατικά καθεστώτα και τα άτομα, όταν έκτακτες εξουσίες δίνονται στις αρχές με έλλειψη ισχυρών διασφαλίσεων. Οι αρχές έχουν καθήκον να προστατεύουν τους πολίτες τους από φαινόμενα όπως η τρομοκρατία, ωστόσο αυτό πρέπει να εφαρμόζεται στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου και σε πλήρη αρμονία με το Κράτος Δικαίου και τις αρχές που απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες με αυστηρή εποπτεία.

Αντίστοιχα, η απόπειρα πραξικοπήματος που πραγματοποιήθηκε στην Τουρκία στις 15 Ιουλίου του 2016 και τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν από τις αρχές αναδεικνύουν μια ακόμη απειλή με σημαντικές επιπτώσεις για τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές ελευθερίες. Η κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης σύμφωνα με το άρθρο 120 του Τουρκικού Συντάγματος επεδίωκε την αποκατάσταση της ασφάλειας και της τάξης στον δημόσιο χώρο, ωστόσο ο χειρισμός από τις αρχές οδήγησε σε σοβαρές παραβιάσεις και κατάχρηση, με πιο σημαντική την διεξαγωγή του Δημοψηφίσματος και την τροποποίηση του Συντάγματος με εκτεταμένες εξουσίες να δίδονται στον Πρόεδρο Erdoğan.

Οι τουρκικές αρχές εφάρμοσαν έκτακτα μέτρα, τα οποία όμως περιόρισαν σημαντικά τις θεμελιώδεις ελευθερίες των πολιτών. Οι αυθαίρετες κρατήσεις, χωρίς

επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, οι απολύσεις ατόμων, το κλείσιμο των μέσων ενημέρωσης, η στέρηση της ελευθερίας έκφρασης και σκέψης, η απαγόρευση διαδηλώσεων και οι μέθοδοι καταστολής που ακολούθησαν, ο παραγκωνισμός της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης και ο περιορισμός του Halkların Demokratik Partisi τόνισαν την αυταρχική τάση της Κυβέρνησης υπό το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας. Τα μέτρα που εφάρμοσε η Τουρκική Κυβέρνηση κατέδειξαν την ανάγκη ύπαρξης μηχανισμών λογοδοσίας για την πρόληψη παραβιάσεων των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών καθώς και την διασφάλιση του σεβασμού των δημοκρατικών αξιών. Η τήρηση των αρχών του Κράτους Δικαίου θεωρείται απαραίτητη και επιτακτική. Η εφαρμογή των μέτρων στην Τουρκία παρουσιάζει μεγαλύτερη αυστηρότητα και εκτεταμένη κατάχρηση από τις αρχές.

Στις δυο χώρες που εξετάστηκαν στην παρούσα διπλωματική εργασία αναδεικνύεται η σημαντική απειλή που επιφέρει η εφαρμογή της κατάστασης έκτακτης ανάγκης και αφορά τις θεμελιώδεις ελευθερίες και ακολούθως την ίδια την έννοια της Δημοκρατίας, πάνω στην οποία δομείται τόσο η Γαλλία όσο και η Τουρκία, σύμφωνα με τα Συντάγματα των δύο χωρών, με σημαντικές επιπτώσεις για τους θεσμούς και τα άτομα, διότι ενθαρρύνει έναν αυταρχικό τρόπο διακυβέρνησης που επιβάλλεται συχνά στην βάση της αντιμετώπισης της αναδυόμενης απειλής. Ο τρόπος εφαρμογής του έκτακτου καθεστώτος εγείρει ανησυχία ως προς την παραβίαση των πανανθρώπινων θεμελιωδών αξιών, καθώς οι εκτεταμένες εξουσίες στις Κυβερνήσεις και στις αρχές επιβολής του νόμου αυξάνει τον κίνδυνο αυταρχισμού.

Οι έκτακτες εξουσίες θεωρείται επιτακτικό να έχουν προσωρινό χαρακτήρα προκειμένου να αντιμετωπιστεί μια εξαιρετική απειλή στο εσωτερικό, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος θεσμοποίησης των έκτακτων μέτρων. Το φαινόμενο παρατηρήθηκε στις περιπτώσεις της Γαλλίας και της Τουρκίας, όπου τα έκτακτα μέτρα που εφαρμόστηκαν ως εξαίρεση για περιορισμένο χρονικό διάστημα μετατράπηκαν σε κανόνα στην εσωτερική νομοθεσία. Ειδικότερα, στην Γαλλία ο Νόμος κατά της Τρομοκρατίας που εισήχθη το 2017 από την κυβέρνηση του Emmanuel Macron περιείχε μια σειρά μέτρων, που ομοιάζουν με τις εξαιρετικές εξουσίες που εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο του έκτακτου καθεστώτος και ενσωματώθηκαν στους συνταγματικούς κανόνες και το δίκαιο της χώρας, νομιμοποιώντας με αυτό τον τρόπο την συνέχεια της εφαρμογής τους.

Στο ίδιο πλαίσιο, στην Τουρκία το έκτακτο καθεστώς τερματίστηκε στις 31 Ιουλίου του 2018 με την εισαγωγή του Νόμου 7145 «Amendment of Some Laws and Emergency Decrees», ο οποίος νομιμοποιεί μόνιμα την εφαρμογή των εξαιρετικών μέτρων. Ο Νόμος περιέχει πολλά μέτρα που ομοιάζουν με τις έκτακτες εξουσίες που θεσπίστηκαν κατά την διάρκεια εφαρμογής του κράτους έκτακτης ανάγκης, ενώ χαρίζει εκτεταμένες εξουσίες στον Πρόεδρο και την εκτελεστική εξουσία. Η εξέταση των δυο χωρών αναδεικνύει την ανάγκη ύπαρξης ισορροπίας ανάμεσα στην προστασία της εθνικής ασφάλειας και της διαφύλαξης των δημοκρατικών αρχών, τονίζοντας ότι υπάρχει κίνδυνος οι εκτεταμένες εξουσίες και τα εξαιρετικά μέτρα να φέρουν σημαντικές επιπτώσεις στα θεσμικά πλαίσια, συχνά διαβρώνοντας ουσιαστικές δημοκρατικές νόρμες και συνήθειες συνταγματικές πρακτικές.

Τα κράτη πρέπει να δεσμευτούν σε δημοκρατικές πρακτικές και να προασπίζουν τα δικαιώματα των πολιτών αδιακρίτως και ανεξαιρέτως, ακόμη και σε εξαιρετικά έκτακτες συνθήκες. Υπάρχει ανάγκη μηχανισμών επαγρύπνησης των πολιτών, ώστε τα κράτη να παραμένουν υπόλογα για τις αυθαιρεσίες που πραγματοποιούν. Η απάντηση των κρατών που αντιμετωπίζουν απειλή ή κρίση δεν

πρέπει να εφορμάται από αυταρχικές νόρμες και πρακτικές, αλλά από πραγματικά ελεύθερες και δημοκρατικές αξίες που σέβονται το Κράτος Δικαίου και προασπίζονται τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου με κύρια επιδίωξη την επιστροφή στην ομαλότητα και την οικοδόμηση ασφαλών χωρών. Η παραδοσιακή δομή των κρατών καλείται να αναδιαμορφωθεί. Οι κυβερνήσεις πρέπει να κατανοήσουν ότι οι έννοιες της ασφάλειας και της ελευθερίας απαιτείται να συνυπάρχουν στις πραγματικά δημοκρατικές κοινωνίες.

Κείμενα Τεκμηρίωσης

Συμβατικά- Θεσμικά Κείμενα

- United Nations Charter. 26 June 1945. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (last access 18/12/2024)
- Universal Declaration of Human Rights, United Nations. Paris, 10 December 1948. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (last access 18/12/2024)
- European Convention on Human Rights. Rome, 1950. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (last access 18/12/2024)
- Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. Available at: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur> (last access 18/12/2024)
- Constitution of October 4, 1958. Available at: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf (last access 18/12/2024)
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Γενική Συνέλευση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. 16 Δεκεμβρίου 1966. Available at: https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/default/files/alldfiles/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82%20%CE%A3%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B1%20%CE%91%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC%20%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_1.pdf (last access 18/12/2024)
- International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI). New York, 16 December 1966. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (last access 18/12/2024)
- International Covenant on Civil and Political Rights, United Nations Treaty Collection. New York, 16 December 1966. Available at: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4#EndDec (last access 18/12/2024)

- Constitution of the Republic of Türkiye & Rules of Procedure of the Grand National Assembly of Türkiye. Available at: <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ea266075-d26a-4bad-8007-efa2b7b773a8.pdf> (last access 18/12/2024)
- State of Emergency Act of the Republic of Turkey (1983), Act No. 2935. Available at: <https://legislationline.org/taxonomy/term/14262> (last access 18/12/2024)
- Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, United Nations (Resolution 39/46), 1984. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading> (last access 18/12/2024)
- Universal Declaration on Democracy, Inter-Parliamentary Union. Cairo, 16 September 1997. Available at: <https://www.ipu.org/impact/democracy-and-strong-parliaments/ipu-standards/universal-declaration-democracy> (last access 18/12/2024)

Βιβλιογραφία

- Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1996). *Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου* (7^η έκδοση). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 100. (Εντυπο)
- Bell, J. (2008). «Criminal Law» In S. Boyron & S. Whittaker, *Principles of French Law* (2nd edition). Oxford Academic. Available at: <https://academic.oup.com/book/3487/chapter-abstract/144672553?redirectedFrom=fulltext> (last access 18/12/2024)
- Salinas de Frias, A. (2012). *Counter-terrorism and human rights in the case law of the European Court of Human Rights*. Council of Europe Publishing Editions. Available at: <https://book.coe.int/en/european-court-of-human-rights/4966-counter-terrorism-and-human-rights-in-the-case-law-of-the-european-court-of-human-rights.html> (last access 18/12/2024)
- L'Heuillet, H. (2013). *Στις πηγές της Τρομοκρατίας: Από τον κλεφτοπόλεμο στις επιθέσεις αυτοκτονίας*. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ. Σελ. 52-71. (Εντυπο)
- Σαραντή, Β. (2016). «Η Κατάσταση Ανάγκης στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας»: η Αναβίωση του Carl Schmitt;» In Δικαιώματα του Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα. Σελ. 813-855. (Εντυπο)
- Guérin-Bargues, C. (2018). *The French Case or the Hidden Dangers of a Long-Term State of Emergenc*. In Auriel, P., Beaud, O. & Wellman, C. «The Rule of Crisis: Terrorism, Emergency Legislation and the Rule of Law». Springer. pp. 213- 228. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-74473-5_10 (last access 18/12/2024)
- Bantekas, I. & Oette, L., (2020). *International Human Rights: Law and Practice*. Cambridge University Press. pp. 613- 655. Available at: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/international-human-rights-law-and-practice/human-rights-and->

[counterterrorism/952BC6C33187BB2F38B19A95F25A2B50](https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_9#citeas) (last access 18/12/2024)

- Caman, M.E. (2021). *Authoritarianization and Human Rights in Turkey: How the AKP Legitimizes Human Rights Violations*. In: Aydin, H., Langley, W. (eds) *Human Rights in Turkey: Assaults on Human Dignity*. Springer, vol 15. pp. 179-197. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-57476-5_9#citeas (last access 18/12/2024)

Ακαδημαϊκή Αρθρογραφία

- “The Lawless Case”, *JSTOR: Duke University School of Law*, Vol 1962, No. 2, 1962. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1371226?origin=crossref> (last access 18/12/2024)
- Venkat Iyer, “States of Emergency - Moderating Their Effects on Human Rights”, *Dalhousie Law Journal*, Volume 22, Issue 2, 1999. Available at: <https://digitalcommons.schulichlaw.dal.ca/dlj/vol22/iss2/3/> (last access 18/12/2024)
- Mohamed M. El Zeidy, “The ECHR and States of Emergency: Article 15-A Domestic Power of Derogation from Human Rights Obligations”, *San Diego International Law Journal*, 2003. Available at: <https://digital.sandiego.edu/ilj/vol4/iss1/10/> (last access 18/12/2024)
- Vik Kanwar, “Giorgio Agamben, State of Exception (Stato di eccezione)”, *International Journal of Constitutional Law*, 4(3), July 2006. Available at: https://www.researchgate.net/publication/249251855_Giorgio_Agamben_State_of_Exception_Stato_di_eccezione_Translated_by_Kevin_Attell (last access 18/12/2024)
- Βασιλική Σαράντη, “Καταστάσεις Ανάγκης και Ρήτρες Παρέκκλισης στο Πεδίο της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου”, Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2009. Available at: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/18447#page/1/mode/2up> (last access 18/12/2024)
- Doug Cassel, “International Human Rights Law and Security Detention”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Volume 40, Issue 3, 2009. Available at: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1291&context=jil> (last access 18/12/2024)
- Stefan Kirchner, “Human Rights Guarantees during State of Emergency: The European Convention on Human Rights“, *Baltic Journal of Law & Politics*, Volume 3, Number 2, 22 December 2010. Available at: <https://sciendo.com/article/10.2478/v10076-010-0008-6> (last access 18/12/2024)
- Alan Greene, “Separating Normalcy from Emergency: The Jurisprudence of Article 15 of the European Convention on Human Rights”, *German Law Journal*, Volume 12, Issue 10: Special Issue Legitimacy and the Future of the European Court of Human Rights, 01 October 2011. Available at:

<https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/separating-normalcy-from-emergency-the-jurisprudence-of-article-15-of-the-european-convention-on-human-rights/69FC23C08C89B473A1294F63A03AA656> (last access 18/12/2024)

- Laurence R. Helfer et al, “Emergency and Escape: Explaining Derogations from Human Rights Treaties“, *International Organization, Cambridge Core*. Volume 65, Issue 4, October 2011. pp. 673- 707. Available at: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2947&context=faculty_scholarship (last access 18/12/2024)
- Evan J. Criddle & Evan Fox-Decent, “Human Rights, Emergencies, and the Rule of Law”, *College of William & Mary Law School*, 2012. Available at: https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2572&context=fac_pubs (last access 18/12/2024)
- Eric Neumayer, “Do Governments Mean Business When They Derogate? Human Rights Violations During Notified States of Emergency”, *Review of International Organizations*, Vol. 8, No. 1, 25 February 2013. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1654001 (last access 18/12/2024)
- Christopher Baker- Beall, “The evolution of the European Union’s ‘fight against terrorism’ discourse: Constructing the terrorist ‘other’“, *Sage Journals*, Volume 49, Issue 2, 12 July 2013. Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010836713483411> (last access 18/12/2024)
- Dorle Hellmuth, “Countering Jihadi Terrorists and Radicals the French Way”, In *Studies in Conflict and Terrorism, Taylor & Francis Online*, Volume 38, Issue 12, 24 August 2015. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2015.1076277> (last access 18/12/2024)
- Daniel Severson, “State of Emergency: How the Paris Attacks Expanded France’s Police Powers”, *LAWFARE*, 15 November 2015. Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/state-emergency-how-paris-attacks-expanded-frances-police-powers> (last access 18/12/2024)
- Michael O’Boyle (2017) “Torture and emergency powers under the European Convention on Human Rights: Ireland v. the United Kingdom”, *Cambridge University Press: American Journal of International law*. Volume 71, Issue 4, 27 February 2017. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/torture-and-emergency-powers-under-the-european-convention-on-human-rights-ireland-v-the-united%20kingdom/448D55670DECE4A9E9341A4F0017DB57> (last access 18/12/2024)
- Jennifer Fredette, “The French State of Emergency”, *JSTOR: University of California Press*, Vol. 116, No. 788, March 2017. pp. 101- 106. Available at: <https://www.jstor.org/stable/48614240> (last access 18/12/2024)
- Ariane Bogain, “Security in the name of human rights: the discursive legitimization strategies of the war on terror in France”, on «Critical Studies on

- Terrorism», Volume 10, Issue 3, April 2017. pp. 476- 500. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17539153.2017.1311093?scroll=top&needAccess=true> (last access 18/12/2024)
- Filip G. Bozinovic, “Finding the Limits of France's State of Emergency”, *Claremont – UC Undergraduate Research Conference on the European Union*, Volume 2017, Article 4, December 2017. Available at: <https://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1126&context=urceu> (last access 18/12/2024)
 - Deena Mohammad El-Rashed, “Degrogation in Time of Emergency: An Analysis of Counter-Terrorism Measures in France and Their Impact on Human Rights”, *Florida Journal of International Law*, Volume 30, Issue 1, Article 1, January 2018. Available at: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1083&context=fjil> (last access 18/12/2024)
 - Christian Bjørnskov & Stefan Voigt, “Why do governments call a state of emergency? On the determinants of using emergency constitutions”, *European Journal of Political Economy*, Volume 54, September 2018. pp. 110- 123. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268017304779> (last access 18/12/2024)
 - Tobias Schottdorf, “Law, democracy, and the state of emergency: A theory-centred analysis of the democratic legal state in times of exception”, *Zeitschrift für Politikwissenschaft*, no 4, 23 October 2018. Available at: https://journals.scholarsportal.info/details/14306387/v28i0004/423_ldatsoe.xml (last access 18/12/2024)
 - Stéphanie Hennette Vauchez, “The State of Emergency in France: Days Without End?”, *Cambridge University Press*, Volume 14, Issue 4, 21 November 2018. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/abs/state-of-emergency-in-france-days-without-end/4187319346967B43779DE75B1E59AF87> (last access 18/12/2024)
 - Ali Yildiz, “Turkey's Recent Emergency Rule (2016-2018) and its Legality Under the European Convention on Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights”, *Institute of European Studies*, 8 April 2020. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567095 (last access 18/12/2024)
 - Stéphanie Hennette Vauchez, “Democracies trapped by states of emergency: Lessons from France”, *The Danish National Research Foundation's Centre of Excellence for International Courts*, no. 276, December 2021. Available at: <file:///C:/Users/eirin/Downloads/SSRN-id3982343.pdf> (last access 18/12/2024)

Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής

- Resolution 361 (1968) 1 of the Consultative Assembly of the Council of Europe on the situation in Greece (31 January 1968). Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_361_1968_of_the_consultative_assembly_of_the_council_of_europe_31_january_1968-en-aa8eed95-f12f-4c45-b1ac-a1546b2df3f8.html (last access 18/12/2024)
- Resolution DH (70) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe (15 April 1970). Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_dh_70_1_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_15_april_1970-en-56b2427e-7703-48b7-8aa3-acfa868af60a.html (last access 18/12/2024)
- Resolution (74) 32 of the Committee of Ministers of the Council of Europe (22 October 1974). Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_74_32_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_22_october_1974-en-62c18b64-e080-4b77-a994-ee70a804e214.html (last access 18/12/2024)
- Resolution (74) 34 of the Committee of Ministers (28 November 1974) Invitation to Greece to rejoin the Council of Europe. Available at: https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_74_34_of_the_committee_of_ministers_of_the_council_of_europe_28_november_1974-en-f06a0d5e-d5d6-463a-8a08-b5d95a3dee4a.html (last access 18/12/2024)
- Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, April 1985. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf> (last access 18/12/2024)
- The Greek Case, Council of Europe, European Commission of Human Rights. Strasbourg. Available at: [file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/eirin/Downloads/001-73020%20(2).pdf) (last access 18/12/2024)
- General comment no. 29, States of emergency (article 4) : International Covenant on Civil and Political Rights. UN Human Rights Committee, 2001. Available at: <https://digitallibrary.un.org/record/451555?v=pdf> (last access 18/12/2024)
- Frequently Asked Questions on International Law Aspects of Countering Terrorism, United Nations Office on Drugs and Crime, 2009. Available at: <https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/FAQ/English.pdf> (last access 18/12/2024)
- 16 November 2015 - François Hollande's Speech Before a Joint Session of Parliament. Available at: <https://onu.delegfrance.org/Francois-Hollande-s-Speech-Before-a-Joint-Session-of-Parliament> (last access 18/12/2024)
- Projet de loi renforçant la lutte contre le crime organisé, le terrorisme et leur financement, et améliorant l'efficacité et les garanties de la procédure pénale, no 3473, 2 February 2016. Available at: <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3473-ei.asp> (last access 18/12/2024)
- Penal Code of Turkey (Opinion No. 831/2015), European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), 15 February 2016. Available at:

- [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2016\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2016)011-e) (last access 18/12/2024)
- Avis sur le projet de loi constitutionnelle “de protection de la nation” de la France, no 838/ 2016, Commission Europeenne pour la Democratie par le Droit (Commission de Venise), 14 March 2016. Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)006-f](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)006-f) (last access 18/12/2024)
 - France- International Fact- Finding Mission Report, Counter- terrorism measures & human rights: When the exception become the norm, No 676a, June 2016. Available at: https://www.fidh.org/IMG/pdf/report_counter_terrorism_measures_human_rights.pdf (last access 18/12/2024)
 - Permanent Representation of Turkey to the Council of Europe, 2016. Letter to the Council of Europe, 22 July. Available at: <https://rm.coe.int/0900000168069496b> (last access 18/12/2024)
 - Key findings of the 2016 Report on Turkey, European Commission, 9 November 2016. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_16_3639 (last access 18/12/2024)
 - Turkey: Opinion on Emergency Decree Laws No. 667- 676 Adopted Following the Failed Coup of 15 July 2016 (Opinion No. 865/ 2016), 12 December 2016. Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad\(2016\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-ad(2016)037-e) (last access 18/12/2024)
 - Republic of Turkey, Constitutional Referendum, 16 April 2017: Final Report, Organization for Security and Co- operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 22 June 2017. Available at: <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/324816> (last access 18/12/2024)
 - Notification Under Article 4 of Turkey to the Secretary- General of United Nations, 2017. Letter to the Secretary- General of the United Nations, 24 July. Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2017/CN.424.2017-Eng.pdf> (last access 18/12/2024)
 - Turkey: UN report details extensive human rights violations during protracted state of emergency, United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner, 20 March 2018. Available at: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2018/03/turkey-un-report-details-extensive-human-rights-violations-during-protracted> (last access 18/12/2024)
 - Report on the impact of the state of emergency on human rights in Turkey, including an update on the South-East: January – December 2017, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, March 2018. Available at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/TR/2018-03-19_Second_OHCHR_Turkey_Report.pdf (last access 18/12/2024)
 - Notification Under Article 4 of Turkey to the Secretary- General of United Nations, 2018. Letter to the Secretary- General of the United Nations, 8 August. Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2018/CN.378.2018-Eng.pdf> (last access 18/12/2024)

- Justice Suspended: Access to Justice and the State of Emergency in Turkey. International Commission of Jurists, 2018. Available at: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf> (last access 18/12/2024)
- Respect For Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency -Reflections, European Commission for Democracy through Law, Venice Commission by Nicos Alivizatos et al. Strasbourg, 26 May 2020. Available at: https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2020/05/2020-005rev-CDL-PI_states-of-emergency-democracy.pdf (last access 18/12/2024)
- UN Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism in the cases of Cedric Domenjoud and Joel Domenjoud v. France (Applications no. 34749/ 16 and 79607/ 17) before the European Court of Human Rights, United Nations Human Rights Special Procedures. Available at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-02/SRCT_intervention_ECHR_Doumenjoud-v-France.pdf (last access 18/12/2024)
- Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights: Derogation in time of emergency, European Court of Human Rights. 31 August 2024. Available at: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_15_eng (last access: 18/12/2024)

Αποφάσεις

- Case of Lawless v. Ireland (Application no 332/57), 1 July 1961, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]}) (last access 18/12/2024)
- The Greek Case, November 1969, European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-49209%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-49209%22]}) (last access 18/12/2024)
- Case of Ireland v. The United Kingdom (Application no. 5310/71), 18 January 1978. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57506%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57506%22]}) (last access 18/12/2024)
- Affaire Domenjoud c. France (Requêtes nos 34749/16 et 79607/17). European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2234749/16%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-233902%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2234749/16%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-233902%22]}) (last access 18/12/2024)
- Rouillan v. France – 28000/19/ Judgment 23.6.2022. European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-13708%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-13708%22]}) (last access 18/12/2024)

- Şahin Alpay v. Turkey (application no. 16538/17). European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:\[%22003-6037379-7754294%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-6037379-7754294%22]}) (last access 18/12/2024)
- Mehmet Hasan Altan v. Turkey (application no. 13237/17). European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:\[%22003-6037377-7754282%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-6037377-7754282%22]}) (last access 18/12/2024)
- Case of Pişkin v. Turkey (application no. 33399/18). European Court of Human Rights. Available at: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22itemid%22:\[%22001-206901%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22itemid%22:[%22001-206901%22]}) (last access 18/12/2024)

Νομολογία

- Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350> (last access 18/12/2024)
- Loi n°55-385 du 3 avril 1955 instituant un état d'urgence et en déclarant l'application en Algérie. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006404781/1955-04-07/#LEGIARTI000006404781> (last access 18/12/2024)
- LOI n° 2012-304 du 6 mars 2012 relative à l'établissement d'un contrôle des armes moderne, simplifié et préventif. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000025445727> (last access 18/12/2024)
- Loi n° 2015-1501 du 20 novembre 2015 prorogeant l'application de la loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence et renforçant l'efficacité de ses dispositions. Available at: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031500831> (last access 18/12/2024)
- Act No. 6771 (11 February 2017). Available at: https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/r/natlex/fe/details?p3_isn=105785 (last access 18/12/2024)
- Decree Law No. 668- Media. Available at: <https://www.yenisafak.com/en/15-july-coup-attempt-in-turkey/decreed-law-no-668--media-ohal-khk-en-detail> (last access 18/12/2024)

Εκθέσεις και Αναφορές Μη Κυβερνητικών Οργανισμών και Οργανώσεων

- Human Rights Watch, 2016. *France: Abuses Under State of Emergency*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency> (last access 18/12/2024)
- Amnesty International, 2016. *France: Disproportionate emergency measures*

- leave hundreds traumatized. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/02/france-disproportionate-emergency-measures-leave-hundreds-traumatized/> (last access 18/12/2024)
- Amnesty International, 2016. *France: Upturned lives: The disproportionate impact of France's state of emergency*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur21/3364/2016/en/> (last access 18/12/2024)
 - Human Rights Watch, 2016. *France: Prolonged Emergency State Threatens Rights*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/07/22/france-prolonged-emergency-state-threatens-rights> (last access 18/12/2024)
 - Amnesty International, 2016. *France: Renewal of State of Emergency risks normalizing exceptional measures*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/12/france-renewal-of-state-of-emergency-risks-normalizing-exceptional-measures/> (last access 18/12/2024)
 - Human Rights Watch, 2016. *Turkey: State of emergency provisions violate human rights and should be revoked*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2016/10/20/turkey-state-emergency-provisions-violate-human-rights-and-should-be-revoked> (last access 18/12/2024)
 - Amnesty International, 2017. *EU: Orwellian counter-terrorism laws stripping right under guise of defending them*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/01/eu-orwellian-counter-terrorism-laws-stripping-rights-under-guise-of-defending-them/> (last access 18/12/2024)
 - Amnesty International, 2017. *Europe: Dangerously disproportionate: The everexpanding national security state in Europe*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/5342/2017/en/> (last access 18/12/2024)
 - Human Rights Watch, 2017. *France: Don't 'Normalize' Emergency Powers*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2017/06/27/france-dont-normalize-emergency-powers> (last access 18/12/2024)
 - Amnesty International, 2017. *France's permanent state of emergency*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/09/a-permanent-state-of-emergency-in-france/> (last access 18/12/2024)
 - İnsan Hakları Derneği -İHD, 2017. *Human Rights Violations of Turkey in 2016: De Facto Authoritarian Presidential System*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/2016-human-rights-violations-of-turkey-in-figures/> (last access 18/12/2024)
 - İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *Report- State of Emergency in Turkey: 21 July 2016 – 20 March 2018*. Available at: https://www.ihop.org.tr/en/wp-content/uploads/2018/04/SoE_17042018.pdf (last access 18/12/2024)
 - Amnesty International, 2018. *The State of Emergency has ended but urgent measures are now needed to reverse the roll back of human rights*. Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/07/turkey-state-of-emergency-lifted/> (last access 18/12/2024)
 - Human Rights Watch, 2018. *France's Creeping Terrorism Laws Restricting Free Speech*. Available at: <https://www.hrw.org/news/2018/05/30/frances-creeping-terrorism-laws-restricting-free-speech> (last access 18/12/2024)

- İnsan Hakları Derneği -İHD, 2018. *İHD's Views Regarding Law 7145 Regulating Permanent State of Emergency*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/regarding-law-no-7145-regulating-permanent-state-of-emergency/> (last access 18/12/2024)
- İnsan Hakları Derneği -İHD, 2019. *İHD 2018 Report on Human Rights Violations in Turkey*. Available at: <https://ihd.org.tr/en/ihd-2018-report-on-human-rights-violations-in-turkey/> (last access 18/12/2024)

Αρθρογραφία

- Claire Adida, David D. Laitin & Marie-Anne Valfort, “Terror in France: implications for Muslim integration”, *The Washington Post*, 14 January 2015. Available at: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/01/14/terror-in-france-implications-for-muslim-integration/> (last access 18/12/2024)
- George Packer, “The Other France”, *The New Yorker*, 24 August 2015. Available at: <https://www.newyorker.com/magazine/2015/08/31/the-other-france> (last access 18/12/2024)
- Swati Sharma, “‘It is horror’: French President Hollande’s remarks after Paris attacks”, *The Washington Post*, 13 November 2015. Available at: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/11/13/it-is-horror-french-president-hollandes-remarks-after-paris-attacks/> (last access 18/12/2024)
- “France's Hollande Orders Borders Closed, Paris Under First Mandatory Curfew Since 1944”, *HUFFPOST*, 13 November 2015. Available at: https://www.huffpost.com/entry/hollande-attacks-borders-curfew_n_56467d29e4b045bf3def3699?section=india&adsSiteOverride=in (last access 18/12/2024)
- “Hollande calls Paris attacks an ‘act of war’”, *Al Jazeera*, 14 November 2015. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2015/11/14/hollande-calls-paris-attacks-an-act-of-war> (last access 18/12/2024)
- Claire Phipps & Kevin Rawlinson, “Paris attacks kill more than 120 people – as it happened”, *The Guardian*, Updated 14 November 2015. Available at: <https://www.theguardian.com/world/live/2015/nov/13/shootings-reported-in-eastern-paris-live> (last access 18/12/2024)
- “Paris attacks: Bataclan and other assaults leave many dead”, *BBC News*, 14 November 2015. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34814203> (last access 18/12/2024)
- “Attaques à Paris : « On pensait que c’étaient des pétards. C’étaient des scènes de guerre »”, *Le Monde*, 14 November 2015. Available at: https://www.lemonde.fr/attaques-a-paris/article/2015/11/14/rue-bichat-on-ecoutait-de-la-musique-quand-on-a-entendu-ce-qu-on-pensait-etre-des-petards_4809562_4809495.html (last access 18/12/2024)
- Ingrid Melander & Marine Penner, “France in shock after Islamist attacks kill 129”, *REUTERS*, 14 November 2015. Available at: <https://web.archive.org/web/20151114231821/http://www.reuters.com/article/>

- [2015/11/14/us-france-shooting-idUSKCN0T22IU20151114](https://www.bbc.com/news/world-europe-34820016) (last access 18/12/2024)
- “Paris attacks: Hollande blames Islamic State for 'act of war' “, *BBC News*, 14 November 2015. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34820016> (last access 18/12/2024)
 - N.M. , “Attaques à Paris : "Plan blanc" d'urgence et de crise à l'AP-HP”, *Europe1*, 14 November 2015. Available at: <https://www.europe1.fr/faits-divers/attaques-a-paris-plan-blanc-durgence-et-de-crise-a-lap-hp-2620155> (last access 18/12/2024)
 - C.C., “Attentats : Hollande décrète "trois jours de deuil national" “, *Europe1*, 14 November 2015. Available at: <https://www.europe1.fr/politique/attentats-hollande-decrete-le-deuil-national-pendant-trois-jours-2620373> (last access 18/12/2024)
 - Rukmini Callimachi, “ISIS Claims Responsibility, Calling Paris Attacks ‘First of the Storm’ “, *The New York Times*, 14 November 2015. Available at: <https://www.nytimes.com/2015/11/15/world/europe/isis-claims-responsibility-for-paris-attacks-calling-them-miracles.html> (last access 18/12/2024)
 - Vivienne Walt, “ISIS Claims Responsibility for Paris Attacks as Arrests Are Made”, *TIME*, 14 November 2015. Available at: <https://time.com/4112884/paris-attacks-isis-isil-france-francois-hollande/> (last access 18/12/2024)
 - Anthony Faiola & Souad Mekhennet, “Paris attacks were carried out by three groups tied to Islamic State, official says”, *The Washington Post*, 15 November 2015. Available at: https://www.washingtonpost.com/world/string-of-paris-terrorist-attacks-leaves-over-120-dead/2015/11/14/066df55c-8a73-11e5-bd91-d385b244482f_story.html (last access 18/12/2024)
 - Phil Stewart, Warren Strobel & Matt Spetalnick, “After Paris attacks, pressure builds for big military response to Islamic State”, *REUTERS*, 15 November 2015. Available at: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0T31HY/> (last access 18/12/2024)
 - Jethro Mullen & Margot Haddad, “‘France is at war,’ President Francois Hollande says after ISIS attack”, *CNN World*, 16 November 2015. Available at: <https://edition.cnn.com/2015/11/16/world/paris-attacks/index.html> (last access 18/12/2024)
 - Josh Halliday & Jonathan Bucks, “Abdelhamid Abaaoud: what we know about the Paris attacks 'mastermind' “, *The Guardian*, 18 November 2015. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/16/abdelhamid-abaaoud-suspected-mastermind-of-paris-terror-attacks> (last access 18/12/2024)
 - “Paris attacks: Who was Abdelhamid Abaaoud?”, *BBC News*, 19 November 2015. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34835046> (last access 18/12/2024)
 - Will Dahlgreen, “3 in 4 French support intensifying air strikes on ISIS”, *YouGov*, 22 November 2015. Available at: https://yougov.co.uk/politics/articles/13957-3-4-french-support-intensifying-air-strikes-isis?redirect_from=%2Ftopics%2Fpolitics%2Farticles-

- [reports%2F2015%2F11%2F22%2F3-4-french-support-intensifying-air-strikes-isis](#) (last access 18/12/2024)
- “Le gouvernement va proposer une prolongation de trois mois de l’état d’urgence”, *Le Monde*, 22 January 2016. Available at: https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/01/22/le-gouvernement-va-proposer-la-prolongation-de-l-etat-d-urgence-de-trois-mois_4852177_3224.html (last access 18/12/2024)
 - “Top French court rejects suspending state of emergency”, *FRANCE24*, 27 January 2016. Available at: <https://www.france24.com/en/20160127-france-top-court-rejects-state-emergency-suspension> (last access 18/12/2024)
 - Daren Butler, “Turkey officially designates Gulen religious group as terrorists”, David Dolan & Ralph Boulton (ed.), *Reuters*, 31 May 2016. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-gulen/turkey-officially-designates-gulen-religious-group-as-terrorists-idUSKCN0YM167/> (last access 18/12/2024)
 - Isil Sariyuce, Gul Tuysuz & Angela Dewan, “Turkey coup: What does the state of emergency mean for democracy?”, *CNN*, 23 July 2016. Available at: <https://edition.cnn.com/2016/07/21/europe/turkey-coup-emergency/index.html> (last access 18/12/2024)
 - “Military says 8,651 soldiers participated in Turkey’s coup attempt”, *Hürriyet Daily News*, 27 July 2016. Available at: <https://www.hurriyetdailynews.com/military-says-8651-soldiers-participated-in-turkeys-coup-attempt-102137> (last access 18/12/2024)
 - Ramzi Kassem, “France's real state of emergency”, *The New York Times*, 4 August 2016. Available at: <https://www.nytimes.com/2016/08/05/opinion/frances-real-state-of-emergency.html> (last access 18/12/2024)
 - “OIC lists Gülen network as ‘terror group’”, *Hürriyet Daily News*, 19 October 2016. Available at: <https://www.hurriyetdailynews.com/oic-lists-gulen-network-as-terror-group--105128> (last access 18/12/2024)
 - Kareem Shaheen, “Erdoğan clinches victory in Turkish constitutional referendum”, *The Guardian*, 16 April 2017. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/16/erdogan-claims-victory-in-turkish-constitutional-referendum> (last access 18/12/2024)
 - Richard Lough, “France extends emergency rule until Nov. 1”, *REUTERS*, 6 July 2017. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-europe-attacks-france-idUSKBN19R26Y/?il=0> (last access 18/12/2024)
 - “France approves tough new anti-terror laws”, *BBC News*, 4 October 2017. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-41493707> (last access 18/12/2024)
 - Christian Hartmann, “Two years after the Paris attacks, France ends state of emergency”, *REUTERS*, 1 November 2017. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-france-security/two-years-after-the-paris-attacks-france-ends-state-of-emergency-idUSKBN1D14KD/> (last access 18/12/2024)

- “Two years after failed coup, Turkey ends state of emergency”, *FRANCE 24*, 19 July 2018. Available at: <https://www.france24.com/en/20180719-two-years-after-failed-coup-turkey-ends-state-emergency-erdogan-purges> (last access 18/12/2024)
- “Turkey jails 22 former soldiers for life over 2016 coup attempt”, *Aljazeera*, 7 April 2021. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/7/turkey-jails-22-former-soldiers-for-life-over-2016-coup-attempt> (last access 18/12/2024)
- Andrew Wilks, “‘Still not over’: Emotions high 5 years after failed Turkey coup”, *Aljazeera*, 15 July 2021. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/15/still-not-over-emotions-high-5-years-after-failed-turkey-coup> (last access 18/12/2024)
- “Ex-French president Francois Hollande testifies over 2015 Paris attacks”, *BBC News*, 10 November 2021. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59239973> (last access 18/12/2024)
- Mevlüt Çavuşoğlu, “Terrorism has no nationality, ethnicity or religion”, *Aljazeera*, 15 July 2022. Available at: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/7/15/terrorism-has-no-nationality-ethnicity-nor-religion> (last access 18/12/2024)
- Arwa Ibrahim, “What was Turkey’s failed coup about – and what’s happened since?”, *Aljazeera*, 15 July 2022. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/15/turkeys-failed-coup-attempt-explainer> (last access 18/12/2024)

Λοιπές Πηγές

- Members, Inter- Parliamentary Union. Available at: <https://www.ipu.org/about-ipu/members> (last access 18/12/2024)
- Democracy, United Nations. Available at: <https://www.un.org/en/global-issues/democracy> (last access 18/12/2024)
- The European Convention on Human Rights, Council of Europe. Available at: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention> (last access 18/12/2024)
- Terrorism: France’s International Action, Ministère de l’Europe et des Affaires étrangères. Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/terrorism-france-s-international-action/> (last access 18/12/2024)
- Country Reports on Terrorism 2021: France, Bureau of Counterterrorism- US Department of State. Available at: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2021/france> (last access 18/12/2024)
- The Practical Guide to Humanitarian Law, Medecins Sans Frontieres. Available at: <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/terrorism/> (last access 18/12/2024)
- France, European Court of Human Rights. Available at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/cp_france_eng (last access 18/12/2024)

- Türkiye, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Available at: <https://www.ohchr.org/en/countries/turkiye> (last access 18/12/2024)
- Human Rights Foundation of Turkey. Available at: <https://en.tihv.org.tr/> (last access 18/12/2024)
- İnsan Hakları Derneği, İHD. Available at: <https://www.ihd.org.tr/> (last access 18/12/2024)
- Halkların Demokratik Partisi. Available at: <https://www.hdp.org.tr/> (last access 18/12/2024)

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Discours de François Hollande devant le Congrès à Versailles après les attentats de Paris. FRANCE 24, 16 November 2015. Available at: https://youtu.be/hgFd6yrMkDc?si=C_VKDqoicfw13Nbl (last access 18/12/2024)
- Paris Attacks: Aircraft carrier Charles de Gaulle sets sail to triple airstrikes capacities on Syria. FRANCE 24, 18 November 2015. Available at: https://youtu.be/A2X1nJWj2Bw?si=C_6uIibHRw4IPVzR (last access 18/12/2024)
- Erdogan on Skype, Announcement (Turkey military coup) 16.07.2016. Malainine News Channel ANC, 16 July 2016. Available at: https://www.youtube.com/watch?v=Kd6py8a_yhw (last access 18/12/2024)